

Polysemantiskt digitalt museisamlande

Projektrapport 1

Lotta Fernstål, Li Kolker & Fredrik Svanberg 2014

POLYSEMANTISKT DIGITALT MUSEISAMLAND

PROJEKTRAPPORT I

STATENS HISTORISKA MUSEER FOU RAPPORT II

Statens historiska museer
box 5428
114 84 Stockholm
www.shmm.se

OMSLAGSBILDEN

Högstadiel elever undersöker och funderar över vad ett av Historiska museets föremål kan ha använts till (se avsnitt 3.3.) Foto: Lotta Fernstål, Historiska museet.

INNEHÅLL

1. Inledning	7
1.1. Projektet	7
1.2. Tematisk kunskap och målgrupper	8
1.3. Samarbete med Kulturparken Småland	8
1.4. Rapporten	9
2. Polysemantiskt museisamlade: kunskapsläge och utgångspunkter	11
2.1. Vad är polysemantisk information?	11
2.2. Varför polysemantik i museers samlingssystem?	12
2.3. Kunskapsläget	13
2.4. Utgångspunkter och frågor	16
3. Användarstudier	18
3.1. Introduktion	18
3.2. Användarstudie museimedarbetare	20
3.3. Användarstudie högstadieselever	27
3.4. Enkäter högstadieselever	32
3.5. Berättarministeriet: barn funderar kring föremål	36
3.6. Universitet och högskola: uppsatsämnen	38
4. Undersökning av samlingssystem	42
4.1. Introduktion	42
4.2. Carlotta	43
4.3. Sofie	45
4.4. MuseumPlus	48
4.5. Primus och DigitaltMuseum	51
4.6. K-samsök och Kringla	54
5. Sammanfattning och diskussion	58
5.1. Introduktion	58
5.2. Resultaten av kapitel 3 och 4	58
5.3. Polysemantiska möjligheter	64
Referenser	69

I. INLEDNING

Miljontals föremål, fotografier och konstverk från svenska museer finns registrerade i databaser och är digitalt tillgängliga för vem som helst via internet. Men att saker finns tillgängliga är inte samma sak som att de faktiskt går att hitta eller att de är tillgängliga på ett användbart sätt. Presenteras objekten på ett sätt som gör dem intressanta och användbara? Har informationen klassificerats och sorterats på ett sätt som gör att användaren faktiskt kan finna det hen söker?

Sedan utvecklingen av digitala system för hanteringen av museernas samlingsinformation tog fart på allvar för drygt 30 år sedan har en omfattande och från staten och andra uppdragsgivare starkt uppmuntrad digitalisering genomförts. Denna har primärt inriktats på kvantitet och på att digitalisera den redan befintliga information som funnits i till exempel äldre katalogkortsystem.

Vi menar att digitaliseringen behöver gå in i en ny fas som istället växlar över till frågor om kvalitet och innehåll. Det behöver nu ställas frågor kring hur informationen om objekten samt användarmiljöerna kan utvecklas för att skapa en djupare form av tillgänglighet som inte bara handlar om att objekten ska *finnas* tillgängliga utan om *hur* de ska bli tillgängliga på ett sätt som gör dem *intressanta och brukbara* ur olika användares perspektiv.

Den undersökning vi presenterar här visar på ett glapp mellan å ena sidan användarintressen och användarbehov och å andra sidan hur information och digital tillgänglighet hittills har utformats. Vårt projekt om polysemantiskt samlande handlar om hur detta glapp ska kunna överbryggas.

I.1. PROJEKTET

Polysemantiskt digitalt samlande är ett projekt som bedrivs vid Historiska museet och som finansieras av Kulturrådets medel för centrala museers forskning. Projektet pågår 2012–2014. Medarbetare är Li Kolker, Fredrik Svanberg och Lotta Fernstål (projektledare).

I projektet arbetar vi för att skapa förståelse för och ta tillvara på nya möjligheter i museers digitala samlingssystem för polysemantisk information, tillgänglighet och användbarhet. Vi ska också utveckla goda exempel på hur museer kan arbeta polysemantiskt i befintliga digitala system. Denna rapport är avsedd som en nulägesanalys byggd på egna användarstudier samt undersökningar av samlingssystem och är samtidigt en slutpunkt för projektets första fas. Projektets följande fas ska istället inriktas på att utveckla goda exempel.

Med *polysemantiskt* menar vi, i korthet, flerfaldig betydelse. Ett föremål eller en bild kan ha flera betydelser och sammanhang och kring det enskilda objektet kan flera olika berättelser och olika sorters kunskaper finnas, vilka behöver synliggöras i de digitala systemen. Detsamma gäller foton och konst i museisamlingar.

Vår utgångspunkt, eller teori, är att möjligheten för att utveckla polysemantisk information i museernas samlingssystem är direkt relaterad till frågor om tillgänglighet och användbarhet. Informationens mångfald är en förutsättning för eller i vart fall en starkt bidragande faktor för ökad tillgänglighet och användbarhet.

Vi menar alltså att arbetet med museers samlingssystem bör utvecklas polysemantiskt, mot en pluralistisk mångfald. Ett sådant arbetssätt möjliggör att arbeta med bland annat

interkulturalitet, mångfald, genus- och HBTQ-perspektiv liksom intersektionella perspektiv. Vi anser att museerna i högre grad än hittills bör kunna arbeta med tematiska ingångar till sina samlingssystem, och med många olika kunskaper och berättelser, samt att sådan information ska kunna hittas av de användare som är intresserade eller i behov av den, både internt inom museerna och externt hos den vidare kretsen av publika användare.

1.2. TEMATISK KUNSKAP OCH MÅLGRUPPER

De svenska museernas digitala information om objekten i samlingarna har i många fall gjorts publika och sökbara på nätet. I samlingssystemen finns dock främst en relativt snäv specialistinformation knuten till objekten. Dessa traditionella grunduppgifter fyller en viktig funktion för antikvarier, intendenten och även för många forskare som redan har grundkunskaper om museernas föremål och bildmaterial, samt om hur de kan tematiseras och sökas fram i samlingssystemen. Informationens karaktär av specialistinformation för antikvarier har nyligen dokumenterats i en avhandling av Bengt Wittgren, som med Läns museet Västernorrland som huvudexempel studerat informationens karaktär och historiska framväxt (Wittgren 2013).

För andra grupper inom museerna, som exempelvis pedagoger eller entrépersonal, och hos allmänheten, behöver den snäva specialistinformationen kompletteras (polysemantiskt) med nyckelord som inte grundas i de traditionella museiämnenas typiska klassifikationssystem. Sådana sökord bör bygga på tematiseringar av samlingarna ur breda perspektiv. Tematiska ingångar till material med presentationer är också önskvärt.

I skolorna arbetar de till exempel i historieämnet med sammanhang och historiemedvetande. Teman som ingår i läroplanen för årskurserna 1-3 handlar bland annat om att leva tillsammans och i världen, medan eleverna i årskurs 4-6 samt även i högstadiet arbetar med bland annat kulturmöten och lik- och olikheter i levnadsvillkor för barn, kvinnor och män (Lgr11:172-177). I gymnasiet handlar det mycket om källkritik och förändringsprocesser, bland annat i förhållande till etnicitet, generation och sexualitet. Problematiken kring införandet av begreppet vikingatid under 1800-talet betonas också, liksom bland annat olika idéströmningar och världsbilder (GY2011:66-68, 73, 78).

Det är den här typen av efterfrågan på tematisk och problematiserande kunskap som vi inom projektet *Polysemantiskt digitalt samlande* vill kunna möta genom att undersöka och ge förslag på hur informationen i och sökbarheten kring museernas publika samlingssystem kan utvecklas.

Målgrupperna för projektets arbete som helhet är dels publika användare av digital samlingsinformation, särskilt ungdomar, dels museisektorn i stort, till exempel pedagoger, utställningsproducenter, frontpersonal och antikvarier/intendenten. Därför involveras flera av dessa grupper i våra användarstudier.

1.3. SAMARBETE MED KULTURPARKEN SMÅLAND

Polysemantiskt digitalt samlande samarbetar med projektet *Samlingar i tiden – ett utvecklingsprojekt* som drivs av Kulturparken Småland AB. Båda projekten pågår 2012-2014. Projekten skiljer sig åt, och har separat finansiering, men de förenas av gemensamma intressen kring frågor som rör samlingssystem och användarperspektiv. Mellan projekten samarbetar vi bland annat kring kunskapsutbyte och fokusgruppundersökningar samt delar erfarenheter under arbetets gång.

Projektet delar också en bloggplattform på nätet där det finns information om projekten, kontaktuppgifter och kontinuerliga uppdateringar kring vad som händer i arbetet: www.polysemantisktmuseum.wordpress.com.

1.4. RAPPORTEN

I denna rapport sammanställer och diskuterar vi resultat från de undersökningar som vi har gjort i inledningsfasen av projektet *Polysemantiskt digitalt samlande*.

Efter rapportens inledande kapitel följer ett kapitel där vi utvecklar begreppet polysemantiskt och ger en museologisk bakgrund till samlingssystem som museer arbetar med. Därefter följer två kapitel där vi redogör för projektets undersökningar i form av användarstudier och analyser av samlingssystem. I rapportens sista kapitel analyserar och diskuterar vi resultat från undersökningarna samt för en sammanfattande diskussion om framtidens polysemantiska möjligheter inom museers samlingssystem.

Användarstudierna har innefattat ett fokusgrupparbete med medarbetare på Statens historiska museer (bl.a. frontpersonal, pedagoger), ett fokusgrupparbete med högstadielklasser, enkätundersökningar med högstadielklasser, en analys av barns berättelser kring föremål inom Berättarministeriet, samt en analys av vad högskolestudenter väljer att arbeta med för ämnen och teman i sina uppsatsarbeten. Sammantaget har fokusgrupperna och analyserna bland annat gett oss en bredare bild av tematik rörande föremål och historia som är intressant för grupperna och kunskap om behov och önskingar som finns rörande hur information eftersöks och används (se vidare i kapitel 3).

Analyserna av samlingssystem innebar att fyra samlingssystem undersöktes med fokus på hur de används och på möjligheterna att arbeta med polysemantisk information i dem; Sofie, Carlotta, MuseumPlus och Primus. Dessa analyser gjordes via museers publika sidor där sökningar i samlingar kan göras, samt i samlingssajterna DigitaltMuseum och Kringla. Vi genomförde även intervjuer med medarbetare på museer som använder de fyra samlingssystemen för att undersöka vilka möjligheter som finns att arbeta polysemantiskt. Sammantaget har analyserna av och intervjuerna om samlingssystem gett oss en bredare förståelse för systemens olika polysemantiska möjligheter och olika lösningar som kan användas för att arbeta polysemantiskt i dem (se vidare i kapitel 4).

Vi menar att dessa undersökningar bör ha ett brett intresse inom museisektorn, särskilt med anledning av den fortsatta utvecklingen av information kring samlade objekt och de digitala system som ska hantera denna information. Undersökningarna lägger också en grund för projektet att ta avstamp ifrån inför den följande fasen, inom vilken vi ska utveckla goda, polysemantiska exempel i samlingssystem.

Vi har genom kontakter med kollegor på andra museer förstått att det finns ett stort intresse för de frågor vi arbetar med i projektet och att det på flera håll i museisverige pågår arbeten med samlingssystem som kan kallas polysemantiska. Vi hoppas därför att rapporten ska kunna användas av fler än oss och inspirera till en positiv fortsatt utveckling av museernas samlingssystem.

Vi har i arbetet med rapporten haft god hjälp av många personer. I arbetet med användarstudier fick vi vänlig och generös hjälp av läraren Fredrik Tranehed och elever i årskurs 7, 8 och 9 vid Ängskolan i Sundbyberg samt läraren Per-Olof Johansson och elever i årskurs 8 i Norrvikens skola i Sollentuna liksom av läraren Kristina Gustafsson och elever i årskurs 7 vid Kunskapsskolan i Enskede. Ett stort tack även till fokusgruppmedlemmarna vid Statens historiska museer: Lena Hejll, Petter Ljunggren, Susanna Rape George, Sofia Rasmusson, Anna Westerberg Davidson och Ian Wiséhn.

För förståelsen av samlingssystemen riktar vi stor tacksamhet till de följande sex personer som generöst delade med sig av sin tid och kunskap: Magnus Johansson vid Världskulturmuseerna, Anna-Karin Stål vid Östergötlands museum, Karin Nilsson vid Livrustkammaren med Skokloster slott och stiftelsen Hallwylska museet, Eva Vedin vid Historiska museet samt Ulrika Sundberg och Cecilia Hammarlund-Larsson vid Nordiska museet. Johan Carlström vid Riksantikvarieämbetet hade vänligheten att läsa igenom och kommentera avsnittet om K-samsök.

Vi har också haft gott utbyte och många goda synpunkter från projektledaren Alexandra Nylén samt sociologistudenterna Ulrika Lundh och Camilla Johansson, vilka varit involverade i projektet *Samlingar i tiden* vid Kulturparken Småland AB, som vi samverkar med.

Slutligen ett stort tack till Katherine Hauptman vid Historiska museet och Karin Nilsson vid Livrustkammaren och Skoklosters slott med Stiftelsen Hallwylska museet som båda har läst och kommenterat hela rapportmanuset med många kvalitetshöjande synpunkter och korrigeringar. De kvarvarande tillkortakommandena är våra egna.

2. POLYSEMANTISKT MUSEISAMLAND: KUNSKAPSLÄGE OCH UTGÅNGSPUNKTER

2.1. VAD ÄR POLYSEMANTISK INFORMATION?

Med polysemantisk menar vi flerfaldig mening. Ett föremål kan ha flera olika betydelser och kring objektet kan flera olika berättelser och olika sorters kunskaper finnas. Ordet är sammansatt av förleden *poly* som betyder mång- eller flerfaldig, och *semantisk* som är adjektivet till semantik, ”studiet av språkliga uttrycks betydelse eller mening” (NE.se *semantik*). Vi kopplar alltså här detta från början språkvetenskapliga begrepp till den materiella kulturens flerfaldiga betydelse. Ett liknande begrepp är *pluralistisk* som också används med innebörden mångfaldig. Vi har dock valt uttrycket polysemantisk eftersom det inte bara syftar på mångfald utan just en *mångfald av betydelser* och därför bättre fångar hur samma objekt kan ses med flera perspektiv och ingå i flera olika sammanhang (fig. 1).

Begreppet polysemantisk används också i internationella museologiska studier av samlingsystem. Museologerna Fiona Cameron och Helena Robinson gjorde exempelvis redan 2007 en metastudie över då nyligen genomförda större undersökningar av digitala samlingsystem. De menade att den digitala samlingsinformationen behövde problematiseras såväl teoretiskt som utifrån användarbehov. De argumenterade för behovet av en ökad förståelse för hur samlade objekt är polysemantiska genom att de kan ha flera olika betydelser beroende på vem som betraktar dem och i vilket sammanhang, samt genom att deras mening och betydelse också förändras över tid. De menade också att det är viktigt att i systemen synliggöra museets ”författarskap”, alltså vem som klassificerar och skapar information.

Cameron och Robinsons argumentation kan sammanfattas i ett antal huvudpunkter (Cameron & Robinson 2007 sammanfattade i Svanberg 2009:68ff):

- Samlande och klassifikationssystem behöver betraktas som grunden för mycket av museernas kommunikation och samhällsroll
- Nya digitala system behöver fånga upp de samlade objektens polysemantik. Samma digitala data kan samtidigt ingå i flera olika, alternativa klassifikationssystem, vilket ökar användbarheten och bättre fångar föremålens komplexa natur
- Det synliggjorda författarskapet är av central betydelse
- Kreativa digitala miljöer med 3D-simuleringar och spelliknande interaktiva element kommer att bli viktigare även för informationsmiljöer som museers webbplatser.

Figur 1. Exempel på polysemantik. Figurinen föreställer Sankt Sebastian. Under figurinen finns samma information som i Historiska museets nuvarande samlingssystem Museum Information System (MIS). I ovalerna finns ord som illustrerar annan kunskap som också finns om Sebastian, men som det idag inte finns utrymme för i MIS. Det är önskvärt utifrån ett polysemantiskt perspektiv att i ett samlingssystem även kunna arbeta med kunskaper som dessa och berätta mer om objekt i museisamlingar än de traditionella, antikvariska kunskaperna. Foto: Gabriel Hildebrand, Historiska museet.

2.2. VARFÖR POLYSEMANTIK I MUSEERS SAMLINGSSYSTEM?

Tillgänglighet och användarperspektiv nämns i regeringens nationella strategi för arbetet med digitalisering av kulturarvsinformation 2012–2015. Meningen är inte bara att saker ska finnas digitalt utan även vara tillgängliga för allmänheten (*Digit@lt kulturarv* 2011). Hur informationen verkligen ska bli tillgänglig i egentlig mening, det vill säga sökbar, förståelig och användbar för andra än specialister och specialintresserade, återstår dock att utveckla. Hur det ska gå till är betydelsefull kunskap för museisektorn i sin helhet och dessutom för de publika användarna.

Publika användare kan vara till exempel högstadie- eller gymnasieelever som ofta vänder sig till museer med frågor kring tematiska arbeten inom historia, medlemmar i hembygds- och släktforskningsrörelser eller människor med ett allmänt intresse för historia, vilket är

stort i Sverige. Intresset inom museivärlden för att kunna arbeta med mångfalds- och genusperspektiv i samlingar har i det av Historiska museet tidigare drivna JÄMUS-projektets workshops¹ också visat sig vara överväldigande stort.

Behovet av en utveckling av polysemantisk sökbarhet samt tillgängliggörande tematiseringar av samlingsinformation är egentligen samma tankesätt som när museerna skapar sina utställningar. Dessa utgår vanligen från breda teman som sedan zoomar in på olika underteman och detaljer och därigenom möter besökaren från en tillgänglig utgångspunkt. Utställningarna presenterar liksom de digitala systemen museiföremål, men i utställningen möter besökaren föremålen genom tematisering och presentationsskikt där de görs begripliga och meningsfulla genom medvetet valda anslag. Bredd och tematisering fungerar här som ingång till mer detaljerad och specialiserad information och enskilda objekt. I utställningen kan också specialistens kunskap komma till användning för mer än specialdata om det enskilda objektet, nämligen även som vägvisare till de större sammanhang och teman som de olika objekten hör samman med eller kan knytas till. Samma slags tänkande bör appliceras på de digitala samlingssystemen, där dessa behöver fler ingångar och sökmöjligheter för att fungera för publika målgrupper; ett slags digitalt kuratorskap.

Museers digitala föremålsinformation kan naturligtvis tillgängliggöras på olika sätt genom att söktjänster och andra på olika sätt tematiserade digitala presentationer utvecklas av andra organisationer än museerna själva. Det kan exempelvis gälla skolor eller privata företag, som då kan bygga på den sparsamma information som redan finns. Men vi menar att det även behövs en utveckling av information och sökmöjligheter inifrån museerna själva. Det är här som kunskapen om samlingarna och deras sammanhang finns, det vill säga den kompetens som har förmåga att tolka och utveckla den smala specialistinformation som i regel registreras i informationssystemen. Som har förmåga att tillföra de sammanhang som ofta inte syns samt sökord och tematisering som kan göra objekten tillgängliga och användbara för fler än specialisterna (fig. 2.).

2.3. KUNSKAPSLÄGET

Svenska museers digitala information om sina samlingar kommer generellt ur äldre, analoga katalogkortsystem med begränsad information och sökbarhet (Wittgren 2013). Digitala samlingssystem som exempelvis Primus, Carlotta eller MuseumPlus tillåter till skillnad från de äldre analoga systemen en större och mera flexibel mångfald av information och sökingångar. Men vilken ny information och vilka sökingångar ska prioriteras för att öka tillgänglighet, användbarhet och för att stödja ett arbete med de viktiga mångfaldsfrågorna? Hur ska det gå till? På vilka sätt kan den nya digitala informationen presenteras och användas i museiverksamhet? Här behövs både en fördjupad kunskapsmässig förståelse för de nya möjligheterna och en bred intern diskussion bland museerna kring hur de kan användas.

Forskningen och kunskapsbyggandet kring museernas samlande är inget stort fält ens inom den internationella museologin. Inom den så kallade nya museologin har sedan 1990-talet dock en betydande utveckling av området skett (Hooper-Greenhill 1992; Stewart 1993; Pearce 1995; Knell 2004, 2007; jfr Svanberg 2009). Det internationella standardverket är fortfarande *On Collecting* av Susan Pearce (1995). Mycket har dock på senare tid gjorts inom särskilda områden som exempelvis antropologi (Henare, Holbraad & Wastell 2007) och arkeologi (Gosden & Knowles 2001; Byrne *et al* 2011) och till stor del inspirerat av nyare utvecklingar inom sociologi (aktör-nätverksteori, se Latour 2005) och materialitetsstudier (Olsen 2010).

1. JÄMUS var ett regeringsuppdrag som Statens historiska museer fick för att utveckla nya metoder för mer jämställd representation i museers samlingar och utställningar. <http://www.historiska.se/misc/Arbetsgruppen-JAMUS/> (hämtad 2013-06-26)

Figur 2-3 (denna och följande sida). Två bilder av Karl XII. Kungen har använts i historieskrivningen på olika vis, från nationalromantiskt enande symbol under 1800-talet till att i slutet av 1900- och början på 2000-talet hyllas inom högerextrema kretsar och särskilt på dödsdagen 30 november. Sedan 2010 firas Kåldolmens dag den 30 november för att istället lyfta mångfalden i historien, inte minst i Karl XII:s eget liv och samtid. Det går med andra ord att se Karl XII på många olika sätt, med olika perspektiv. På samma sätt behöver museiföremålen kunna betraktas med olika ögon med hjälp av en mera mångfaldig, polysemantisk information. Till vänster ryttarporträtt av David von Krafft på Skoklosters slott, inventarienummer 620. Foto: Samuel Uhrdin (licencierad CC PD). Teckning till höger av Malin Persson till firandet av Kåldolmens dag den 30 november 2013 på Historiska museet.

Det svenska sammanhanget har kännetecknats av forskningsnedslag inom olika ämnen och framför allt inom antropologi, etnologi och konsthistoria. Nordiska museet har arbetat mycket med kunskapen kring samlande och inte minst i anslutning till stora samarbeten som till exempel Samdok (Svanberg 2009:16ff, jfr Fernstål 2011). En pågående forskningssamverkan mellan Lotten Gustafsson Reinius (Etnografiska museet, projektet *Försoningsritualer i det postsekulära museet* 2010–2014), Eva Silvén (Nordiska museet, projektet *Konstruktionen av ett samiskt kulturarv: Ernst Manker och Nordiska museet* 2008–2013) och Fredrik Svanberg (Historiska museet, projektet *Museum Anatomicum och museisamladets sociomateriella dynamik* 2010–2013) utvecklar just nu kunskapen om museisamlande i Sverige (presentation i Gustafsson Reinius, Silvén & Svanberg 2012). I sammanhanget ska också Adriana Muñoz avhandling om världskulturmuseets samlingar nämnas (2011) samt Bengt Wittgrens avhandling om museers dokumentation och kunskapskultur (2013).

Den digitala registreringen i Sverige har i många fall skett relativt okritiskt och mekaniskt, ”från a-ö”, och i huvudsak baserats på informationen i äldre katalogkort eller motsvarande. Därför innehåller föremålsdatabaserna i hög grad ett slags ”ofiltrerad” specialinformation som för sin sökbarhet kräver förkunskaper om de olika museiämnenas terminologi och klassifikationsprinciper för att fullt ut kunna användas. Detta har i detalj dokumenterats av Wittgren (2013). De flesta museidatabaser kan därför betraktas som en medierad form av museimagasinet. Det är föremålen i sig och inte deras sammanhang eller berättelserna kring dem som står i fokus. Här kommer de föremålsförvaltande praktikerna i otakt med de pedagogiska, där lärandeperspektiv i museer har utvecklats avsevärt under senare år. Denna situation har även iakttagits och beskrivits internationellt, där olika principer för hur detta kan förbättras har föreslagits (exempelvis Cameron & Robinson 2007; Din & Hecht 2007; Parry 2007, 2010).

Motiveringen för uppbyggnaden av de digitala föremålsdatabaserna har främst varit att tillgängliggöra samlingarna. Den föremålsinformation som tidigare var förbehållen antikvarier och forskare som kom i närkontakt med de fysiska föremålen är nu allmänt åtkomlig. Det skulle kunna liknas vid en utställning som ställer ut kataloginformationen utan tematisering eller förklaring och utan att omarbета den till utställningsmediets förutsättningar och de tänkta besökargruppernas behov och intressen.

Delar av foto- och föremålssamlingar *finns* alltså sammanfattningsvis i digital form på nätet, men de har inte nödvändigtvis blivit *tillgängliga* i någon egentlig mening för en bredare grupp än tidigare. Roger Säljö betonar att de medierade redskapen inte bara är tekniker, utan i hög grad påverkar förståelsen av det som medieras (Säljö 2005:140ff). Kunskapsläget kring den digitala samlingsinformationens tillgänglighet utöver att bara finnas digitalt och även kring dess egentliga användbarhet är svagt och så vitt vi vet saknas systematiska och/eller bredare studier på detta fält i Sverige.

Det nu aktuella projektet utgår för Historiska museets del ur en bakgrund i JÄMUS-projektet kring jämställdhet vid museer, där grundarbeten gjorts om att skapa kunskap om samlande i ett genusperspektiv.² JÄMUS-projektets första rapport identifierade den begränsade utveckling som skett av databaser i perspektivhänseende (Fernstål 2011) även om begränsade försök gjorts (till exempel Sunnevång & Wahss 2005), vilka dock inte implementerats i någon särskild utsträckning (Wahss 2011). Projektet har också en bakgrund i forskningen och utvecklingen av nya pedagogiska perspektiv på bland annat samlingar (Wahlgren & Svanberg 2007) och en forskningsinriktning för museernas samlande (se ovan samt Svanberg 2009, in print, in print a, in print b).

2.4. UTGÅNGSPUNKTER OCH FRÅGOR

Projektet *Polysemantiskt digitalt samlande* innefattar en undersökning av svenska museers digitala samlingssystem avseende informationsstruktur och användningsmöjligheter med det övergripande syftet att bättre förstå och visa på hur de nya digitala systemens möjligheter för polysemantisk information, tillgänglighet och användbarhet kan tas tillvara. Den föreliggande rapporten ska presentera arbetet med och resultaten av denna undersökning.

Baserat på resonemangen i de ovanstående avsnitten tar vi som utgångspunkter:

- Att nya digitala system har helt andra möjligheter för informationsinnehåll och informationsstruktur jämfört med äldre analoga system, samt att den globala, digitala kommunikation de är byggda för innebär ett nytt och annorlunda sammanhang för museernas digitala samlingsinformation
- Att informationen som stoppats in i de nya digitala samlingssystemen ändå generellt kommer ur de gamla museiämnenas speciella terminologier och sätt att klassificera samt ur informationsmodeller anpassade till analoga katalog-kortsystem
- Att det saknas systematiska, forskningsmässiga studier i Sverige av de nya digitala samlingssystemens möjligheter för informationsstruktur visavi äldre system samt av hur systemen fungerar gentemot användare apropå tillgänglighet och sökbarhet.

Vår övergripande hypotes inför studien är att *en viktig del av* grunden för en utvecklad tillgänglighet och användbart för den digitala samlingsinformationen ligger i ett grundarbete inifrån museerna själva med en i ökad grad polysemantisk information som innebär en större rikedom av sökord och tematiseringar, vilket även bör innebära ett bättre stöd för utvecklingen av museernas mångfaldsarbete. Utifrån denna hypotes har vi arbetat med de användarstudier och de undersökningar av samlingssystem som presenteras i det följande.

De frågor vi ställt inför användarstudien är:

2. <http://www.historiska.se/misc/Arbetsgruppen-JAMUS/> (hämtad 2013-06-26)

- Vilken sorts information om historia ser olika målgrupper som värdefull och användbar?
- Var och hur söker de denna information?
- Hur fungerar de befintliga samlingssystem som finns idag för målgrupperna?

Inför undersökningen av samlingssystem är våra frågor:

- Hur organiserar systemen information?
- Hur arbetar museer idag i systemen?
- Finns lösningar för tillförandet av polysemantisk information och för att arbeta tematiskt?

3. ANVÄNDARSTUDIER

3.1. INTRODUKTION

Inom projektet *Polysemantiskt digitalt samlande* har studier med användare eller potentiella användare genomförts för att undersöka hur tillgängliga och användbara digitaliserade samlingar är idag. Projektet har också undersökt hur den information som finns i de digitala samlingssystemen kan göras mer polysemantisk, även detta genom att studera hur olika målgrupper förhåller sig till föremål och till den information som finns i museers samlingssystem. Vi har också undersökt vilka teman människor är intresserade av gällande historia.

Våra utgångspunkter var att vi dels ville testa hur samlingssystem fungerar i dag för personer som inte har tidigare erfarenhet eller kunskap av att arbeta i systemen, dels undersöka hur vi skulle kunna utöka eller förändra informationen i digitala samlingssystem för att göra föremålen och berättelserna om dem mer tillgängliga.

SYFTEN

Det övergripande syftet med användarstudierna var att besvara frågorna:

- Vilken sorts information om historia ser olika målgrupper som värdefull och användbar?
- Var och hur söker de denna information?
- Hur fungerar de befintliga samlingssystem som finns idag för målgrupperna?

VAL AV MÅLGRUPPER

Statens historiska museer (SHMM) har utarbetat en särskild barn- och ungdomsstrategi där barn och unga mellan 5 och 19 år utgör en särskilt prioriterad målgrupp för Historiska museet (*Barn- och ungdomsstrategi för Statens historiska museer (SHMM) År 2012-2014*). Med detta som bakgrund valde vi att använda unga som en av två målgrupper för fokusgrupp- och användarstudier i projektet. Efter interna diskussioner i projektet och med hänsyn till skolans läroplaner valde vi att begränsa den åldersmässigt vida målgruppen till en mer begränsad målgrupp för ett par av undersökningarna, nämligen elever i årskurs 7-9 på högstadiet, alltså unga mellan 13 och 16 år. I årskurs 7-9 sker en utveckling i historieundervisningen där eleven i större utsträckning än tidigare förväntas kunna söka sin egen kunskap och formulera självständiga ståndpunkter (Lgr11: 172), och då kan den digitala information som finns om samlingar vara relevant. Vi kallar denna målgrupp för målgrupp 1.

Den andra målgruppen, som vi kallar målgrupp 2, utgjordes av museianställda som arbetar med olika typer av publika aktiviteter och vanligen inte direkt med samlingarna och samlingsinformation. Dessa personer har sällan den utbildning och erfarenhet som krävs för att arbeta med digitala samlingssystem på museer, men har ändå, genom sin täta kontakt med en nyfiken och frågvis publik, ett stort behov av att kunna söka och hitta relevant information om föremål och företeelser som presenteras i museet. För att arbeta med målgrupp 2 satte vi

samman en grupp av bland annat pedagoger, publikvärdar och butikspersonal som arbetar på två av SHMM:s museer; Historiska museet och Kungliga Myntkabinettet.

Utöver dessa för Statens historiska museer prioriterade målgrupper har vi här breddat användarstudierna till att även beröra yngre barn samt studenter vid högskola och universitet.

METODER

Användarundersökningarna för de primära målgrupperna bestod av att anordna fokusgrupper med elever i årskurs 7-9 samt utföra undersökningar i form av enkäter som delades ut till elever i samma årskurser (målgrupp 1), samt att arrangera en fokusgrupp med museimedarbetare som framförallt arbetar med publika aktiviteter (målgrupp 2).

För de breddade användarstudierna analyserade vi material från Berättarministeriets samarbete med Historiska museet som utgick från föremål från samlingarna, samt val av ämnen som högskole- och universitetsstudenter väljer att arbeta med inom ämnena osteologi, arkeologi och etnologi.

De metoder som används för de olika undersökningarna beskrivs närmare inom respektive delkapitel nedan där undersökningarna och resultaten presenteras och diskuteras.

Undersökningarna är av olika typ. Fokusgrupp är en särskild kvalitativ metod med få deltagare och med syfte att kunna behandla ett ämne ingående och från olika vinklar (Obert & Forsell 2000). Enkätstudierna och de breddade användarstudierna är också kvalitativa studier på grund av karaktären på materialet (enkäter och formulär) och den subjektiva tolkningsmån som finns inbyggd i det och hänsynen som tagits till kontexten då materialet samlades in. Främsta fokus för de breddade användarstudierna har varit att få förståelse för och om möjligt mäta frekvens av vilka ämnen, intresseområden och sökvägar som är vanligast, populärast eller fungerar bäst inom målgruppen (Eliasson 2010; Justesen & Mik-Meyer 2011).

FÖRVÄNTADE RESULTAT

Vår förhoppning med att välja dessa metoder och målgrupper var flera. Bland annat att de skulle ge oss en god bild av både de behov och de intresseområden som finns kopplade till samlingssystem och samlingsinformation hos museers personal i publikstödande funktioner (målgrupp 2), samt att vi genom dem i viss mån även skulle kunna komma åt den generella publikens behov och önskemål. Vi ville också få en bild av vilken sorts information om historia och arkeologi som uppfattas som intressant och tillgänglig för unga och hur och var dessa målgrupper söker informationen (målgrupp 1).

SAMARBETE

Inom ramen för vårt samarbete med projektet *Samlingar i tiden* vid Kulturparken Småland har vi diskuterat vi upplägg och genomförande av fokusgrupper och enkätundersökningar med Alexandra Nylén som är projektledare, samt Ulrika Lundh och Camilla Johansson, som vid tiden för våra användarundersökningar gjorde sin praktik där för Sociologiprogrammet vid Linnéuniversitetet. Med denna grupp har vi även stämt av och delat resultaten av användarstudierna.

KAPITLET S STRUKTUR

I kapitlet sker en genomgång av undersökningarna med målgrupp 1 och 2, samt de breddade undersökningarna. Vi inleder med användarstudierna med museimedarbetare och fortsätter till de två studierna med högstadiel elever, för att sedan redovisa arbetet med Berättarministeriet och högskole- och universitetsstudenter val av uppsatsämnen.

3.2. ANVÄNDARSTUDIE MUSEIMEDARBETARE

FOKUSGRUPP MUSEIMEDARBETARE

Inom *Polysemantiskt digitalt samlande* identifierade vi ett behov av att förstå hur behov och bruk av ett samlingssystem ser ut för målgrupp 2, alltså museianställda som till vardags främst arbetar med olika typer av publika aktiviteter. För att ta reda på det genomförde vi en fokusgrupp i tre steg med anställda vid Statens historiska museer (SHMM).

SYFTE

Syftet med fokusgruppen var att ta reda på hur behoven av att ha tillgång till digital samlingsinformation kan se ut hos målgruppen, att få respons kring användarbarhet och informationsrelevans hos några befintliga samlingssystem och att samla erfarenheter som kan fungera som inspiration i projektets arbete med att identifiera möjliga sökingångar för att skapa sökbarhet och funktionalitet i förhållande till polysemantisk information.

METOD

Fokusgrupp är en kvalitativ metod. Kvalitativa metoder är flexibla till sin karaktär och lämpar sig väl för att komma åt sammanhang som kräver förståelse och som inte uppenbarar sig på en gång (Eliasson 2010:27). En fokusgrupp ska genomföras med ett gemensamt ämne i fokus och för att ta fram ett antal faktorer som är viktiga för gruppen. Medlemmarna i gruppen diskuterar och reflekterar kring ett givet ämne eller fråga och den processen leder till associationer och reaktioner hos medlemmarna. Dessa tas om hand och dokumenteras av den som leder fokusgruppen. En fokusgrupp skulle kunna jämföras med en dokumenterad gruppprocess eller i vissa fall en gruppintervju (Obert & Forsell 2000:6f). Alla gruppintervjuer kan dock inte sägas vara fokusgrupper. Det som särskiljer fokusgruppen är att det främst är interaktionen mellan gruppdeltagarna kring ett förutbestämt ämne som producerar datan, inte mellan gruppdeltagare och intervjuare/forskare (Halkier 2008).

GENOMFÖRANDE

För att få god spridning bland olika publika verksamhetsområden inom ett museum och på det sättet nå bredd i resultat, bjöd vi in sex medarbetare från olika delar av SHMM:s verksamhetsområden att delta i en fokusgrupp. Av dessa arbetar två stycken till huvudsak med pedagogik (fig. 4), en i museibutik och delvis med pedagogik, en i entréfunktion, en som utställningsproducent och en som sakkunnig med en rådgivande funktion. Fem av medarbetarna är placerade vid Historiska museet och en vid Kungliga Myntkabinettet (båda museerna utgör delar av SHMM).

Inledningsvis bjöds deltagarna in till en första fokusgruppträff med diskussion kring ett antal frågeställningar. Inför tillfället fick deltagarna ett utskick där de ombads att lista de tre vanligaste tematiska frågeställningarna som *besökare* ställer till dem, samt tre tematiska frågeställningar som rörde deras eget museums ämnesområde och som *de själva* i sitt yrkesutövande haft behov av att söka efter i det digitala samlingssystemet. Med tematiska frågeställningar avsåg vi frågor som handlar om större sammanhang snarare än till exempel var ett enskilt föremål finns utställt eller hur gammalt det enskilda föremålet är. De sex deltagarna ombads att ta med sig sina frågeställningar i skriftlig form. Fem av dessa lämnades in och finns arkiverade i projektarkivet för *Polysemantiskt digitalt samlande*.

Under det första tillfället presenterade deltagarna sina frågeställningar och de diskuterades gemensamt i gruppen. Därefter fick deltagarna på post-it-lappar svara på frågan: "Vart vänder du dig om du inte hittar de fakta du söker i systemet?". Med den frågan var vår förhoppning att vi skulle få information om vilka andra sökvägar och metoder som deltagarna använder för att söka reda på den information de behöver.

Figur 4. Museipedagog Susanna Rappe George var en av fokusgruppens medlemmar. På bilden berättar Susanna om de många olika bilder och berättelser som finns på en av bildstenarna i Historiska museets utställning Vikingar. Foto: Jonas Berggren, för Historiska museet.

Efter genomförande av den första fokusgruppträffen skickade vi ut en hemuppgift till deltagarna. Med hjälp av den uppgiften ville vi dels få respons på några befintliga söksystem och gränssnitt andra än de som för närvarande används vid SHMM, dels få inspel kring vilken sorts information som deltagarna anser är användbar för dem i deras dagliga arbete. Systemen och gränssnitten som vi ville få respons på var DigitaltMuseum, MuseumPlus, Sofie och Carlotta. Hemuppgiften baserade vi på de frågeställningar som deltagarna hade tagit med sig till det första fokusgrupptillfället. Varje deltagare tilldelades en sökfråga/-uppgift, ett system eller gränssnitt och stödfrågor som deltagaren skulle svara på i samband med sin sökning. Vi bad deltagarna att dokumentera under tiden de sökte i systemet de tilldelats. De skulle ägna max två timmar åt uppgiften.

Under den andra fokusgruppträffen redovisade deltagarna sin dokumentation från hemuppgiften och detta diskuterades i gruppen. Vi ställde även uppföljande frågor kring resul-

taten av deras sökningar i de olika systemen. Deltagarnas diskussioner dokumenterade vi genom anteckningar och de lämnade även in sin egen dokumentation i skriftlig form, vilken sparas i projektarkivet för *Polysemantiskt digitalt samlande*. Under detta sista tillfälle hoppades vi få resultat som kunde indikera möjliga sökingångar/teman för projektet att arbeta vidare med samt hur interna behov ser ut gällande sökbarhet och användarbarhet av den information som finns i digitala samlingssystem.

RESULTAT FOKUSGRUPPTILLFÄLLE I

Under det första fokusgruppstillfället redovisade och diskuterade deltagarna de vanligaste frågorna som de får från besökare samt egna frågor som de känt behov av att söka efter i samlingssystemen. Frågorna var ganska olika till sin karaktär, men kan ändå grupperas efter typ.

Deltagare i värdfunktion upplever att besökare ganska ofta ställer frågor om enskilda föremål som väckt deras intresse, men att önskan oftast finns om ett *sammanhang* kring föremålet. Sammanhang som intresserar gäller föremålets användning och betydelse i sin egen tid, men även kring fyndomständigheterna, fyndplatsen och de personer som gjort fyndet, och vad som har hänt med ett föremål efter att det grävts fram eller lämnats till museet. Många besökare är också intresserade av sin lokalhistoria och föremål kopplade till den. Intresset för fyndomständigheter och ett föremåls sammantagna historia kan vittna om ett behov av att koppla det gamla föremålet till en nutid eller en närtid och på så sätt till sig själv.

Bland frågor om enskilda föremål finns också frågor om föremålets *värde*, som är ganska vanliga från besökare. Många undrar vad något är värt, både i vår egen tid och i den tid då föremålet tillverkades och användes. Att intressera sig för värde kan vara ett sätt att sortera den mångfald av information som ett museum erbjuder och skapa en struktur för sig själv. Frågan kan också vara ett utslag av en uppfattning om vad ett museum är: en skattkammare för värdefulla saker från svunna tider. I den här frågan finns ganska lite utrymme för olika perspektiv och ett polysemantiskt förhållningssätt. Dock kan vi se att i de frågor som ställs av besökare på Kungliga Myntkabinettet så följs frågan om ett föremåls värde ofta av frågor som handlar om sammanhang, till exempel "Hur länge behövde man jobba för att tjäna ihop till ett sådant mynt?"

Bland frågor om enskilda föremål finns också besökares fråga om ett föremål är "äkta". Äktheten är viktigt för att berättelser kring föremålet ska kännas autentiska.

Trots att vi bad deltagarna att redovisa de tre vanligaste *tematiska* frågeställningarna som besökare ställer till dem så visade det sig att många besökare ställer frågor om enskilda föremål. Frågorna hur, vad, när och var dominerar över frågan varför. Det är dock tydligt att besökare också efterfrågar ett sammanhang och en tematisk kunskap runt dessa föremål.

Bland vanliga tematiska frågor som besökare ställer sticker några teman ut särskilt. Ett av dem är *vikingar*. Vikingar och vikingatid är ett ämne som vi ser ett stort intresse för och en stor medvetenhet kring i samhället just nu; för många är historia synonymt med vikingar. Exempel på detta ser vi också i flera av våra användarstudier i den här rapporten. Intresset för vikingar hos besökare gäller sjöfart, skepp, krig, vapen, handel, skatter, gravskick, religion och vardagsliv. Alltså ett större sammanhang kring en tid som kan berätta om människors liv. Övergången mellan vikingatid och medeltid, tillsammans med kristnandet, utgör också ett intressant tema för besökare

Ett annat tema som besökare ofta ställer frågor kring är *vardagsliv* generellt under historien: "Hur levde människor?". Det här temat visar tydligt ett behov hos besökare att få ett större sammanhang och sammanhängande berättelser om människor förr, en kunskap som är nödvändig för att förstå människor som levt i en annan tid och med andra förutsättningar. Den här typen av nyfikenhet är något annat än den som riktar in sig på ett föremåls enskilda historia, värde och äkthet; det är en mer polysemantisk nyfikenhet där utrymme finns för olika perspektiv och berättelser och där syftet med kunskapen är att förstå det som är annorlunda än vad en själv är van vid.

Bland de frågeställningar som gällde fokusgruppdeltagarnas egna behov av att söka i samlingarna syns också flera intressanta teman. Här är dock frågorna ofta lite mer specifika och inriktade på särskilda kategorier av föremål, föremåls ursprung, geografisk spridning av föremål, en särskild tidsperiod eller en särskild plats. Två av deltagarna nämner särskilt att *genusperspektivet* är intressant och önskvärt kopplat till föremål i samlingarna. Två deltagare uttrycker också ett behov av att få en *internationell kontext* till föremål i både utställningar och samlingar. Dels för att förstå en föremålstyps geografiska spridning, dels för att få en utökad kontext till ett föremål genom att få kunskap om var i världen ett föremål ursprungligen kommer ifrån, innan det fördes till det som idag är Sverige och hamnade i jorden här. En av deltagarna önskar också sammanhang generellt kring föremål och anger att i det sammanhanget borde, förutom genus, perspektiv som sexualitet, klass och ålder finnas med för att belysa normer och värderingar i dåtiden.

Flera av deltagarna vill kunna söka sig vidare från ett enskilt föremål till *information som handlar generellt om den tid då föremålet har tillverkats och använts*, till exempel kring människors mat, kläder, religion, yrken, hantverk, boende, resor och konst. Här finns alltså ett liknande behov som hos besökare att få ta del av ett komplett sammanhang kring föremålen, ett sammanhang som innehåller en mångfald berättelser som berör både människors materiella vardag och de normer, värderingar, trosuppfattningar och sociala strukturer som präglar ett visst samhälle i en viss tid. Att söka sig vidare behöver inte alltid innebära att informationen finns inom samlingssystemet, men det efterfrågas länkar i systemet till andra platser med god information på nätet och till litteraturtips så att sammanhangen lättare kan hittas. Även att till exempel texter från utställningar kan lagras i systemet efterfrågas, eftersom det innebär att sammanhang och kunskaper som tidigare arbetats fram inom museet då finns tillgängliga att återanvändas så att arbetet inte behöver göras om.

Två deltagare önskar också *ett metaperspektiv* på samlingarna som handlar om historiesyn och forskning, för att användare av samlingarna ska få möjlighet att förstå att berättelserna om dåtiden förändras beroende på den tid och det sammanhang de berättas i. En deltagare önskar ett sammanhang kring ett föremål som handlar just om det enskilda föremålet fast ur en mångfald av vinklar.

Den deltagare i fokusgruppen som arbetar med utställningsproduktion uttryckte ett behov av att förändra eller bredda de sakord som för närvarande finns i Historiska museets samlingssystem. Hen finner begreppen svåra att arbeta med när erfarenhet av att arbeta med systemet saknas och vill se ett system med taggning av föremål på ett mer tillgängligt sätt, så att ett föremål kan sökas med hjälp av flera olika sakord eller begrepp. Den här personen såg också en möjlighet i att lägga till personliga berättelser av den typ som många av museets pedagoger använder sig av till föremålsinformationen i samlingen.

Frågan "Vart vänder du dig om du inte hittar de fakta du söker i systemet?" besvarades av fokusgruppdeltagarna på post it-lappar som sedan grupperades. Resultatet gav att:

- Tio svar handlade om att deltagarna söker hjälp hos en kollega, internt eller på annat museum
- Sex svar handlade om att söka i faktaböcker och uppslagsverk efter information
- Sex svar handlade om att söka på internet, antingen på Wikipedia eller på Google
- Tre av svaren handlade om att deltagarna söker på museers hemsidor efter information, antingen på den egna hemsidan eller på andra museers

Svaren visar tydligt att en sökning i samlingssystemen som inte får något resultat inte följs upp av ytterligare utforskande av samlingen utan av informationssök på andra håll, helst

genom ett möte med en kollega/expert. Intressant är även att notera att de sökvägar som museimedarbetare använder sig av på internet är desamma som högstadieläverna i enkätundersökningen använder sig av (se kapitel 3.4), liksom förmodligen många andra i samhället; att nå ut med information om samlingar via Google och på Wikipedia förefaller vara viktiga sätt för museer att nå dem som söker svar på olika frågor på nätet.

RESULTAT FOKUSGRUPPTILLFÄLLE 2

Till det andra fokusgruppstillfället hade deltagarna fått uppgifter att söka svar på. De fick också stödfrågor att svara på under sökandets gång eftersom vi framförallt var intresserade av sökprocessen och hur de upplevde system och gränssnitt.

Stödfrågorna att svara på under sökandets gång löd:

- Hittade du den info du sökte? Varför/varför inte?
- Topp 3 fördelar med systemet?
- Topp 3 nackdelar med systemet?
- Saknade du något i sökvägen? I så fall vad?
- Hade du velat ha någon annan typ av information i ditt sökresultat?

Sökfrågorna/-uppgifterna som delats ut var:

- Fråga: Hur gick en begravning till hos Nordamerikas indianer?
(Museum & samlingssystem: Världskulturmuseerna, Carlotta³)
- Fråga: Hur såg kvinnor ut när de gick på fest på 1800-talet?
(Museum & samlingssystem: Östergötlands länsmuseum, Sofie⁴)
- Uppgift: Ta reda på så mycket du kan om Drottning Kristinas kröningsdräkt t.ex. ursprung, användare, material, tillverkningsmetod.
(Museum & samlingssystem: Livrustkammaren, MuseumPlus⁵)
- Fråga: Hur ser sammanhangen ut kring familjen von Hallwyls personliga utstyrselar? (Hitta gärna dina egna avgränsningar om ämnet är för stort.)
(Museum & samlingssystem: Hallwylska, MuseumPlus)
- Fråga: Hur krigade vikingarna?
(Museum & samlingssystem: Upplandsmuseet, DigitaltMuseum⁶)
- Uppgift: Sök på hela DigitaltMuseum efter 10 föremål med ursprung i 10 länder eller regioner utanför Sveriges gränser.
(Museum & samlingssystem: Museerna på DigitaltMuseum)

Av de sex deltagarna hittade tre den information de behövde för att finna svar på sin fråga eller uppgift, medan de andra tre inte fann informationen de var i behov av. Det viktigaste i uppgiften var dock sökprocessen och hur de upplevde den med fördelar och nackdelar i systemen och gränssnitten.

Deltagaren som i Världskulturmuseernas samlingar och Carlotta sökte svar på frågan hur en begravning gick till hos Nordamerikas indianer, hittade inte relevant information för att

3. <http://www.varldskulturmuseerna.se/varldskulturmuseet/forskning-samlingar/sok-i-samlingarna/om-sok-i-samlingarna/> (hämtad 2013-07-01)

4. <http://sofie.ostergotlandslansmuseum.se/> (hämtad 2013-07-01)

5. <http://emuseumplus.lsh.se/eMuseumPlus> (hämtad 2013-07-01)

6. <http://www.digitaltmuseum.se/> (hämtad 2013-07-01)

svara på just denna fråga. Sökningarna fokuserades till Etnografiska museets samlingar. Deltagaren uppfattade det som svårt att söka tematiskt utan att ha någon direkt föremålsspecifikation. Svar försökte hittas genom att söka på många olika sätt och med flera sökord, men utan att komma nära. Hen upplevde också att det var svårt att få information kring tematiska ämnen; all kunskap nås via specifika föremål där antingen material, proveniens, sakord eller liknande skrivs in.

I några föremålsposter som hen stötte på under sökandet fanns det dock föremålsbeskrivningar som sätter föremålet i en kontext och ger mängder med relevant information. I vissa fall var det längre texter som berättar om hur ett föremål har använts, vad det har haft för sociala/religiösa/ekonomiska betydelser, hur det har tillverkats (om hantverken och de olika materialen), om den specifika stilen/typen, och om det har några särskilda drag som förtjänar extra uppmärksamhet. Även underrubriker för en del poster ger information kring föremålen som deltagaren upplevde som viktig, till exempel Typ & teknik, Namn på insamlare, Tidpunkt för förvärv, Proveniens.

Deltagaren hade dock velat ha ännu mer tematisk och kontextuell information kring föremålen och gärna länkar till ytterligare information och relevanta källor. Hen menade att det också hade varit bra med tips på var en kan leta vidare för att ta reda på mer.

Deltagaren upplevde att sökfunktionerna i Carlotta kräver att sökaren vet exakt vad hen vill hitta och inte lämnar utrymme för tematiska frågor. Trots att det finns exempelsökningar och söktips upplevde hen det ändå som svårt att förstå hur en bäst gör för att söka effektivt, bland annat eftersom söktermer inte förklaras tillräckligt. Världskulturmuseerna är i sin information också tydliga med brister i informationen i Carlotta. Deltagaren menar dock att det kanske inte är så lätt för externa användare att urskilja korrekt information från bristfällig sådan och att det därför vore bra om de på något vis markerar när informationen inte är kvalitetssäkrad, eftersom det bör vara tydligt för den som söker vilka uppgifter som är tillförlitliga och vilka som inte är det.

En teknisk detalj som uppfattades som störande var att sökordet som har skrivits in i sökfältet försvinner när en klickar på sök, vilket deltagaren menade gjorde att det ibland var svårt att minnas vilket sökord som använts då det heller inte fanns markerat i de poster som kom upp.

Deltagaren som sökte i Östergötlands museums samlingar via deras webbversion av Sofie efter hur kvinnor såg ut när de gick på fest på 1800-talet hittade i stort sett ingen information för att svara på frågan, vare sig i föremåls-, konst- eller fotodelen av samlingarna.

Deltagaren gick igenom alla foton med motiv som kom upp efter sökning på bland annat gruppporträtt, porträtt, verksamhet, liksom alla föremål under kategorin dräkt samt motiv med interiör, porträtt och scener under konst. En sjal och ett par skor som kan ha använts vid fest hittades, samt inom konst fanns några kvinnor porträtterade i festkläder och några scener var festscener. En del av fotona skulle kunna tolkas som fest, men inga beskrivningar av sammanhangen fanns.

Deltagaren menade att eftersom fritextsökning saknas var sökandet mekaniskt och tidskrävande via grupper och kategorier. Hen noterade också att enligt sidans söktips ska tidsangivelser kunna skrivas in med olika exakthet, vilket dock inte fungerade.

Två deltagare sökte information i MuseumPlus, den ena i Livrustkammarens samlingar och den andra i Hallwylska museets samlingar (båda museerna tillhör myndigheten Livrustkammaren och Skoklosters slott med Stiftelsen Hallwylska museet). I Livrustkammarens samling var uppgiften att "Ta reda på så mycket du kan om Drottning Kristinas kröningsdräkt (t.ex. ursprung, användare, material, tillverkningsmetod)", medan deltagaren som sökte i Hallwylskas samling hade till uppgift att finna information om "Hur ser sammanhangen ut kring familjen von Hallwyls personliga utstyrselar? (Hitta gärna dina egna avgränsningar om ämnet är för stort.)". Deltagaren avgränsade den sista uppgiften till att röra klänningar och toaletsaker.

Deltagaren som sökte efter drottning Kristinas kröningsdräkt (fig. 5). upplevde det som lätt att hitta informationen, även om hen hade önskat mer information kring föremålet, en mantel, till exempel om tillverkning av olika material i manteln och om materialens ursprung, om vilka människor som tillverkat den och var. Som förslag ges att det skulle kunna finnas en flik med annan information än de traditionella museiuppgifterna. Hen var dock nöjd med att det fanns bilder, information om till exempel olika ägare och brukare, vilket bland annat tydliggör att manteln användes av både män och kvinnor, och att utrymme för litteratur finns, som ger möjlighet till vägledning till ny kunskap.

Deltagaren var kritisk till att museitermer som är svåra att förstå för en allmän publik används, till exempel accession och proveniens. Hen önskade också att resultatet skulle dyka upp vid sökning på Google, så att de som vill veta något om detta kan hitta informationen utan att gå in i museets söksystem, som de ju kanske inte känner till.

Deltagaren som sökte efter familjen von Hallwyls personliga utstyrselar med fokus på klänningar och toaletsaker hittade ingenting om sammanhang kring föremålen vid sökningarna, och inget mer fördjupande om materialen på föremålen och hur de tillverkats. Hen saknade också sammanhang kopplade till de platser där föremålen var tillverkade och information om synen på genus i samhället just då; till exempel vilka kunde bära vilka sorters klänningar, eller använda vilka sorters toalettartiklar. Bilder fanns på de flesta toalettartiklarna. Dock även "mystiska ord" som ej förklaras, och det finns ingen information om hur artiklarna använts, enligt deltagaren, som hade hoppats på att få veta mer om de personer som använt, ägt och tillverkat föremålen.

Fördelar med systemet är möjligheten att söka på namn på personer och organisationer (de som ägt, köpt, tillverkat, sålt), och även på levnadstid, familj, yrke/titel. Hen menade dock att det vore önskvärt med åtminstone en kort personbeskrivning när det handlar om personer. Det var också bra att relaterade föremål kommer upp vid sökning på en person, samt att det finns utrymme för litteraturhänvisningar.

Hen uppskattade också tilltalet till besökaren som uppfattades som välkomnande och inkluderande: "Välkommen till vår databas, här kan du...", och att det redan där berättades om vad besökaren kan förvänta sig (information om museets samlingar och de personer som använt, ägt och tillverkat föremålen) samt att sidan är under bearbetning och att information kan saknas.

Två av deltagarna sökte information på DigitaltMuseum, där museerna med samlings-systemet Primus har sina samlingar tillgängliga för publika användare. Deltagaren som sökte svar på hur vikingarna krigade i Upplandsmuseets samlingar på DigitaltMuseum hittade inte den information som hen sökte, medan deltagaren med uppgiften att söka på hela DigitaltMuseum efter tio föremål med ursprung i tio länder eller regioner utanför Sveriges gränser var nöjd med sitt resultat.

Deltagaren som sökte efter hur vikingar krigade upplevde att sökfunktionen fungerade dåligt i förhållande till den information som hen önskade hitta. Sökningar skedde bland annat på hur krigade vikingarna, vikingakrig, vikingar, bärärk, krig och svärd. För att ta reda på information får en gå igenom varje föremål som kan tänkas ha koppling till krig och se om det finns relaterad information eller länkar, vilket är ganska tidskrävande. Hen hade önskat att objekt skulle vara taggade med ord kopplade till frågan (vilket är möjligt i DigitaltMuseum i och med nyckelorden som kan läggas till även av externa brukare). Fler bilder hade också varit önskvärt, till exempel på krigarutrustning och inte enbart på de enskilda objekten.

Upplevda fördelar med DigitaltMuseum var att gränssnittet är tydligt och överskådligt, att filtreringsfunktionen är bra (att det går att filtrera efter typ, tidsperiod, museum, ort), och att det finns en koppling till Wikipedia.

Deltagaren menar att DigitaltMuseum förmodligen är ett bra system för de som redan vet vad de är ute efter, exempelvis ett specifikt föremål, men att det är svårare för andra att använda.

Figur 5. Drottning Kristinas kröningsmantel finns på Livrustkammaren i Stockholm. Enligt informationen i det publika samlingssystemet tillverkades manteln i Paris för Drottning Kristinas kröning, men bars senare även av kungarna Karl X Gustav och Karl XI då de kröntes. Inventarienummer 6213 (6447). Foto: Erik Lernestål, Livrustkammaren (licenserad CC BY-SA).

Deltagaren som sökte föremål med ursprung i tio olika länder eller regioner utanför Sverige hittade informationen lätt: genom att ställa sig i sökfältet på första sidan kan kategorin föremål väljas, och vid klick på det kommer en sida upp för att filtrera sökningen, bland annat efter orter i Sverige och andra länder. Därigenom kan föremål från olika delar av världen enkelt filtreras fram.

Denna deltagare såg många fördelar med DigitaltMuseum: hänvisningar till litteratur under objekt, att det vid objekt kommer upp relaterade objekt att klicka vidare till, att det är öppet för kommentarer, och att det finns kartor. Hen uppskattar också att det finns många bilder, att det vid bilderna finns uppgifter om licenser med information om hur bilder får användas samt service för att bland annat beställa och dela bilder, och att det vid sidan av en bild finns pilar så att det är lätt att bläddra mellan dem.

Hen menar att DigitaltMuseum har en lätthanterlig layout, men att fler sökord hade kunnat finnas och att informationen för ett objekt ibland är tunn; enbart en bild och en kort beskrivning. Där finns också fackord som kan vara svåra att förstå för en publik användare. En tidslinje hade varit "trevligt" för att kunna orientera sig lättare mellan olika objekt och tidsperioder.

En mer ingående översyn av samlingssystemens uppbyggnad och hinder respektive möjligheter som projektets medlemmar har utfört kommer att redovisas i kapitel 4.

3.3. ANVÄNDARSTUDIE HÖGSTADIEELEVER

FOKUSGRUPP HÖGSTADIEELEVER

För att utforska vilken relation målgrupp 1, högstadieelever i årskurs 7-9, har till föremål som finns i museers samlingar och samlingssystem (fig. 6) genomförde vi ett fokusgrupparbete med målgruppen. Som exempel användes föremål ur Historiska museets samlingar.

SYFTE

Syftet med att genomföra ett fokusgrupparbete med högstadieelever var att ta reda på hur målgruppen förhåller sig till innehållet i en museisamling, alltså till föremålen. Vi misstänkte att de flesta i målgruppen sällan eller aldrig kommer i närkontakt med de samlingar som är basen för de flesta musers verksamheter. Vi ville undersöka hur målgruppen associerar till föremål utan att ha någon grundskunskap och hur de resonerar kring ett föremåls funktion och berättelser om föremålet.

METOD

För metod och arbete med fokusgrupper, se kapitel 3.2. Vi vill nämna under rubriken metod att vi är medvetna om att det faktum att eleverna har deltagit i fokusgrupperna inom ramen för sin ordinarie lektionstid, i den skola där de har sin dagliga undervisning och i närvaro av sin historielärare troligen har påverkat dem. Eleverna kan ha känt ett behov av att uppfylla sin lärares och våra möjliga förväntningar om "rätta" svar. Detta kan ha gjort dem mindre benägna att bara ta hänsyn till sina egna uppfattningar, intressen och funderingar.

GENOMFÖRANDE

Fokusgrupparbetet med högstadieelever innebar två träffar. Den ena fokusgruppträffen genomförde vi i Ängskolan i Sundbyberg tillsammans med 20 elever i årskurs 7, och den andra i Norrvikens skola i Sollentuna tillsammans med 19 elever i årskurs 8 (fig. 7).

Vid de två träffarna åkte två av medarbetarna från *Polysemantiskt digitalt samlande* till respektive skola. Med oss hade vi föremål ur Historiska museets samling (främst ur studiensamling och ett par kopior). På plats introducerade vi klassen till projektet och i syftet med att träffa dem.

Att arbeta med en hel klass i taget skulle bli för många deltagare för en fokusgrupp och vi valde därför att dela upp klasserna i fem grupper med 3-5 elever i varje. Inom varje grupp utsågs en sekreterare som fick till uppgift att dokumentera det som gruppen pratade om.

Varje grupp tilldelades ett eller två föremål som de fick undersöka och diskutera runt. Föremålen som eleverna fick fundera kring var ett djurhuvudformat spänne från vikingatiden, en sländtrissa (redskap för att spinna tråd) från vikingatiden, en eldslagningssten från järnåldern, en figurin från bronsåldern med ett fågelliknande ansikte och med ihålig ände, en bronsknapp från bronsåldern (så kallad tutulus), en islägg (skridsko) från vikingatiden, en bronsnyckel från vikingatiden, och ett glasögonspänne (en slags brosch) från bronsåldern. Flera av föremålen var dekorerade med olika typer av mönster.

Varje grupp fick även fyra frågor på ett papper som de skulle ha som stöd när de diskuterade föremålen. För varje fråga fanns utrymme för sekreteraren att anteckna diskussionerna.

Vid det första fokusgrupptillfället löd frågorna:

- Vad får föremålet er att tänka på? Associera gärna fritt!
- Vem/vilka kan ha ägt och använt föremålet?
- Vilka berättelser tror ni föremålet kan bära på?
- Vad tror ni föremålet är för något? Vad har det använts till?

Efter den första fokusgruppträffen insåg vi att vi behövde en frågeställning som i högre grad lät eleverna uttrycka sina egna frågor och funderingar om föremålen, och som gav oss en möjlighet att diskutera föremålen med dem utifrån den kunskap som finns om föremålen utan att vi "skrev eleverna på näsan" med den kunskapen och på så sätt negligerade deras egna associationer och tolkningar. Frågeställningarna vid det andra fokusgrupptillfället löd därför:

- Vilka frågor väcker föremålet hos er? Vad skulle ni vilja veta om föremålet?

Figur 6. Några av de föremål som undersöktes i fokusgrupperna. Foto: Lotta Fernstål, Historiska museet.

Figur 7. Årskurs 8 i Norrvikens skola undersöker och diskuterar kring föremålen från Historiska museet. Foto: Lotta Fernstål, Historiska museet.

- Vad får föremålet er att tänka på? Vad ser det ut som? Associera gärna fritt!
- Vem/vilka tror ni kan ha ägt och använt föremålet?
- Vad tror ni föremålet har använts till?

Elevernas dokumentation av uppgiften sparas i projektarkivet för *Polysemantiskt digitalt samlande*.

RESULTAT

Under den första fokusgruppträffen, som skedde med en klass i årskurs 8 i Norrvikens skola, lade eleverna mest tid och energi på de två första frågeställningarna: "Vad får föremålet er att tänka på? Associera gärna fritt!" och "Vem/vilka kan ha ägt och använt föremålet?"

Den vanligaste reflektionen under den första frågan var om föremålets funktion, vad de trodde att det var för något de undersökte. Några av de ord som eleverna skrev ner under den första frågan hade tydligt med associationer till nutid att göra. Ljussläckare och flaskkork, skiva och musik är några av deras svar rörande figurinen respektive sländtrissan. Två grupper associerade sitt föremål med en leksak (sländtrissa och tutulus) och tre grupper med en accessoar eller ett smycke (djurhuvudformat spänne, tutulus och islägg). En grupp trodde att det är ett verktyg de undersökte (eldslagningssten). En annan att de undersökte en bit av en rustning (glasögonspänne). De flesta grupper gav flera svar på frågan; gruppens medlemmar associerade alltså olika till föremålet. En grupp associerade direkt till den person som kan ha använt föremålet. De undersökte nyckeln och konstaterar att det var en viktig person som använt den.

Under den andra frågan som handlar om vem som har använt föremålet, svarade eleverna i en av grupperna med tidsperioder. De kände till vikingatid och järnålder och reflekterade kring att personen som använt föremålet levde då. Gruppens medlemmar var inte överens om vem som använt föremålet; några trodde att en "rik familj" ägt det, andra att det är en "normal familj". Begreppet "rik" återkommer i tre av gruppernas svar. Begreppet "kunglighet" hos en grupp. I gruppen som undersökte figurinen hävdade eleverna att den ägts av rika människor eftersom den har en "speciell design". Två grupper hävdade att en krigare eller riddare ägt föremålet de studerade. Två grupper nämnde barn som ägare till föremålet. En grupp hävdade att ägaren borde ha varit fattig eftersom materialet som föremålet är gjort av är "fult".

Det är tydligt att det som eleverna främst associerade till när de fick tänka fritt är föremålets funktion. De funderade på vad det har använts till.

När eleverna funderade på vem som har använt föremålet eller vem som varit ägare så är rika personer överrepresenterade. Detta kan i vissa fall ha att göra med själva föremålet (om eleverna konstaterade att de undersökte ett smycke så tolkade de ägaren som en rik person), men i andra fall verkar det mer vara en allmän reflektion. Rika personer och kungligheter är överrepresenterade i funderingar om vem som ägt och använt ett föremål även i andra studier som vi har gjort i projektet (se kapitel 3.5).

Under det andra fokusgrupptillfället, med en klass i årskurs 7 i Ängskolan, fokuserade eleverna på de tre första frågorna: "Vilka frågor väcker föremålet hos er? Vad skulle ni vilja veta om föremålet?", "Vad får föremålet er att tänka på? Associera gärna fritt!" och "Vem/vilka tror ni kan ha ägt och använt föremålet?". Alla grupper svarade på dessa frågor, och fyra av de fem grupperna svarade även på sista frågan: "Vad tror ni föremålet har använts till?".

Vi fick en helt annan typ av svar från eleverna i Ängskolan när vi lade till frågan om vilka frågor föremålet väcker hos dem, jämfört med resultaten från Norrvikens skola. Att uppmana grupperna att fundera över vad de själva skulle vilja veta om föremålet var ett bra sätt att fånga in deras nyfikenhet och egna intressen och frågeställningar. Föremålen gav upphov till en stor mängd frågor av olika slag, men vi kan ändå se en viss gruppering bland dem. Alla fem grupper ville veta *hur* föremålet har använts, själva funktionen var viktig för dem. *När* föremålet hade tillverkats och använts var också en fråga som alla grupper ställde. Fyra av grupperna var

Figur 9. Eleverna i Ängskolan funderade över om föremålet kan ha använts som en fingerfigur eller en ljussläckare och de ansåg att det borde vara rika människor som använt det. Foto: Lotta Fernstål, Historiska museet.

också intresserade av vilket material föremålet var gjort av och samma fyra grupper utvecklade sina frågor kring material till att också gälla föremålets karaktär i allmänhet. De ställde frågor kring föremålets färg, mönster, vikt, form, i flera fall med tilläggsfrågan *varför*. Varför väger det så, varför är det ihåligt, varför har det den färgen, varför finns det mönster på och vad betyder det, hur kom de på att göra föremålet på just det här sättet? Det verkar som att eleverna inte primärt är nyfikna på föremålets "rådata" även om det är en ingång till att närma sig föremålen, utan på bakgrunden till och sammanhanget kring föremålet, alltså orsakerna till att föremålet ser ut just på det här sättet, både hantverksmässigt och ideologiskt. Tre av grupperna frågar också efter vem som har använt föremålet, en fråga som hamnar något längre ner

i prioriteringen än frågan varför, men som ändå är viktigt för majoriteten av eleverna. Frågan om vem är också en fråga som handlar om sammanhang.

Under fråga två associerade eleverna till många olika saker när de undersökte sitt föremål. Två grupper trodde att det kunde vara ett vapen de undersökte (glasögonspännet och isläggen). Tre grupper tänkte på ett smycke eller en prydnad (tutulus, isläggen och sländtrissan). Två grupper associerade till en leksak för barn (djurhuvudformade spännet och tutulus). Figurinen med ett fågelliknande ansikte fick gruppen att associera till en fingerfigur eller en ljussläckare (nutida saker som eleverna är bekanta med, fig. 9) och de tyckte att föremålet liknar ett ugglesansikte eller en halvmåne.

Under fråga tre svarade eleverna att både vuxna och barn, kvinnor och män kan ha använt föremålet. Två grupper svarade att rika har använt föremålet (tutulus och figurinen med fågelansikte), medan en grupp (som undersökte isläggen av ben) svarade att det måste vara fattiga som använt den eftersom "den är gjord av trä". En grupp svarade att en smed har använt föremålet (glasögonspännet). Två grupper hävdade att vikingar använt föremålet (isläggen och sländtrissan), den ena att vikingarna också var soldater (isläggen), den andra att föremålet användes av vikingar som en amulett så att de fick tur i krig (sländtrissan). Strid eller krig nämns av tre grupper under den här frågan.

Under fråga fyra nämnde grupperna att föremålet har använts som vapen (två grupper: glasögonspännet och isläggen) eller smycke/prydnad (fyra grupper: djurhuvudformade spännet, sländtrissan, tutulus, isläggen). Några svar är annorlunda, till exempel hävdade en grupp att häxor också kan ha använt föremålet (isläggen) och en annan att föremålet är en amulett (sländtrissan). Båda svaren har att göra med att eleverna tror att föremålet har en magisk karaktär. De två föremål som kommenterades på det sättet är båda av enklare material (sten och ben) och har en form som kan vara svår att tolka.

3.4. ENKÄTER HÖGSTADIEELEVER

Vi valde att inhämta information från och om målgrupp 1, högstadieelever i årskurs 7-9, på två sätt; med hjälp av fokusgruppundersökningar, som diskuterats ovan, och med hjälp av enkäter. Enkäterna formulerade vi i samarbete med Alexandra Nylén i vårt samarbetsprojekt *Samlingar i tiden* vid Kulturparken Småland och de två studenterna Ulrika Lundh och Camilla Johansson från sociologiprogrammet vid Linnéuniversitetet som under sin praktik deltog i det projektet.

SYFTE

Syftet med enkätundersökningarna var att ta reda på hur och var målgruppen söker information om historia och vilken sorts information (teman) de är intresserade och betjänade av. Förhoppningen var att vi genom de resultat som studien gav skulle kunna ringa in några teman att arbeta vidare med inom projektets del två, som fokuserar på att utveckla goda polysemantiska exempel i museers samlingssystem. Önskvärt var också att enkätsvaren skulle ge oss indikationer på var och hur samlingsinformation borde presenteras för att målgruppen ska hitta till informationen.

METOD

Enkätstudien kan vara både en kvalitativ och en kvantitativ metod beroende på hur den är utformad. Just vår enkät innehåller frågor som kan tolkas subjektivt både av den som besvarar enkäten och den som analyserar den. Enkätens frågor är alltså inte formulerade så att vi kan generalisera och skapa en objektiv beskrivning av förhållandena inom målgruppen utifrån svaren och är då inte en kvantitativ studie. Däremot räknar vi med att den ska kunna ge oss

svar som kan mätas för att indikera frekvens av någon särskild uppfattning eller förhållande, något som utmärker en kvantitativ undersökning. En kvalitativ undersökning tar hänsyn till den kontext som undersökningen utförs i, vilket vi gjort (Justesen & Mik-Meyer 2011). Enkätens frågor har varit formulerade kring elevernas undervisning och de har svarat på enkäten i sitt eget klassrum i sällskap av sin historielärare och detta har självklart påverkat elevernas svar (se under Metod kapitel 3.2).

GENOMFÖRANDE

Vi valde att dela ut enkäter till högstadielever i tre skolor i Stockholm; Kunskapsskolan i Enskede, Norrvikens skola i Sollentuna och Ängskolan i Sundbyberg.

Eleverna som svarade på enkäten var ganska jämnt fördelade över årskurs 7, 8 och 9; två klasser i vardera årskursen svarade. I Kunskapsskolan svarade 22 elever på enkäten, i Norrvikens skola 21 elever, och i Ängskolan 93 elever. Sammanlagt svarade 136 elever på enkäten, av dem var 51 i årskurs 9, 39 i årskurs 8 och 45 i årskurs 7.

Enkäten besvarades under lektionstid och delades ut av läraren. Eleverna fick inte någon djupare introduktion till syftet med enkätundersökningen utöver att enkäten inleddes med meningen ”Enkäten vill ta reda på hur elever i högstadiet ser på historia, vad ni är intresserade av och hur ni söker information om historia”. De uppmanades sedan att kort svara på följande frågor:

1. När du tänker på historia, vad tänker du då?
2. Vad tycker du är spännande i historieundervisningen? Har du några favoritteman?
3. Hur söker du information om det förflutna/historia, ex när du ska skriva något självständigt?
4. Vilka källor använder du när du ska söka information/kunskap om historia?

Enkäterna med elevernas svar sparas i projektarkivet för *Polysemantiskt digitalt samlande*.

Enkäterna analyserades av oss enligt två huvudsakliga utgångspunkter. Dels tittade vi på frekvensen i svaren för att se om det finns vissa teman och sökvägar som verkar vara mer intressanta eller mer användbara för målgruppen. Dels tittade vi på individuella svar för att se om några teman stod ut som särskilt intressanta att arbeta vidare med inom ramen för projektet. Nedan redovisar vi resultaten enligt de frågeställningar som ställdes i enkäten.

RESULTAT

Genom de två första frågorna i enkäten (1. När du tänker på historia, vad tänker du då? och 2. Vad tycker du är spännande i historieundervisningen? Har du några favoritteman?) ville vi ringa in om det finns några särskilda teman eller ingångar som museer kan förhålla sig till för att göra samlingsinformation mer tillgänglig och intressant. Eleverna svarade en mångfald olika saker. Det är tydligt att begreppet historia väcker många olika associationer hos eleverna, antagligen beroende på vad de har kommit i kontakt med tidigare kring historia, både i skolan och i andra sammanhang, och vad de själva tycker är intressant.

Bland de svar som har en högre frekvens, där alltså flera elever har gett likadana eller liknande svar, kan några ämnen märkas. Vid jämförelse med läroplanen för grundskolan och kursplanen för historia (Lgr11:172ff) är det tydligt att det centrala innehållet i undervisningen i historia påverkar vad eleverna associerar till när de får frågan (fig. 10) och vad de intresserar sig för (fig. 11).

När du tänker på historia, vad tänker du då?

Årskurs 7 (45 svar)	Årskurs 8 (39 svar)	Årskurs 9 (51 svar)
Medeltid (19)	Allt som hänt i förfluten tid (14)	Världskrigen (28)
Världskrigen (7)	Krig (10)	Allt i förfluten tid (20)
Kungar och drottningar (7)	Gamla kungar (6)	Gamla kungar (6)
Antikens civilisationer (7)	Revolutioner	Historia är sådant som hänt
Gamla saker	Romariket	som påverkar vår egen tid
Vikingatiden	Händelser i det förflutna med betydelse för vår egen tid	

Figur 10. Figuren visar de ämnen som fått flest antal svar av eleverna, men det finns också en stor mängd enskilda ämnen som bara en eller två elever svarat att de associerar till och som vi inte tar upp här.

Bland elever i årskurs 9 (totalt 51 enkätsvar) är första och andra världskriget det ämne som är vanligast att eleverna tänker på när de tänker på historia (28 enkätsvar). På andra plats för samma elever kommer ett svar som är mer diffust och handlar om att historia är allt i förfluten tid eller allt som hänt innan elevens egen livstid (20 enkätsvar). Det ena svaret är alltså väldigt specifikt och det andra väldigt allmänt. Historia kan enligt det näst vanligaste svaret vara "allt som hänt" i förfluten tid. Krig och konflikter i allmänhet, inklusive revolutioner, hamnar på plats tre av de ämnen som eleverna tänker på när de tänker på historia (12 enkätsvar).

Förutom de tre vanligaste svaren på fråga 1 uppger elever i årskurs 9 ett svar som kan tolkas som att de anser att historia är sådant som hänt och som påverkar/har betydelse för vår egen tid (5 enkätsvar). Historiemedvetenhet och att kunna se konsekvenser och effekter av historiska händelser i vår egen tid är en viktig del av historieundervisningen på högstadiet.

Bland elever i årskurs 8 är det mest frekventa svaret på enkätens första fråga ett liknande allmänt svar som för årskurs 9; att historia är allt som hänt för länge sedan eller i förfluten tid (14 enkätsvar). På andra plats kommer svaret från eleverna att de tänker på krig (10 enkätsvar) och på tredje plats "gamla kungar" (6 enkätsvar). Svaren är inte på lika tydligt sätt som för årskurs 9 kopplade till det centrala innehållet i kursplanen, men vid en översyn av innehållet i undervisningen ser vi att mycket av det handlar om krig och konflikter i olika delar av världen (Lgr11:176). Hos årskurs 8 grupperas också några svar på fråga 1 kring revolutioner (5 enkätsvar) och kring att historia är händelser i det förflutna som har betydelse för vår nutid (3 enkätsvar).

Bland elever i årskurs 7 är medeltid det de associerar främst till när de tänker på historia (19 enkätsvar), följt av världskrigen (7 enkätsvar), kungar och drottningar (7 enkätsvar) och antikens civilisationer (7 enkätsvar) på delad andraplats. Fem enkätsvar handlar om att historia är gamla saker. Vissa av eleverna verkar alltså associera historia till föremål (eller ibland byggnader). Vikingatiden (3 enkätsvar) dyker också upp som en association som flera elever gör. I kursplanen för historia för årskurs 7-9 finns inte medeltiden med som centralt innehåll, däremot hittar vi ämnet i kursplanen för årskurs 4-6 (Lgr11:174f). Samma sak gäller för vikingatiden, som de flesta elever läser i årskurs 4. Antikens civilisationer ingår däremot i det centrala innehållet för högstadiet (Lgr11:176). Världskrigen är också det ämne som har högst svarsfrekvens under fråga två, alltså vad som väcker mest intresse hos elever i årskurs 9 (20 enkätsvar). På andra plats kommer krig i allmänhet, konflikter och revolutioner (15 enkätsvar).

Under fråga 2 är många i årskurs 8 intresserade av världskrigen och andra krig och konflikter (19 enkätsvar). Men här finns även andra teman representerade, men ofta bara med ett eller två svar, exempelvis antikens civilisationer, kvinnors rättigheter och att jämföra nutid med dåtid. Ett par enkätsvar handlar om att det intressanta med historia är när någon (en lärare) kan berätta så att det blir intressant.

Vad tycker du är spännande i historieundervisningen? Har du några favoritteman?

Årskurs 7 (45 svar)	Årskurs 8 (39 svar)	Årskurs 9 (51 svar)
Världskrigen/stora krig (12)	Världskrigen, krig/konflikt (19)	Världskrigen (20)
Hur människor levde förr (4)	Religion (3)	Konflikter/revolutioner (15)
Medeltiden, hur man levde	Faraotiden i Egypten	Romarriket
Grekisk mytologi	"Varför" och "ifall att"	Medeltiden
Vad som hände och orsakerna	Romarriket	Allt i historia är intressant
	Stormakter	Historia från andra länder
	Hur det var förr	Hitler
	Kvinnans rättigheter	Grekisk mytologi

Figur 11. Figuren visar de ämnen som fått flest antal svar av eleverna, men det finns också en stor mängd enskilda ämnen som bara en eller två elever svarat att de intresserat sig för och som vi inte tar upp här.

Under fråga 2 är det mest intressanta temat för elever i årskurs 7 världskrigen och stora krig (12 enkätsvar), men vissa andra teman som fått flera svar än ett är hur människor levde "förr": bostäder, jobb, skola (4 enkätsvar), medeltiden (3 enkätsvar) och grekisk mytologi (2 enkätsvar).

Högt upp på både fråga 1 och 2 hos högstadiееleverna kommer alltså krig, revolutioner och andra konflikter och särskilt deras orsaker och lösningar. Eleverna både associerar till och är intresserade av konflikter i historien, framför allt med utgångspunkt i att de vill förstå varför konflikter uppkommer och hur människor har hanterat dem.

Att elever i högstadiet associerar till världskrigen när de tänker på historia och att detta tema även hamnar högt när de uppger sitt intresse för historia är inte konstigt om vi tittar på kursplanen för historia i läroplanen (Lgr11:176). Världskrigen är ett centralt innehåll i undervisningen i historia för elever i årskurs 7–9. Dock kan sägas att de tre andra centrala innehållen i kursplanen (Forna civilisationer, från förhistorisk tid till cirka 1700; Industrialisering, samhällsomvandling och idéströmningar, cirka 1700–1900; Demokratisering, efterkrigstid och globalisering, cirka 1900 till nutid) inte syns i dessa elevers svar i samma höga grad, varken vad det gäller deras associationer eller deras intresse. Detta kanske kan ha att göra med hur planeringen ser ut för när de olika centrala innehållen tas upp i undervisningen i förhållande till när eleverna svarade på våra enkäter. Det kan också bero på hur den enskilda lärarens preferenser och intresseområden.

De två andra frågorna i enkäten var: 3. Hur söker du information om det förflutna/historia, ex när du ska skriva något självständigt? och 4. Vilka källor använder du när du ska söka information/kunskap om historia? Här var vår ambition att se vilka sökvägar och källor som målgruppen använder och om de för närvarande alls använder museer som källor. När vi analyserade svaren insåg vi att målgruppen inte skiljer på hur och vad i dessa frågor, alltså på hur de söker information och i vilka källor. Samma typer av svar kan hittas under båda frågorna.

De flesta elever anger ett flertal metoder och källor för att söka efter information om historia. Märkbart bland svaren är att en sökning på internet är den vanligaste metoden. På frågan "Hur söker du..." svarade 95 elever att de söker på internet, antingen i datorn eller i sin mobiltelefon. De vanligaste källorna på internet uppger de är Wikipedia följt av Google och NE.se. Några uppger att de söker på andra "faktahemsidor", " trovärdiga hemsidor" och på sådana sidor som rekommenderas av deras lärare.

En stor andel elever svarar att de använder sig av böcker för att söka information. Under frågan om hur de söker finns böcker med i 81 av enkäterna och under frågan om vilka källor de använder finns böcker med i 38 av enkäterna. Elva elever anger att de använder sig av bibliotek när de ska söka information, övriga som svarat böcker hittar dessa på andra vis, till exempel i skolan i form av läroböcker.

I 27 av enkätsvaren, både under frågan hur de söker och vilka källor de använder, uppger eleverna att de frågar någon person som de upplever som kunnig i ämnet, exempelvis läraren, en kompis eller en familjemedlem. I tre av enkätsvaren uppges att eleverna vänder sig till ett museum för att söka information, varav i ett av fallen uppger eleven att hen gör detta när det finns mycket tid till förfogande.

3.5. BERÄTTARMINISTERIET: BARN FUNDERAR KRING FÖREMÅL

Under höstterminen 2012 deltog Historiska museet i ett samarbetsprojekt med Berättarministeriet. Berättarministeriet är en ideell organisation som arbetar för att främja ungas berättande. Vi valde att ta oss an det stora material i form av ifyllda blanketter från Historiska museets samarbete med Berättarministeriet⁷ för att få en indikation på vad målgruppen barn i ålder 5-12 år associerar till när de kommer i kontakt med museisamlingar, i det här fallet arkeologiska föremål från Historiska museets samlingar.

SYFTE

Syftet med analysen av barnens tankar om föremålen var att se om det går att ringa in något eller några teman eller ingångar till ett historieintresse hos målgruppen. Ett sådant tema skulle enligt vår uppfattning återkomma på flera av de ifyllda bladen och då ge oss en indikation på att detta är ett tema som barn i åldern 5-12 år kan vara särskilt intresserade av eller förknippar särskilt med ämnet historia.

METOD

Med studien ville vi undersöka hur uppfattningar om och attityder till det arkeologiska materialet ser ut inom den undersökta gruppen, och hur utbredda de vanligaste uppfattningarna är. Studien tog sig också uttryck som en sorts kvalitativ observation av resultatet av ett sammanhang där målgruppen kom i kontakt med arkeologiskt material och sedan associerade till det på olika sätt. Eftersom frågeställningarna som målgruppen svarade på inte är formulerade inom ramen för projektet så var dock nyttan av undersökningen inte så lätt att förutsäga.

GENOMFÖRANDE

Inom ramen för samarbetet med Berättarministeriet lät Historiska museet ett stort antal barn i åldrarna 5-12 år undersöka och fundera kring föremål från museets studiesamling för att sedan svara på några frågor om föremålen. Det här skedde dels inom ramen för familjeverksamheten på museet, dels på plats hos en klass i årskurs 3 på Hovsjöskolan i Södertälje.

Barnen uppmanades att fantisera och fundera och sedan skriva sina svar på ett förtryckt papper med frågeställningar som lämnades till museets eller Berättarministeriets pedagoger. Föremålen som barnen fick fantisera kring var färgglada glaspärlor, en trasig vävtyngd, eldstål och flinta, en islägg (vikingatida skridsko), spännbucklor (vikingatida broscher), ett djurhuvudformat spänne, och ett kohorn.

Frågeställningarna som skulle besvaras var:

- Vem har sakerna tillhört?
- Vad använde personen sakerna till?
- Varför lämnades sakerna på platsen där de hittades?

Av de förtryckta bladen med barnens ifyllda reflektioner sparades 104 stycken av den pedagog på Historiska museet som ansvarade för samarbetet med Berättarministeriet. Av dem ingår 81

7. <http://berattarministeriet.se/> (hämtad 2013-06-27)

Figur 12. Högstadiel elever söker information i Historiska museets utställningar under ett skolprogram.
Foto: Katarina Nimmervoll, Historiska museet.

stycken i studien. Övriga 23 har rensats bort för att de inte innehåller tillräckligt mycket information för att kunna ingå i studien, till exempel innehåller många av dem endast en teckning. När vi har analyserat barnens svar har vi särskilt tittat på: Vilka människor är vanligast förekommande i barnens svar på vem som ägt föremålen? Vilka teman syns tydligt i barnens svar om hur sakerna har använts eller varför de lämnats på platsen?

Kopior av originalbladen sparas i projektarkivet för *Polysemantiskt digitalt samlande*.

RESULTAT

Bland de människor som barnen nämner som ägare till föremålen så går det att ringa in några större grupper. Kategorierna vikingar, rika människor, kung/drottning/prinsessa och flickor/kvinnor nämns 13 gånger vardera som ägare till föremålen.

Flera av föremålen är vikingatida, men den informationen fanns inte tillgänglig för barnen när de svarade på frågorna. Vikingar och vikingatid vet vi är ett populärt tema för både barn och vuxna världen över. Resultatet för materialet från Berättarministeriet har dock säkert påverkats av det specifika sammanhanget på Historiska museet där undersökningarna utfördes eftersom utställningen Vikingar finns där.

Flera av föremålen inom samarbetet med Berättarministeriet var smycken gjorda av brons, så barnens tolkning att det är rika människor som ägt dem är inte konstig. Att kategorin flickor/kvinnor är så stor verkar höra ihop med att flera av föremålen är, och tolkas av barnen som, smycken. Av 28 svar som rör smycken hävdar barnen i 20 fall att det är en kvinna eller en flicka som äger smyckena. I fem av fallen äger en man smyckena och i tre fall en odefinierad person/er.

Bland de teman som är vanligast i barnens tolkningar av vad föremålen använts till och varför de legat kvar på platsen där de hittades är död och begravning märkbara (18 fall). Många barn anger att föremålen legat kvar för att personen som ägde dem dog. Flera känner också till företeelsen att lägga gravgåvor till en död person och anger det som skäl. Temat döden verkar fascinerar barnen som har skrivit berättelser om föremålen. Döden är förstås ett

viktigt tema när vi ska berätta om dåtiden eftersom det handlar om att berätta om människor som levde en gång och som inte kan berätta sin egen historia.

För flera av barnen är krig och flykt från krig något de tar upp när de berättar om föremålen (9 fall). Den här andelen representerar inte mer än cirka en tiondel av det totala antalet svar, men få av de övriga svaren uppvisar någon inbördes gemensam nämnare, som här. Den andra stora kategorin är död och begravning (se ovan).

I övrigt kan sägas att barnen som lämnat in blanketterna i nästan alla fall har vävt komplicerade berättelser kring föremålen, med flera karaktärer och långa händelseförlopp. I den här uppgiften har de arkeologiska föremålen väckt barnens fantasi och det är tydligt i deras berättelser att de har kunnat leva sig in i det sammanhang som de själva skapat kring föremålen. De arkeologiska föremålen har inte varit stumma saker för barnen.

3.6. UNIVERSITET OCH HÖGSKOLA: UPPSATSÄMNEN

För att vidga våra kunskaper kring vad människor intresserar sig för gällande kulturhistoria tog vi oss an material i form av titlar på uppsatsämnen i arkeologi, osteologi och etnologi vid högskolor och universitet.

Naturligtvis påverkas resultaten av att vi valde att se på just specialämnena osteologi och arkeologi eftersom vi kan förutsätta att valen av uppsatser är en konsekvens av de specifika utbildningarna i just dessa ämnen. Ämnena är särskilt relevanta för museer med arkeologiska samlingar. För att bredda undersökningen och göra den relevant för fler museer valde vi att också titta på uppsatsämnen inom etnologi.

SYFTE

Studien syftar till att utröna om vissa ämnen går igen oftare än andra, för att se exempel på vilken slags teman som det för studenter ligger i tiden att välja att arbeta med.

METOD

Undersökningen är översiktlig och baseras på titlar på uppsatser som har skrivits inom osteologi, arkeologi och etnologi vid svenska universitet och högskolor 2008–2012.

Titlarna har excerperats ur DIVA⁸ samt kompletterats med listor på titlar som har skickats direkt till oss från ett par universitet, och sedan grupperats inom tematiska ämnen.

GENOMFÖRANDE

Fokus i undersökningen har för arkeologi och osteologi legat på titlar med ämnen som kan relateras till föremål och/eller osteologiskt material som kan ingå i museisamlingar (82 titlar, varav 23 faller inom osteologi och 59 inom arkeologi). Titlarna har sedan grupperats tematiskt. Inom etnologi kan ämnen ej relateras till potentiella museiobjekt på samma vis; där har vi istället sett över alla de 89 titlarna som DIVA gav och grupperat dem inom teman. Därmed kan vi se tendenser i olika temans popularitet.

Titlarna grupperade i teman finns sparade i en lista i projektarkivet för *Polysemantiskt digitalt samlande*.

RESULTAT

Inom osteologi utgör temat gravskick det största enskilda temat med sex uppsatstitlar, till exempel titlarna *Mellan makt och myt: om gravritual och brända ben från en småländsk vikingatida gravhög* och *Mysteriet med de spridda människoben på Ajvide, Gotland: en studie om olika gravskick samt begravningsritualer under neolitikum*.

8. <http://www.diva-portal.org/smash/search.jsf> (hämtad 2013-06-27)

Favorittteman uppsatsskrivning, universitet och högskola

Osteologi (23 uppsatser)	Arkeologi (59 uppsatser)	Etnologi (89 uppsatser)
Gravskick (6)	Genus/social stratifiering (18)	Genus/queer/normer (16)
Djur (5)	Symbolik och betydelse (14)	Etnicitet/mångfald (16)
Sjukdomar (5)	Depåfynd/skatter (10)	Identitet/identitetsskapande (9)
Avrättningar/galgbackar (4)	Död/hantering av döda (5)	Miljö/klimat/hållbarhet (6)
	Kontakter/influenser (5)	Skola/klassrum (4)
	Ritualer (4)	Sociala medier (3)
	Religionsskifte (3)	

Figur 13. De populäraste temana som universitets- och högskolestudenter inom osteologi, arkeologi och etnologi valde att fördjupa sig i 2008-2012. Olika aspekter av genus och etnicitet/mångfald låg högst i kurs.

Inom osteologi utgör djur respektive sjukdomar de två näst största tematiska grupperna med fem uppsatser var. Inom temat djur till exempel *Svin och deras betar: en studie av svinbetar från mellan-neolitikum och I människans tjänst?: en studie om relationen mellan människa och djuroffer i gravar från yngre järnåldern*, och inom temat sjukdomar till exempel *De sjukaste överlever: en osteologisk undersökning av nio gravlagda individer från karmeliterklostret i Ny Varberg*, och *Det sjuka benet och de friska människorna: en studie av osteoporos och osteoartrit i kvarteret Banken 1 i Visby* (fig. 13).

Djur och relationer människa-djur är ett intresse som även finns inom arkeologisk forskning (se t.ex. Jennbert 2011; Sjöstrand 2011) och som säkert utifrån museiperspektiv skulle kunna engagera en historieintresserad allmänhet, inte minst barn. I museers samlingar med både osteologiskt, arkeologiskt och kulturhistoriskt material torde det finnas en hel del att arbeta polysemantiskt med kring djur och relationer människa-djur.

Temat sjukdomar skulle kunna slås ihop med nästa osteologiska temagrupp i storleksordningen – avrättningar, galgbackar. Det temat innehåller fyra titlar. Till exempel *De dömdas öde: en rättsmedicinsk tolkning av skeletala skador från avrättningsplatsen Galgberget i Visby*, och *Halshuggna vs. Magbegravda: En undersökning mellan halshuggna personer och magplacerade personer under järnåldern i Sverige och Danmark*. Sammanslagningen med nio titlar skulle då utgöra ett större tema som handlar om plåga & pina. Detta är något som skulle kunna sammankopplas tematiskt med arkeologiska samlingar och kirurgiska instrument som ibland kan finnas i dem, liksom till exempel åderlätningsinstrument och amuletter med läkande krafter. Temat har då ytterligare vidgats till plåga & pina, hela & läka.

Inom osteologi finns också två uppsatser som samlats inom en diversegrupp eftersom de utifrån titlarna förefaller vara disparata från varandra och övriga titlar: *Nio individer från Västra farleden: en osteologisk analys av nio individer från medeltida Västergarn, Gotland*, och *Mundo mortus ses, sed Deo vivas?: en osteologisk studie med avsikt att bedöma klostret i Ny Varbergs karaktär*.

En uppsats inom osteologi förefaller utifrån titeln kunna ha ett genusperspektiv: *En pärla gör ingen kvinna? En statistisk jämförelse mellan osteologisk bedömda gravar och dess gravgåvor under yngre järnåldern*.

Inom arkeologi faller flest titlar inom temat Genus – inkl. social stratifiering (18 titlar), till exempel *Religionsskiftet i Skandinavien under vikingatid och medeltid i ett kvinnoperspektiv*, *Kopparsviksdvärgen som människa eller väsen? - En studie om gränsöverskridare i vikingatidens mytologi och verklighet utifrån ett queerperspektiv*, och *Fjättrar under vikingatid och medeltid i Sverige. Spår av ofria människor eller vedergällning?*

Genus används här brett, det vill säga i betydelsen från kvinnoforskning till queerperspektiv, och eftersom social stratifiering har lagts till så innefattar temat egentligen olika perspektiv av intersektionalitet.

Nästa tema i storleksordningen är Symbolik & betydelse kopplat till enskilda föremålstyper och material, med 14 titlar varav tre stycken handlar om guldgubbar. Till exempel *Då kulten flyttar in: Guldgubbar och deras betydelse*, *Rakknivar och dess symboler*, och *Talande ornamentik. Punktcirklar på artefakter från det vikingatida Gotland*.

Även gruppen med temat Depåer, skatter är relativt stor med tio titlar där uppsatserna till stor del fokuserar på en plats eller en region. Att utgå från en föremålstyp, ett material, en plats eller region och utifrån det diskutera symbolik eller betydelse är troligen ett tacksamt upplägg för en uppsats med tanke på hur museernas samlingssystem traditionellt är uppbyggda. Det är relativt lätt att hitta den information som behövs utifrån just sådana kriterier.

Död och hantering av döda är ett intresse för arkeologistudenter (fem titlar) som kan jämföras med osteologins teman gravskick och avrättningar, galgbackar. Exempel på arkeologiska titlar är *Fängslande begravningar. En studie av påmage-gravar på Gotland under vikingatiden*, och *Att handskas med döda; Om fragmenteringen/parteringen av kremerade ben och föremål under äldre och yngre järnåldern*. Osteologins och arkeologins teman som på olika vis rör död utgör sammanslaget en stor grupp.

Kontakter och influenser hade vi förväntat oss röna ett större intresse bland arkeologistudenter (5 titlar), liksom ritual och religionsskifte (fyra respektive tre titlar). Dessa teman ges vanligen stort utrymme i litteratur rörande forntid och historia, inte minst gällande vikingatid.

Även runor hade vi förväntat oss skulle utgöra en större grupp. De har rönt intresse i samma storleksgrad som rökning/pipor. Både runor och rökning/pipor har två titlar var. Rökning/pipor skulle polysemantiskt sett kunna utvecklas till ett tema som utöver rökning och tobak också innehåller alkohol och andra rusmedel samt konsumtion och förhållningssätt till sådana (t.ex. dricka tillsammans för att befästa relationer, centralstimulerande medel som används vid ritualer).

Inom etnologi utgörs de två största grupperna av Genus, queer, normer och Etnicitet, mångfald, med 16 uppsatser inom båda grupperna. Gruppernas innehåll är ganska vida. För Genus, queer, normer kan innehållet sammanfattas som att beröra genus, queer, kvinnor, män, feminism, manlighet, pappor, moderskap, normer. Exempel på titlar är *Könlösa troll och sexuella orcher: Hur normer kring kön och sexualitet ifrågasätts och omskapas under lajv*, *"Man vill ju inte bli någon helgpappa": En queerteoretisk analys av medelklasspappor i Stockholm*, och *Ride 'em Cowgirl: Om tämjande och erotisering av kvinnlig maskulinitet inom westernngenren*. Det är intressant att notera att både inom arkeologi och etnologi finns ett intresse för genus i vid bemärkelse som tydligt kommer till uttryck i val av uppsatsämnen.

Gruppen Etnicitet, mångfald innehåller i ett vidare perspektiv etnicitet, migrationer, tillhörighet, mångfald, interkulturalitet. Exempel på titlar: *Zlatan gör dig svensk: En etnologisk studie kring hur media framställer Zlatan Ibrahimovic*, *Muslimers integration i det svenska samhället: ett möte med islamofobi*, och *Interkulturella relationer: en kvalitativ studie om lärares och elevers förhållningssätt till etniska och kulturella bakgrunder*.

Nästa tema i storleksordningen berör Identitet, identitetsskapande, med nio titlar. De två exemplen visar att uppsatsämnena kan verka mycket olika trots att det finns något tematiskt som binder dem samman: *Troll i diskussionsforum: en etnologisk analys av attityder kring olika bruk av virtuell identitet* och *Blattar, Sönnar och Kommunråd: En kulturanalytisk studie för Södertälje kommun om Offer, Förövare och situationella identiteter*.

Ytterligare tre tematiska grupper har kunnat urskiljas bland uppsatsämnena inom etnologi: Miljö, klimat, hållbar utveckling, Skola, klassrum och Sociala medier. De har sex, fyra och tre titlar var. Ett exempel ur varje är *Ekologiskt Hållbar Turism: En nisch för naturens bästa*, *Det dialogiska klassrummet: En studie av hur dialogisk undervisning kan realiseras och vilka attityder eleverna har till undervisningen*, och *"Bloggen är vad man gör den till": en etnologisk undersökning av vardagsbloggarnas lockelser och konventioner*.

Inom det etnologiska blocket finns även titlar med disparata ämnen som ej förefaller kunna grupperas, till exempel *Bland hemmafruar, ikoner och påskägg: En fältstudie i miniformat om fasta och påsk i Grekland*, *Vad är katten för dig? Två perspektivs åsikter och idéer på kattens roll i samhället och vad som är god katthållning*, *Where have all the Stories gone? Om traditionellt och modernt muntligt berättande*, och *Kannibaler och veganer: avstånd och gränsdragningar i köttets värld*.

4. UNDERSÖKNING AV SAMLINGSSYSTEM

4.1. INTRODUKTION

Det här kapitlet redovisar vår undersökning av möjligheterna att arbeta med polysemantisk information i ett antal av de större just nu använda digitala samlingssystemen i Sverige.

Vi har valt att se närmare på systemen Carlotta, Sofie, MuseumPlus samt Primus med DigitaltMuseum och på hur dessa system används av ett antal museer. Vår bedömning är att dessa fyra system är de just nu mest använda av museer i landet och det är därför vi valt att undersöka just dem. Vi tittar även på K-samsök och sökgränssnittet Kringla.

SYFTE

Syftet med undersökningarna av samlingssystem var att besvara frågorna:

- Hur organiserar systemen information?
- Hur arbetar museer idag i systemen?
- Finns möjligheter att tillföra polysemantisk information och att arbeta tematiskt i systemen?

METODER

Metodiskt sett började vi med att samla översiktlig information om systemen och gränssnitten baserad på de uppgifter som finns i dem samt på hemsidor där de presenteras. Därefter har vi försökt att beskriva hur systemen organiserar information och det klassifikationsraster de lägger på föremål som registreras, med särskilt fokus på möjligheterna för utvecklingen av en mer polysemantisk information. Vi har även tittat på hur ett antal museer som arbetar med vart och ett av systemen har valt att använda dem och vilka publika gränssnitt som finns samt hur information i dem är organiserad. Dessa undersökningar har alltså skett utifrån den information i systemen som är tillgänglig för externa brukare.

För att nå en djupare insikt om möjligheter att arbeta i systemen har vi även intervjuat en museirepresentant för vart och ett av systemen. Vid intervjuerna ställdes förutom allmänna frågor om systemen även frågor om möjligheterna att arbeta med nyckelord och teman samt om möjligheterna att lägga in längre texter, att länka och att arbeta med geografiska angivelser. Vi frågade även om systemet arbetar med OCM-koder och i så fall hur (för kort information om OCM-koder, se kapitel 4.2).

FÖRVÄNTADE RESULTAT

Vi förväntade oss att genom dessa undersökningar nå djupare kunskap om samlingssystemen och deras polysemantiska möjligheter; både kopplat till lösningar som redan används och möjligheter som ännu inte utnyttjas eller arbetssätt som kan utvecklas.

KAPITLET S STRUKTUR

Kapitlet är upplagt så att systemen presenteras var för sig enligt en mall där de först beskrivs, sedan kommer vi in på frågor om hur de används och resultaten av intervjuerna.

Sist i kapitlet följer en liknande undersökning av samsökningssystemet K-samsök och applikationen Kringla som är ett sökgränssnitt.

4.2. CARLOTTA

ÖVERGRIPANDE OM CARLOTTA

Carlotta är ett svenskt system som började utvecklas vid Etnografiska museet. Grundidén med Carlotta är att tillhandahålla ett flexibelt system som kan användas och anpassas till alla sorters museisamlingar. En utgångspunkt har varit det internationella CIDOC:s (ICOM:s⁹ kommitté för samlingsdokumentation) sätt att klassificera samlingar, vilket anpassats till svenska förhållanden.

Information i Carlotta registreras i olika register. Varje museum bestämmer själv om de vill jobba med ett eller flera register. Exempelvis kan föremålsregister, fotoregister, utställningsregister, platsregister och personregister användas. Det går sedan att relatera olika poster i olika register till varandra, exempelvis kan personer kopplas till föremål eller hela samlingar i egenskap av till exempel givare, användare, avbildad, tillverkare.

I Carlotta kan föremålen ha relativt många sökingångar som till exempel flera geografiska platser eller områden, flera personer och flera OCM-koder. Outline of Cultural Materials (OCM) är ett vida spritt system för att klassificera kulturhistoriska samlingar. Det skapades i USA på 1950-talet och används även av många skandinaviska museer. Det används fortfarande, men många anser att det är ett system med delvis föråldrat innehåll (t.ex. Sunnevång & Wahss 2005:10).

Från 2008 används Carlotta av hela myndigheten Statens museer för världskultur, det vill säga Etnografiska museet, Världskulturmuseet, Medelhavsmuseet och Östasiatiska museet. Det används dessutom av Kulturen i Lund, Helsingborgs museer, Malmö museer, Göteborgs stadsmuseum, Vänermuseum, Norrbottens museum, Åjtte och några ytterligare museer. Museerna som använder Carlotta har en samarbetsgrupp för utveckling av systemet som kallas Carlottagruppen.¹⁰ För *Polysemantiskt digitalt samlande* har vi tittat närmre på hur Carlotta fungerar via Etnografiska museets och Åjtte museums hemsidor, samt intervjuat Magnus Johansson, digitaliseringskoordinator vid Världskulturmuseerna.

ETNOGRAFISKA MUSEET – SÖK I SAMLINGARNA

Carlottamuseernas publika gränssnitt för sökningar i samlingarna ser likartade ut. På en inledningssida ges en introduktion samt övergripande information om det aktuella museets digitala samling, det vill säga hur många samlade föremål det finns och vilka huvudkategorier, som exempelvis föremål och fotografier. Etnografiska museets översiktssida anger förutom föremål och fotografier även att det finns 574 utställningar och 3 334 samlingar registrerade.¹¹

Vid alternativet enkel sökning kommer sökfälten benämning, identitet, plats, tid och person upp (fig. 14). Hela eller delar av sökord och även kombinationer kan skrivas in. Som sökguiden förklarar ska till exempel Kongo skrivas in på "plats" och "korg" som benämning för att få fram alla korgar från Kongo. I alternativet avancerad sökning kan sökning ske på ungefär samma sätt fast i alla museets olika register och med fria kombinationer. Den enkla sökningen kan förmodligen de flesta användare klara ganska bra medan den avancerade sökningen kräver en ingående bekantskap med museets sätt att klassificera för att kombinations-sökningar ska kunna göras effektivt.

9. Den internationella museiorganisationen International Council of Museums.

10. <http://collections.smvk.se/carlotta-em/web> (hämtad 2013-06-27)

11. <http://www.varldskulturmuseerna.se/etnografiskamuseet/forskning-samlingar/sok-i-samlingarna/> (hämtad 2013-06-27)

Figur 14. Alternativet "Enkel sökning" i Etnografiska museets sökgränssnitt för samlingssystemet Carlotta (<http://collections.smvk.se/carlotta-em/web>).

Dataelementkatalogen kan också sökas igenom; där finns varje enskilt element som varit möjligt för användarna av Carlotta att skapa digitalt. Här är alla fält uppdelade i underkategorier, till exempel etnisk grupp-brukare, etnisk grupp-tillverkare, etnisk grupp-avbildad. Det är därför lätt att i databasen få upp samtliga objekt som har en viss klassifikation, ett visst OCM-nummer eller är knutna till en viss person.

Sammanfattningsvis har Carlotta som det använts av Etnografiska museet en väldigt detaljerad grad av sökbarhet och möjligheter för avancerade kombinationssökningar. Det har även en detaljerad information om de enskilda digitaliserade objekten (totalt drygt 160 000 av museets cirka 220 000). Men sökandet kräver också en förtrogenhet med museets speciella klassifikationstänkande för att bli riktigt effektivt.

Systemet ger möjlighet till att skapa en rik information som faktiskt också kan sökas från flera olika håll (t.ex. genom personer, platser, etniska grupper). Systemets möjligheter att arbeta med en polysemantisk information verkar i stort sett obegränsade förutsatt att ytterligare Carlotta-register kan läggas till. Systemets strikthet är en fördel på vissa sätt men ibland kanske hämmande. Sökning på Sven Hedin i det avancerade sökläget ger till exempel bara några få träffar eftersom regeln har varit att namn ska skrivas in enligt formeln Hedin, Sven (och då får man över 1000 träffar).

ÅJTTE MUSEUM – SÖK I VÅRA SAMLINGAR

Carlottaportalen hos Åjtte är upplagd som Etnografiska museets söksida.¹² Åjtte har drygt 8 000 digitaliserade föremål men färre olika register än Etnografiska museet. Att Carlotta-sökportalen är standardiserad blir lite märkligt på Åjttes sida där det som sökexempel återigen finns tips på hur korgar från Kongo eller "Massajspjut" ska kunna sökas.

Det är här liksom hos Etnografiska museet enkelt att söka på föremålets benämning (sakord) och på personnamn, platser som orter, samebyar och län och även på exempelvis teknik, färg och material.

12. <http://collections.ajtte.com/web> (hämtad 2013-07-22)

För Åjtte inställer sig språkliga frågor. Vissa uppgifter är enligt sökinstruktionen inskrivna på nord-, lule- eller sydsamiska förutom på svenska (gäller sakord, färg, material, teknik och platsnamn). De samiska benämningarna är inte kompletta och många uppgifter är inskrivna med äldre samiska ortnamn.

INTERVJU – MAGNUS JOHANSSON, VÄRLDSKULTURMUSEERNA

Sättet att klassificera i Carlotta går enligt intervju 2013-05-13 med Magnus Johansson, digitaliseringskoordinator vid Världskulturmuseerna, tillbaka på ett sätt att tänka under 1990-talet. Då försökte en grupp museimedarbetare skapa en gemensam och enhetlig termkatalog för hur svenska museer skulle klassificera sina samlingar som var väl anpassad till en digital miljö (den termkatalog som togs fram kallades SWETERM).

Det finns alltså ett antal olika fält som Carlottamuseerna kan välja att ha i sin databas, som exempelvis föremål, person och så vidare. Det enskilda museet väljer självt vilka fält det finns behov av. I teorin kan ett obegränsat antal sakord per föremål användas men det rekommenderas att använda få. För att arbeta tematiskt i systemet rekommenderas det att arbeta med sökord som är ett speciellt fält – ett slags nyckelord.

Det finns möjlighet att lägga in en hel del text i systemet, till exempel utställningstexter, och även länkar kan läggas in. Apropos texter finns ett personregister i Etnografiska museets Carlottadatabas där det ligger relativt mycket text om många personer.

Carlotta har ett fält för OCM-koder, och samma föremål kan ha flera OCM-koder. När det gäller geografi så har Carlotta arbetat med Geonames (en internationell databas över standardiserade geografiska namn) men inte med x/y-koordinater. Samma föremål kan vara knutet till flera olika typer av geografiska platser.

Föremål i Carlotta kan ha ”kulturell tillhörighet”, men samma föremål kan också ha flera tillhörigheter och flera olika platser knutna till sig.

4.3. SOFIE

ÖVERGRIPANDE OM SOFIE

Sofie är ett databasprogram som utvecklats vid Västerbottens museum sedan 1990-talet.¹³ Västerbottens museum säljer programmet som bland annat används vid museer och i hembygdsföreningar. I presentationen av Sofie sägs det att programmet främst passar små och medelstora enheter.¹⁴ Det kan användas som enanvändarprogram eller som klient-/serversystem för upp till 50 användare samtidigt.¹⁵

I Sofie kan föremålssamlingar hanteras, liksom foton, fornlämningar och arkivmaterial.¹⁶ Programmet har utvecklats med nya versioner genom åren och utvecklingen av den helt webbaserade version 8 har påbörjats.¹⁷

Sofie bygger på register, till exempel föremål eller fotografi, och till varje register finns tabeller som innehåller en uppsättning fält (t.ex. inventarienummer, sakord, material, teknik, mått), i vilka data matas in av användaren. De olika fälten utgör tillsammans en så kallad inmatningsblankett. Blanketterna kan redigeras beroende på ändamål; fält kan läggas till eller tas bort.¹⁸

13. För bakgrund & historia: <http://sofie.vbm.se/om-sofie/historien-om-sofie/> (hämtad 2013-03-06)

14. <http://sofie.vbm.se/> (hämtad 2013-03-06)

15. <http://sofie.vbm.se/wp-content/uploads/2013/01/SofieReflex.pdf> (hämtad 2013-06-10)

16. <http://sofie.vbm.se/> (hämtad 2013-03-06)

17. <http://sofie.vbm.se/2013/01/15/utvecklingen-av-sofie-8-har-startat/> (hämtad 2013-03-06)

18. <http://manual7.databasesensofie.se/73/komigang/komigango3.htm> (hämtad 2013-03-06)

Exempel på museer som använder Sofie och som idag har publik webbserver är, enligt information på Sofies hemsida, bland andra Länsmuseum Gävleborg, Västergötlands museum och Östergötlands museum.¹⁹ För *Polysemantiskt digitalt samlande* har vi tittat närmre på hur Sofie fungerar via Västergötlands museums och Östergötlands museums hemsidor, samt intervjuat Anna-Karin Stål, intendent vid Östergötlands museum.

VÄSTERGÖTLANDS MUSEUM – SÖK I SAMLINGARNA

Västergötlands museums Sök i samlingarna har två ingångar – en till föremålsdatabasen och en till bildarkivet.²⁰ I föremålsdatabasen finns möjlighet att söka i fält för sökord, plats, förnamn och efternamn. I sökordsfältet finns en rullista med en stor mängd ord att välja bland, till exempel arbetsblus, arbetsbord, arbetsbyxor, ben, benföremål, benkläder, läkarinstrument, metallföremål, t-shirt. Mängden ord är överväldigande. Det ger möjlighet att hitta just den kategori föremål som önskas. Men det är å andra sidan svårt att veta vad som ska väljas i och med att inga sammanhang framgår. I träfflistan kan användaren söka vidare inom aktuellt urval, genom fälten sökord och plats. Vad som kan skrivas i fältet sökord presenteras ej och användaren lämnas utan handledning.

Under en föremålspost finns olika uppgifter beroende på typ av föremål, till exempel material, teknik, tidsperiod, fyndort (socken, landskap, m.m.), fyndomständigheter, tillverkningsort, bruksort, namn (t.ex. tillverkare eller förvärvat från). Där finns också plats för fri beskrivning. Information i fri beskrivning förefaller ej vara sökbar. Inte heller uppgifter under tillverkningsort och bruksort, som annars är fält som öppnar upp för information som bidrar till att tydliggöra att föremål kan ha komplexa historier.

I Bildarkivet finns blanka sökfält för sökord, plats, foto, år och bildnummer, samt sökfältet fotograf med en rullista med ett stort antal namn.²¹ För bland annat sökord och plats är det alltså att söka på måfå som gäller. Under en post finns uppgifter om fotoår, plats (t.ex. land, kvarter, gata, by/tätort), bildnummer, fotograf, samt plats för fri beskrivning och för anmärkning. Det finns också utrymme för sökord där flera sådana kan listas, till exempel bildnummer A136559 har sökorden pojke, katt, julgran.²² Det verkar dock inte gå att söka på flera sökord samtidigt.

Genom beskrivning och sökord skulle tematiseringar och perspektivfrågor kunna arbetas med, och Västergötlands museum tydliggör genom temat *Genus* möjligheterna att arbeta tematiszt med hjälp av sökord. Sökord (egentligen ämnesord/OCM-koder) med koppling till genus har lagts till en mängd bilder i Bildarkivet. I den fasta menyn till vänster i Bildarkivet heter en av rubrikerna *Genus* och där finns en genomgång av hur användare kan söka vid jakt efter genusrelaterat material samt definitioner av vad som avses med olika begrepp som används inom temat).²³

Arbetet med att göra genus mer sökbart i bilddatabasen har skett inom projektet *Att hitta rätt – om sökbarhet på genus i bilddatabaser* som bedrevs vid Västergötlands museum 2004-2005 (fig. 15). I samband med det moderniserades ämnesklassifikationssystemet Outline med ämneskategorin Outline Genus, inom vilken ämnesord/OCM-koder med anknytning till genus skapades (Sunnevång & Wahss 2005).

ÖSTERGÖTLANDS MUSEUM – SAMLINGAR ÖVER NÄTET

Alla Östergötlands museums digitaliserade föremål visas ej genom de publika söksidorna på deras hemsida. Parallellt med att material fotograferats för en intern databas och katalog har

19. <http://sofie.vbm.se/om-sofie/anvandare-med-publik-webbserver/> (hämtad 2013-03-06)

20. http://212.214.31.130:8080/fm_index.html (hämtad 2013-06-27)

21. http://212.214.31.130:8080/fg_index.html (hämtad 2013-06-27)

22. http://212.214.31.130:8080/CgiText-GetRecord?Table=fg_Foton&ID=16218&Formname=/fg_blankett.html&Incl=00000000028&Recnr=10 (hämtad 2013-03-12)

23. <http://212.214.31.130:8080/fginfo/genus.html> (hämtad 2013-06-27)

VÄSTERGÖTLANDS MUSEUM

BILDARKIV

HEM

HISTORIK

GENUS

BILDBESTÄLLNING

SÖK FÖREMÅL

Nu kan du söka på genus i vår bilddatabas!

Genus - ett begrepp inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning och teoribildning som används för att förstå och urskilja de föreställningar, idéer och handlingar som sammantagna formar människors sociala kön.*

Under några år har vi arbetat med att göra genus mera sökbart i bilddatabasen. Nu har vi uppgraderat databasen och möjligheten att söka genus finns.

Skriv in något av de följande fetmarkerade sökorden i fältet ämne.

Könsroller; sammanfattande term för socialt och kulturellt betingade skillnader mellan könen vad avser beteende, värderingar, normer, föreställningar, resurser, makt och prestige.*

Ex. bilder som visar flickor/kvinnor eller pojkar/män i traditionella och normativa roller.

Homosocialitet; att (i en viss social miljö) endast det ena könet är representerat el. i varje fall kraftigt överrepresenterat.* Ofta reproducerar dessa enkönade socialiserande grupper de traditionella och normativa könsrollerna.

Ex. bilder som visar grupper på uteslutande flickor/kvinnor eller pojkar/män.

Könsformering; inkluderar såväl femininitets- och maskulinitetspositioneringar som sexualitetspositioneringar och används som övergripande beteckning oavsett individens kulturella köns kategorisering. **

Ex. bilder som visar flickor/kvinnor eller pojkar/män ikläddes och agerandes det andra könet.

Transperson; individer vars könsidentitet tidvis eller alltid skiljer sig från det kön som registrerats för dem vid födseln. Ett paraplybegrepp för t.ex. transsexuell, transvestit, transgender, drag-king, drag-queen. ***

Könsidentitet; se ovan.

Ex. bilder som visar individer där könsidentiteten inte är flicka/kvinna eller pojke/man.

* NE.se (2005)
** KVT (Kvinnovetenskaplig tidskrift) nr. 1-2/04 s.
*** RFSL.se (2005)

Figur 15. Beskrivning av Västergötlands museums tematiska ingång Genus i det digitala bildarkivet (<http://212.214.31.130:8080/finfo/genus.html>).

material som kan vara av allmänt intresse valts ut för visning över nätet,²⁴ och av samlingen på omkring 500 000 bilder visas cirka 25 000 som har digitaliserats.²⁵ Anna-Karin Stål, intendent vid Östergötlands museum, meddelade vid en intervju 2013-04-22 att den publika söksidan är något av ett test för göra samlingsinformation tillgänglig externt.

Från startsidan för Östergötlands museums Samlingar över nätet kan användaren välja tre ingångar: föremål, konst eller foto.²⁶ Sökformulären ser lite olika ut för de tre ingångarna, men kännetecknas av att innehålla sökfält med rubriker som baseras på traditionell museikunskap.

I alla tre ingångarna finns blanka sökfält för traditionella uppgifter som till exempel inventarienummer, föremål, konstnär, fotograf, tid, plats. Det finns också möjlighet att i alla tre ingångarna välja grupperingar av föremål ur en rullista. I Föremålssamlingen/Kulturhistorisk databas kan bland annat belysning, byggnader, eldning, livets högtider, magi och kult, personhygien, rengöring, sport och fritid, tideräkning och tobak väljas. I Konstdatabasen finns fältet motivkategori med rullista och val av till exempel arkitektur, djur, interiör, porträtt, scen och stadsvy. I Fotodatabasen finns fältet motivgrupp med rullista och val av bland annat bebyggelse, djur, föremål, grupporträtt, landskap och verksamhet.

24. <http://sofie.ostergotlandslansmuseum.se/webbkult/fornyhet.html>,

25. <http://sofie.ostergotlandslansmuseum.se/webfoto/fotorubfor.html> (hämtad 2013-03-06)

26. <http://sofie.ostergotlandslansmuseum.se/> (hämtad 2013-06-27)

Genom dessa grupperingar har föremål, konst och foton tematiserats. Vi har enbart sett att objekt tillhör en föremålsgrupp. Att kunna tillskriva objekt, som ju kan ha många olika innebörder, fler föremålsgrupper gynnar mångfaldsperspektiv. Vi har inte heller sett någon förklaring till vad de olika föremålsgrupperingarna är avsedda att betyda, även om orden till synes är relativt enkla att förstå. Vad magi och kult innebär är dock inte självklart, och var gränserna går mellan kyrkliga föremål, årets högtider och livets högtider är kanske inte heller självklart. Särskilt de två sistnämnda grupperna skulle dock kunna ge möjlighet att lyfta material ur mångfaldsperspektiv i samlingarna.

Utöver de traditionella uppgifterna som finns under objekten i databasen finns också plats för fri beskrivning för föremål och motiv. Här förefaller det kunna finnas möjlighet att arbeta med till exempel perspektivfrågor. Detta fält verkar dock ej vara sökbart från sökformuläret eftersom där inte finns något fritt sökfält, vilket naturligtvis är ett gravt problem för sökbarheten och för att nå ut med informationen.

INTERVJU – ANNA-KARIN STÅL, ÖSTERGÖTLANDS MUSEUM

Anna-Karin Stål, intendent vid Östergötlands museum, förklarade vid intervju 2013-04-22, att de vid Östergötlands museum arbetar med tre nivåer i Sofie: nivå 1 klassifikation, nivå 2 sakord, nivå 3 specialbenämning. För klassifikation och sakord finns fasta listor att välja ur (i pappersformat vid sidan av systemet), medan specialbenämning är fritt. Klassifikationerna kommer från Sofie-gruppen. Exempel på nivåerna är konst – oljemålning – nakenstudie.

Vid Östergötlands museum använder de även fria ämnesord. Det är upp till den person som lägger in informationen att välja om ämnesord ska läggas till och i så fall vilka. Ämnesorden kan därmed bli väldigt olika.

Att arbeta tematiskt inom Sofie menar Anna-Karin skulle kunna göras på flera sätt. Ett är genom bildtext/anmärkning som finns under ett par inmatningsblanketter. Där finns möjlighet att skriva annat än basfakta, till exempel tolkningar. Där finns det också möjlighet att arbeta med berättelser eller längre text kring ett objekt. Sökbarheten är ganska god eftersom informationen nås genom fritextsök.

Under objekt finns uppgifter om "sämhör med". Detta menar Anna-Karin också borde kunna utvecklas till att arbeta tematiskt med, utöver det sätt som nu görs (ägare, förvärvats tillsammans). Även att länka samman objekt med varandra skulle kunna användas mer för att skapa kopplingar mellan olika föremål eller bilder. Antalet objekt som kan länkas samman borde kunna utökas av administratören/teknikern på museet som förvaltar systemet (de blanketter som används i Sofie modifieras för att passa respektive museum).

Vid Östergötlands museum används OCM-koder, vilka kallas för realnummer. Ett objekt kan ha tre OCM-koder/realnummer, men eventuellt kan möjlighet att lägga till flera skapas av administratören. Även genom dem går det att arbeta tematiskt, menar Anna-Karin.

Anna-Karin menar vidare att det överlag är svårt att söka inom Sofie eftersom systemet är väldigt känsligt för gemener och versaler och rättstavning. Hon menar att det borde vara mer som Google där träffar kommer upp trots felstavningar och där förslag på korrekt sökning ges. Möjligheter att länka till externa platser på nätet (t.ex. Wikipedia, Flickr) eller att arbeta geografiskt med koordinater eller länkar till kartor finns inte i Sofie.

4.4. MUSEUMPLUS

ÖVERGRIPANDE OM MUSEUMPLUS

MuseumPlus är ett databassystem som används av mer än 700 museiinstitutioner över hela världen. Det har funnits i cirka 15 år och drivs av företaget Zetcom, baserat i Schweiz. Det

sägs vara "owner managed".²⁷

Systemet är modulbaserat med en grundmodul som sedan kan kompletteras med olika slags tillägg beroende på behov. Systeminformationen kan kommuniceras i webbplattformen eMuseum-Plus som också bygger på att olika moduler kan väljas och här finns sju stycken att välja mellan.²⁸

I Sverige används systemet av bland andra Nationalmuseum, Röhsska museet, Nordiska akvarellmuseet, Göteborgs konstmuseum, Magasin 3 Stockholm Konsthall och museerna inom myndigheten Livrustkammaren och Skoklosters slott med Stiftelsen Hallwylska museet (LSH). Dessa museer har bildat en användargrupp som träffas för möten. För *Polysemantiskt digitalt samlande* har vi tittat närmre på hur MuseumPlus fungerar via Nationalmuseum och LSH:s hemsidor, samt intervjuat Karin Nilsson, enhetschef för Digitala museet vid LSH.

NATIONALMUSEUM – SAMLINGARNA ONLINE

Nationalmuseum har cirka 127 000 föremål registrerade i sin sökbara databas och samlingarna presenteras från webbsidan Samlingarna online.²⁹ Sidan erbjuder en rad olika ingångar till samlingarna. Dels har museet gjort urval av highlights av måleri, konsthantverk/design, skulptur, teckningar/grafik samt ur Statens porträtt- och slottssamlingar (detta är fasta webbsidor som inte hämtar info från samlingsdatabasen), dels finns ett enkelt sökgränssnitt med följande kategorier att söka på:

Konstnär/upphovsman	Nationalitet
Tillverkare	Avbildad person
Titel	Teknik/Material
Datering	Inventarienummer
Geografisk härkomst	Kategori
Sakord	Stil/epok

Databasen bygger på detta relativt enkla kategorisystem och det verkar inte som att föremålen har någon särskilt polysemantisk information med till exempel flera kategorier/nyckelord. De geografiska sökmöjligheterna är dock väl utbyggda och i de använda geografiska begreppen ingår såväl nutida nationer som historiska länder (som t.ex. Preussen) och geografiska regioner.

LIVRUSTKAMMAREN OCH SKOKLOSTERS SLOTT MED HALLWYLSKA MUSEET (LSH) – VÄLKOMMEN TILL VÅR DATABAS

Myndigheten LSH inleder sitt digitala samlingssök med en enkel förklarande sida (fig. 16).³⁰ Där kan väljas att gå in på sök efter namn, highlights och bilder, eller Sök i samlingarna som ger ett formulär med sökkategorierna samling, klassifikation, nyckelord/titel, namn, datering, material, teknik, inventarienummer eller föremålsgrupp (det sista gäller Hallwylska museets samling). I föremålssöket finns rullister i sökfälten som kan väljas i istället för att skriva in egen söktext.

Under klassifikation kan en av 18 definierade kategorier väljas att söka på: dokument och handlingar, dräkt, dräkttillbehör, hushåll, igenkänningstecken, konst och konsthantverk, musik, möbler och inredning, naturalier, rustningar, skrifter, sportutrustning, tidsfördriv, transportutrustning, utmärkelsetecken, vapen, verktyg och vetenskapliga instrument samt värdehandlingar. Här kan en enkelt få upp till exempel myndighetens 2 076 objekt klassificerade som rustningar eller 3 145 objekt som klassificerats som utmärkelsetecken.

27. <http://www.zetcom.com/en> (hämtad 2013-07-22)

28. <http://www.zetcom.com/products/collection-management-software-museumplus/> (hämtad 2013-07-22)

29. <http://www.nationalmuseum.se/sv/Om-samlingarnat/Samlingarna-online1/> (hämtad 2013-07-22)

30. <http://emuseumplus.lsh.se/eMuseumPlus?service=StartPage> (hämtad 2013-07-22)

Hem
Sök i samlingarna
 Sök namn
 Sök i bildarkivet
 Highlights
 Mina favoritföremål
 Mina favoritbilder

Om samlingarna
 Hjälp att söka
 Kontakt
 Valj språk | ▼

ENKEL SÖKNING

SÖK I SAMLINGARNA

Här kan du söka efter föremål ur Livrustkammarens, Skoklosters slotts och Hallwylska museets samlingar. I fritextfältet kombinerar du själv sökord. I många av de andra fälten väljer du sökbegrepp från rullgardinslistan till höger. Klicka på pilen och börja skriva ett sökord i fältet, eller välj direkt från listan.

AVANCERAD SÖKNING

FREETEXTSÖK

SAMLING

KLASSIFIKATION

NYCKELORD/TITEL

NAMN

DATERING ÅR

ÅR FRÅN ÅR TILL

MATERIAL

TEKNIK

INVENTARIENUMMER

FÖREMÅLSGRUPP (HALLWYLSKA MUSEET)

FÖREMÅL MED BILD

SÖK **RENSA**

Figur 16. Startside för Livrustkammaren, Skoklosters slott och Hallwylska sökgränssnitt i MuseumPlus (<http://emuseumplus.lsh.se/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&moduleFunction=search&lang=sv>).

Myndigheten verkar ha jobbat mycket med personnamn på både ägare och givare (kan vara flera personer av varje kategori) och även nyckelord. Flera av föremålen har olika nyckelord som är sökbara i databasen. Myndigheten utvecklar också konceptet "Digitalt museum" som utnyttjar olika digitala kanaler och sociala medier där bland annat digitaliserad samlingsinformation sprids på olika sätt. Till exempel genom 25 objekt upplagda på Google Art Project³¹ eller genom objekt på den sociala sajten Pinterest, där sex olika teman skapats.³² Dessa är Drottning Elisabeth II, Bilder av Kristina som anknyter till utställningen med samma namn, kungligt 1900-talsmode, solfjädrar, smycken och skor.

På namn-söksidan finns ett fritextfält och där finns även datering, yrke och familj (i princip adliga ätter) att välja på. För både namn, yrke och familj finns rullister som gör att det är enkelt att se om ett visst namn finns eller inte. Rullisterna ger också snabba översikter som förmodligen kan inspirera till detaljsökning.

De 27 highlights som valts ut presenteras med en klickbar bild som leder in till en fördjupad föremålsbeskrivning med alla klassifikationer, nyckelord och ifyllda beskrivningsfält. Där

31. <http://www.google.com/culturalinstitute/collection/the-royal-armoury-sweden?projectId=art-project&v.view=grid&hl=en> (hämtad 2013-07-22)

32. <http://pinterest.com/livrustkammaren> (hämtad 2013-07-22)

finns också en textbeskrivning, litteraturhänvisningar, en lista på utställningar föremålet varit med i samt ett rikt urval digitala bilder.

På de olika objektsidorna finns en favoritfunktion så att föremålet kan läggas till sina favoriter. Dessa kan sedan ses samlade genom ingången "mina favoritföremål".

Livrustkammarens användning av MuseumPlus innefattar en rik information som är sökbar från flera olika perspektiv. Kopplingen till användningen av sociala medier och projekt som Google Art Project och Pinterest är också intressant. Här finns början till utvecklingen av tematiserade ingångar till samlingarna tillgängliga från starkt publika platser på nätet.

INTERVJU – KARIN NILSSON, LSH

En intervju 2013-05-17 med Karin Nilsson vid LSH, chef för avdelningen Digitala museet som arbetar på ett samlat sätt med myndighetens digitala kommunikation, klargjorde att LSH, efter att tidigare arbetat med att klassificera enligt OCM, för några år sedan gick över till ett nytt system för att klassificera. Dels infördes ett hierarkiskt och (jämfört med OCM) förenklat sakordssystem med tre nivåer. Den översta nivån är några få, breda kategorier som till exempel dräkt, som sedan har mer detaljerade undernivåer.

Dels infördes ett fält med fri nyckelordsklassificering. Där kan i teorin ett oändligt antal nyckelord sättas till samma föremål. Nyckelorden kan vara av olika typer där till exempel namn på historiska personer är ett som använts mycket. Det är fritt och uppmuntrat för antikvarier och intendenten som arbetar i systemet att definiera och sätta vilka nyckelord de vill i systemet.

För att arbeta tematiskt i MuseumPlus på LSH bör en utställningsmodul helst göras, enligt Karin. En sådan kan då förses med beskrivande text och föremål kan länkas till den. En sådan modul kan ha olika innehåll som till exempel en utställning, ett pedagogiskt program eller ett FoU-projekt. Utställningsmoduler och deras länkar till föremål följer med och blir synliga publikt både i eMuseumPlus och i K-samsök. Moduler som utvecklats och fyllts med mycket innehåll är Historiska händelser respektive Historiska personer. För att arbeta med att knyta texter till föremål finns möjligheter att länka pdf-filer även om Karin säger att skrivande på Wikipedia och länkning till föremål uppmuntras i första hand.

LSH har inte arbetat så målmedvetet med just geografiska presentationer men har ändå lagt in en relativt rik geografisk information i systemet och många föremål har information om flera slags platser som till exempel tillverkningsort och användningsplats.

4.5. PRIMUS OCH DIGITALTMUSEUM

ÖVERGRIPANDE OM PRIMUS

Primus utvecklas och tillhandahålls av KulturIT i Norge.³³ KulturIT ägs av museerna Norsk Folkemuseum och Maihaugen och i utvecklingen av systemet strävar de efter ett nära samarbete med de museer i Norge och Sverige som använder Primus.³⁴ För användarna av Primus finns en svensk respektive norsk publik portal för sökningar i de olika museernas samlingar: DigitaltMuseum.³⁵ Primus Sverige beskriver Primus som:

"...en modern relationsdatabas för förvaltning, kunskapsuppbyggnad och förmedling av museers samlingar. På ett och samma ställe går det nu att samla information om föremål, foton, ljudupptagningar, filmer, byggnader och kulturmiljöer. Varje objektgrupp har en egen modul för registrering och sökningar kan sedan göras specifikt inom varje modul eller mer allmänt i hela samlingen."³⁶

33. <http://www.kulturit.no> (hämtad 2013-03-06)

34. <http://primussverige.nordiskamuseet.se/utveckling.html> (hämtad 2013-03-06)

35. www.digitaltmuseum.se och www.digitaltmuseum.no (hämtade 2013-06-10)

36. <http://primussverige.nordiskamuseet.se/databasen.html> (hämtad 2013-03-06)

I Primus kan museisamlingar av olika slag hanteras. I systemet finns moduler för föremål, foto, byggnader och film/ljud. Tilläggsmoduler finns även för bland annat magasin och lånehantering.³⁷

Exempel på museer i Sverige som använder Primus är Postmuseum, Upplandsmuseet, Jönköpings läns museum och Nordiska museet.³⁸ För *Polysemantiskt digitalt samlande* har vi tittat närmare på hur DigitaltMuseum fungerar, samt intervjuat Ulrika Sundberg, databaskoordinator, och Cecilia Hammarlund-Larsson, intendent, båda vid Nordiska museet.

DIGITALTMUSEUM

I början av mars 2013 fanns 20 museer på DigitaltMuseum,³⁹ bland annat Bohusläns museum, Upplandsmuseet, Armémuseum, Arkitekturmuseum, Postmuseum och Skansen. I början av juni 2013 fanns också nio utställningar.⁴⁰

Sökningar av föremål kan ske genom fritextsök eller utvidgat sök, där fält finns för traditionella uppgifter rörande kulturhistoriska föremål, till exempel ort, datering, motiv och material. Här kan inte sökningen avgränsas till att ske inom ett visst museum utan den sker inom alla samlingar som finns tillgängliga på DigitaltMuseum. Ställs muspekaren i fältet för fritextsök kommer alternativ upp med populära sökningar och kategorier (t.ex. föremål, foto, design, arkitektur) som ger resultat på tvärs genom de olika museernas samlingar. Populära ämnesord ligger även klickbara direkt på första sidan (2013-06-10 t.ex. arkeologi, man, kvinna, heminredning, uniform, fjord). Invid sökfältet på första sidan finns söktips att klicka på för främst teknisk information om att söka i DigitaltMuseum.⁴¹

När en sökning har gjorts och träff har skett på objekt kommer det upp en list i vänsterpalten med avgränsningar som kan göras. Här kan resultatet filtreras att innehålla träffar av olika typ (föremål, foto, byggnad eller bildkonst), inom olika museer och samlingar, från olika orter eller inom viss tidsperiod, samt av viss licenstyp gällande Creative Commons-licenser för bilder. Under ort listas inte enbart platser i Sverige utan även platser över hela världen, beroende på vad för information som de olika museerna lagt in gällande objekten.

Informationen som är inlagd under objekt skiljer sig åt mellan olika museer och inom olika samlingar. Särskilt under historik och beskrivning kan information inskriven med fria ord finnas. För ett objekt finns också relaterade objekt, där exempel på liknande föremål kan finnas. Dessutom finns benämningar och ämnesord inlagda från museerna; att klicka på dem ger fler träffar av liknande slag.

Den externa brukaren kan lägga till nyckelord direkt i DigitaltMuseum för att bidra till information och sökbarhet, samt placera objekt på en karta. Användare kan också kommentera objekt (publiceras i anslutning till dem). Utöver det kommer all information rörande objekt i DigitaltMuseum från de olika museernas Primusdatabaser. Detta dock med undantaget länkar till Wikipedia som finns under objekten och som automatgenereras. Till exempel under Upplandsmuseets sko UM13476 finns länkar till Wikipedia-artiklarna *Sko*, *Docksta sko*, *Din sko*, *Geta (sko)*, och *Dräkt*.⁴² Det automatlänkas inte alltid till relevanta artiklar, men här finns potential att arbeta upp information i Wikipedia i förhållande till information i museernas databaser.

I DigitaltMuseum finns möjlighet för externa användare att arbeta tematiskt med sökningar och objekt framförallt i samband med mappar. Genom att samla föremål i mappar kan

37. <http://www.kulturit.no/primus> (hämtad 2013-03-06)

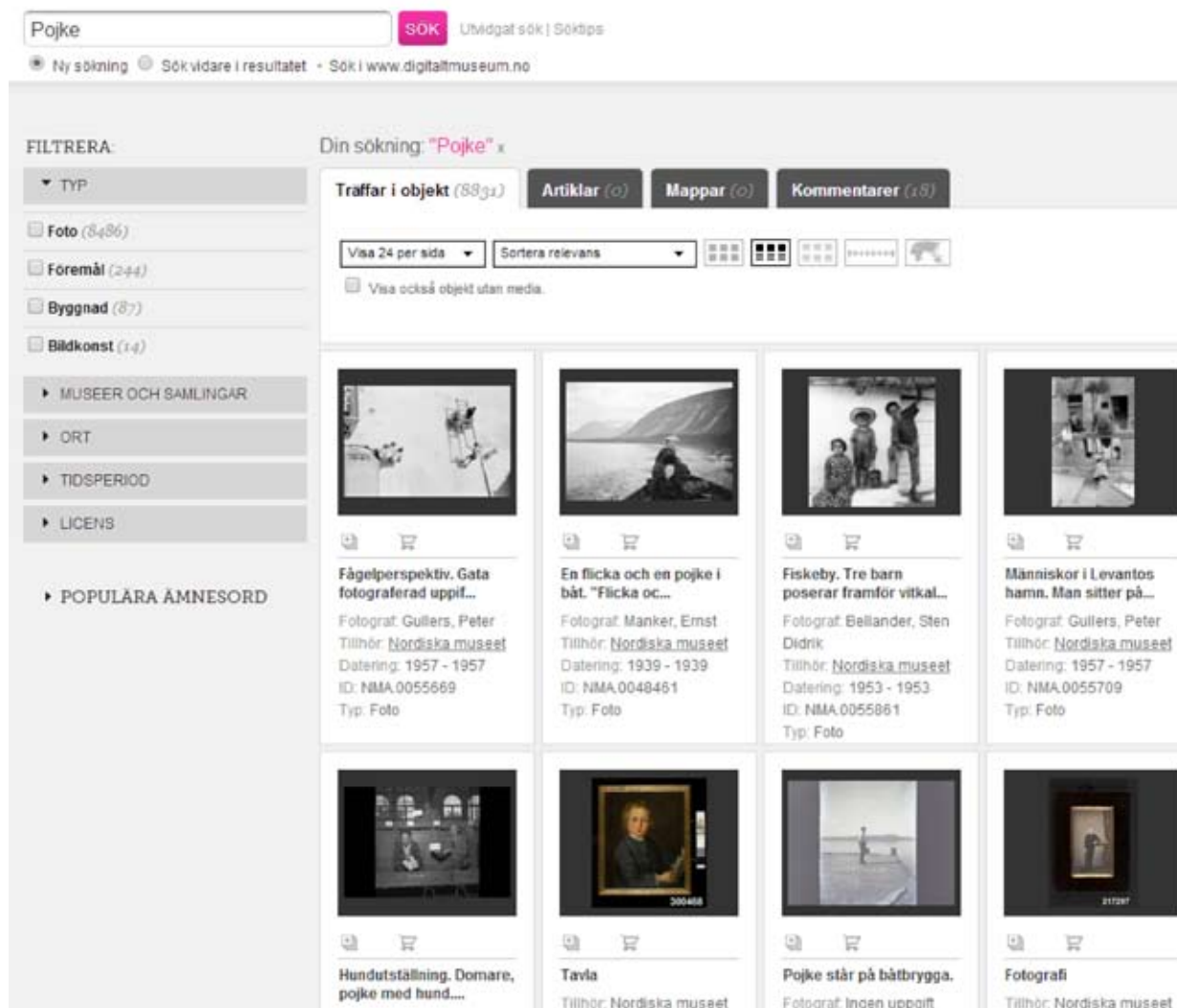
38. <http://www.digitaltmuseum.se/info/owners> (hämtad 2013-03-06)

39. <http://www.digitaltmuseum.se/> (hämtad 2013-03-06)

40. <http://www.digitaltmuseum.se/exhibition> (hämtad 2013-06-10)

41. <http://www.digitaltmuseum.se/info/searchhelp> (hämtad 2013-03-06)

42. http://www.digitaltmuseum.se/things/sko/S-UM/UM13476?query=sko&rows=24&sort_by=&page=1&type_filter=Thing&js=1&search_context=1&count=427&pos=0 (hämtad 2013-06-10)

Figur 17. Träffbild vid sökning av "Pojke" i gränssnittet Digitalt museum (<http://www.digitaltmuseum.se/search?query=Pojke>). Sökningen träffar 8486 fotografier, 244 föremål, 87 byggnader och 14 bildkonstobjekt. Skärmbilden är beskuren.

sökningar sparas för eget bruk eller delas med andra. Objekten och mapparna kan beskrivas och delas. För att göra detta behöver en registrera sig som användare.

Mapparna kan också kommenteras av andra användare, och på första sidan på Digitalt-Museum finns en rubrik "Senast kommenterade mappar". Både inloggade och icke inloggade användare kan bidra till vilka mappar som ska visas på första sidan som Höjdpunkter.⁴³ Att dela och ta del av andras kunskap och perspektiv uppmuntras alltså på DigitaltMuseum.

I mappar kan introduktion skrivas, nyckelord kan läggas till, mappar kan som nämnts kommenteras, de kan betygsättas med hjälp av stjärnor, de kan delas genom en mängd olika kanaler (t.ex. Facebook, Twitter, Google+, Pinterest), och de kan föreslås som höjdpunkt för första sidan på DigitaltMuseum. Genom mapparna finns därmed en hel del möjligheter att arbeta polysemantiskt, både för museianställda och externa brukare.

INTERVJU – ULRIKA SUNDBERG & CECILIA HAMMARLUND-LARSSON, NORDISKA MUSEET

Intervju skedde på Nordiska museet 2013-04-26, med Ulrika Sundberg, databaskoordinator, Samlingarna och Cecilia Hammarlund-Larsson, intendent, Kunskap & förmedling. Intervjun

43. <http://www.digitaltmuseum.se/info/feature> (hämtad 2013-03-06)

avsåg att arbeta med föremål i Primus och DigitaltMuseum (alltså ej med t.ex. foto eller ljud).

Vid Nordiska museet arbetar de med tre nivåer i Primus: benämning – preciserad benämning – specialbenämning. För benämning och preciserad benämning finns en förbestämd lista i systemet. Nya benämningar och preciserade benämningar kan också läggas till systemet, till exempel om det kommer in en ny typ av föremål i samlingen. Specialbenämning kan till exempel vara dialektalt eller på ett annat språk. Det finns ingen möjlighet att arbeta med multipla benämningar.

Vid Nordiska arbetar de även med ämnesord, som tas från en intern, hierarkisk lista som bygger på samlingarnas struktur. Ämnesord kan sättas hur många som helst eftersom föremål kan ha använts på olika vis. Ämnesord kan läggas till efter hand. På så vis finns viss möjlighet att arbeta polysemantiskt.

Nordiska museet använder även OCM-koder. Ett objekt kan ha flera OCM-koder, men sällan används mer än tre-fyra stycken. Cecilia Hammarlund-Larsson menade att detta är ett grovmaskigt system men att det också ger möjligheter. Koderna avser händelser och företeelser, vilket skiljer sig mot benämningar och ämnesord. På det viset kompletterar de varandra.

Ulrika Sundberg och Cecilia Hammarlund-Larsson menar att det finns gott om utrymme att arbeta tematiskt inom samlingssystemet, och med berättelser eller längre texter. Olika möjligheter finns. Inom fälten beskrivning, historik och övrig information skrivs information in som fritext och allt som skrivs in är sökbart i Primus samt publiceras i DigitaltMuseum och är sökbart även där. Under beskrivning signeras också allt som skrivs in, och under historik anges källhänvisningar. Det finns även möjlighet att till objekt länka filer som publiceras i DigitaltMuseum, till exempel artiklar och utställningstexter. Länkat material är ej sökbart men syns i anslutning till objektet.

De intervjuade menar dock att även om möjligheter att arbeta med multipel information finns så är Primus inte verktyget för att arbeta med introduktioner till teman eller på annat sätt kurerat material. Men i DigitaltMuseum kan mapparna användas för att samla föremål i, vilka också kan introduceras med text. Dessa används i museets marknadsföring för att dela material på till exempel Facebook för bland annat utställningar och museets aktiviteter under lov.

I Primus finns ingen möjlighet att länka till externa platser, men som nämnts ovan länkas det på objekten i DigitaltMuseum automatiskt till artiklar på Wikipedia, vilket medför möjlighet att arbeta upp information i Wikipedia i förhållande till objekt.

Gällande möjligheter att arbeta med geografisk information så finns det i Primus fält för ort för objekten. Dessa kan prickas in på karta, och följer med till DigitaltMuseum. Ett objekt kan ha flera geografiska punkter, till exempel tillverkningsplats och senare plats. Det är dock begränsat till ett par, tre platser per objekt.

Fråga ställdes om museer på DigitaltMuseum har samarbetat med ämnesord eller tematiseringar över museigränserna, vilket vore en intressant möjlighet att utnyttja för breda polysemantiska samarbeten mellan museer. Nordiska museet har lyft till KulturIT att det finns ett behov av att kunna relatera olika museers objekt till varandra, vilket kom upp i samband med en tavla på Nordiska som avbildar stolar som finns på ett annat museum, vars samlingar också finns på DigitaltMuseum. De föreslår att samarbeten skulle kunna göras mellan museer kring till exempel minoritetsgrupper.

4.6. K-SAMSÖK OCH KRINGLA

K-SAMSÖK

K-samsök (engelska: SOCH – Swedish Open Cultural Heritage) är en webbservice som förvaltas av Riksantikvarieämbetet i samverkan med anslutna institutioner och som samlar och tillgängliggör digital kulturarvsdata från svenska institutioner för att denna ska kunna

användas på ett samlat sätt i tillämpningar som vill hämta och använda sådana data. K-samsök fungerar alltså som en slags ”kopplingsdosa” mellan institutionernas databaser och de institutioner, företag eller föreningar som vill använda informationen i egna tillämpningar.⁴⁴ Poängen är att det ska vara möjligt att söka i flera institutioners databaser samtidigt.

K-samsök fungerar på så sätt att data från de olika institutionerna ”skördas” till K-samsök genom en så kallad lokal port i databasen hos respektive institution. Denna port konfigureras så att institutionens speciella data mappas mot K-samsöks protokoll och laddas upp (eller ”skördas”) till K-samsöks informationsstruktur där den sparas i ett index som sedan också uppdateras i takt med att institutionens data utvecklas och växer. Idag finns portar mellan K-samsök och museisystemen Primus, Carlotta och MuseumPlus medan en port mot Sofie är på gång.

Via K-samsöks öppna API (Application Programming Interface) kan utvecklare bygga e-tjänster med hjälp av data som finns i K-samsök. Till exempel är all K-samsöksdata sökbar i söktjänsten Kringla (se nedan) och K-samsök är också nationell aggregator för leverans av musei- och kulturmiljödata till den europeiska samsökstjänsten Europeana.

Deltagande institutioner med portar till K-samsök skickar upp metadata om objekt dit, som information om föremål, bilder, fyndplatser och så vidare. Det finns ett antal av K-samsök fördefinierade objekttyper och avsändarinstitutionen får välja i en lista vilka som ska skickas. För att möjliggöra överföringen av data krävs att den enskilda institutionen mappar, det vill säga översätter, fälten i sin egen databas mot den fördefinierade strukturen i K-samsök. Det är institutionen som själv avgör hur mappningen ska ske och K-samsök är inte särskilt begränsande utan det är möjligt att skicka en rik information, exempelvis tiotals olika nyckelord per föremål, om det skulle önskas. Relationer mellan olika slags objekt, till exempel hur föremål eller bilder anknyter till personnamn, går också att skicka upp till K-samsök. Museer kan egentligen också skicka vilka teman som helst som objekt till K-samsök med relationer till exempelvis föremål så inte heller i det avseendet är samsökssystemet begränsande.⁴⁵

Den enda begränsningen i K-samsök som kanske skulle kunna verka hämmande på en rikedom av sökmöjligheter är möjligen kategoriseringen av objekttyper (Item Type) i K-samsök, som är den mest övergripande. Här väljer museet om ett objekt är kulturmiljö, byggnad, kulturlämning, föremål, foto, bearbetning, film, ljud, dokument, bok, teckning, konstverk, ritning, samling, karta, person, organisation, grupp, historisk händelse, utställning eller koncept (koncept är en slags temabeteckning och kan vara t.ex. stormaktstid eller sjöfart). Denna övergripande kategorisering utgår kanske mest från hur uppdelningen av institutionernas samlingsområden ser ut och kan kanske få en styrande verkan på sökningen som inte motsvarar användarnas intressen.

K-samsök är viktigt eftersom det har en öppen API anpassad för att kunna bygga olika tjänster på och då det därför är det system som framtida publika söktjänster och andra applikationer säkert kommer att byggas mot. Fritextsökningarna på flera museer hämtar exempelvis redan idag data från K-samsök istället för de egna databaserna eftersom det är enklare. K-samsök är alltså idag ett sätt för svenska minnesinstitutioner att tillgängliggöra sina data i strukturerad form och öppet för återanvändning av tredje part via ett API.

KRINGLA

I Kringla kan användare söka information om exempelvis museiföremål, fotografier, fornlämningar, kyrkor och kulturhistoriska byggnader. Där visas samlingar och arkiv från cirka 40 museer och arkiv, bland annat Världskulturmuseerna, Göteborgs stadsmuseum, Nordiska museet, Riksantikvarieämbetet och Dalslands Fornminnes- och Hembygdsförbund.⁴⁶ Kringla förvaltas av Riksantikvarieämbetet.

44. <http://www.ksamsok.se/> (hämtad 2013-04-04)

45. intervju med Eva Vedin, Historiska museet 2013-07-01

46. <http://www.kringla.info/anslutna-institutioner/> (hämtad 2013-07-23)

Kringla är en söktjänst som använder sig av API:er för att samla olika typer av information från museer och arkiv på ett och samma ställe (Application Programming Interface, se K-samsök ovan för mer information kring API). Bland annat hämtas information om objekt från K-samsök, europeisk kulturarvsdata från Europeana och kartor från Google Maps.⁴⁷ Informationen om objekt i Kringla kommer alltså från museerna och arkiven, källan är framför allt K-samsök men även andra informationskällor som till exempel Europeana.

Via Kringlas första sida finns ingångar till de olika typerna av objekt som går att söka, till exempel föremål, fotografier, dokument, kulturlämningar (fig. 18). Vid klick på någon av ingångarna kommer en sida upp där alla objekt av denna typ listas, men där det finns möjlighet att filtrera informationen genom en list till vänster. Där finns val att klicka i så som till exempel landskap, tidsperioder, institutioner och bildrättigheter; det vill säga i stort sett traditionella musei- och arkivuppgifter. En fördel är att kunna söka på tvärs genom flera museers samlingar. En annan är att där även finns valet Historiska händelser, som medför möjligheter för museer att arbeta med information som går utöver den traditionella information som vanligen finns i museers samlingssystem. Till Historiska händelser kopplas även föremål. En nackdel är att de enda geografiska uppgifterna att använda i denna list är de svenska landskapen. Detta är begränsande ur mångfaldsperspektiv eftersom objekt kan ha kopplingar från många olika platser i världen. Det finns dock även en flik med en karta där objekt kan finnas inprickade. Utöver dessa ingångar bjuder Kringla på flera olika söksätt: fritextsök, detaljerad sök eller sök i karta.

Fritextsöket är flexibelt i och med att flera sökord kan skrivas in och början eller slutet av ord ersättas med en stjärna om en till exempel är osäker på stavning eller vill fånga in en bredare träfflista. En kan även söka på fraser och utesluta sökord eller fraser ur sökningen. Detaljerade sökningar kan göras med avgränsningar utifrån plats och andra traditionella uppgifter. Sökning i karta sker genom att klicka i önskade uppgifter i samma list till vänster som filtreringar sker igenom (se ovan) och få träffarna utprickade på zoombar karta. Träffarna är beroende av att institutionerna i sina egna samlingssystem har lagt in koordinater på objekten som följer med till Kringla. Sökresultat visas i en flik med text och bild, en flik med eventuella träffar på en karta, och en som visar träffar från Europeana.⁴⁸

Den information som visas för respektive objekt i Kringla är beroende av vad för information som museerna och arkiven har arbetat med i sina samlingssystem och hur detta har mappats mot K-samsök, varifrån information hämtas av Kringla. Där finns traditionella grunduppgifter som skiljer sig åt mellan olika slags objekt och mellan olika museer. Nyckelord, klassifikation, beskrivning och händelse skulle förmodligen kunna användas på olika vis för att arbeta polysemantiskt. På objektssidorna finns möjlighet för inloggade användare att länka artiklar till Wikipedia och bilder i Wikipedia Commons, samt att relatera objekt med varandra.

Att relatera objekt innebär att de kopplas samman med varandra. Olika slags objekt kan kopplas ihop, till exempel föremål, foto och kyrka, eller foto och byggnad. En viktig del i detta är att det i kopplingen också väljs hur objekten hänger ihop. Möjligheterna för relationer är bland annat *avbildar* (t.ex. fotot avbildar kyrkan), *består av* (t.ex. samling eller föremål som består av flera delar), *beskrivs av* (t.ex. ett föremål beskrivs av ett dokument).⁴⁹ Relationerna inbjuder till vissa polysemantiska möjligheter. Detta är inte sökbart, men relationerna syns när objekt har hittats.

Genom att länka till artiklar på Wikipedia, arbeta med historiska händelser där objekt kopplas till dem, nyckelord och klassifikationer, samt att relatera objekt till varandra, finns de främsta möjligheterna att arbeta polysemantiskt i Kringla. Det kan dels ske genom informationen som finns i museernas samlingssystem och som skördas via K-samsök, dels genom att arbeta inloggad i Kringla.

47. <http://www.kringla.info/om-soktjansten/> (hämtad 2013-04-04)

48. <http://www.kringla.info/sa-soker-du/> (hämtad 2013-04-04)

49. <http://www.kringla.info/vad-betyder-relationer/> (hämtad 2013-04-04)

[Logga in](#)
[Ny användare](#)

☒ Endast träffar med bilder
 [+ Sök i karta](#)
[- Detaljerad sök](#)

FILTRERA DIN SÖKNING

TYP

☐ Bearbetning/interaktiva resurser 0
☐ Byggnader 31
☐ Dokument 631
☐ Fotografier 15 155
☐ Föremål 4 140
☐ Grupper 0
☐ Historiska händelser 4
☐ Karlor 0
☐ Konstverk 1
☐ Kulturlämningar 6
☐ Kulturmiljöer 0
☐ Litteratur 26
☐ Objektavbildningar 0
☐ Okänd 0
☐ Okänd 0
☐ Organisationer 0
☐ Personer 0
☐ Ritningar 0
☐ Samlingar 0
☐ Teckningar 0
☐ Utställningar 7

BILD

☒ Med bilder 20 001
☐ Utan bilder 4 097

SÖKRESULTAT FÖR: flicka

Text & bild (20 001)

+ Karta (38)

Träffar i Europeana* (1 307)

Visar 1-12 av 20 001 Resultat per sida: 12 Sortering: Relevans

1 2 3 4 5 av 1 667

(Foto)

(Foto)
 Källa: Sockenbilder

Två flickor som talar. (Foto)

Två flickor som talar. (Foto)
 Källa: Sockenbilder

Flicka (Foto)

Flicka (Foto)
 Plats: Gävleborg, Hudiksvall, Forsa
 Källa: Sockenbilder

Flicka (Foto)

Flicka (Foto)
 Plats: Gävleborg, Hudiksvall, Forsa
 Källa: Sockenbilder

Flicka (Foto)

Flicka (Foto)
 Plats: Gävleborg, Hudiksvall, Forsa
 Källa: Sockenbilder

Flickor (Foto)

Flickor (Foto)
 Plats: Gävleborg, Hudiksvall, Forsa
 Källa: Sockenbilder

Flickor (Foto)

Flickor (Foto)
 Plats: Gävleborg, Hudiksvall, Forsa
 Källa: Sockenbilder

Barnbild (Foto)

Barnbild (Foto)
 Källa: Sockenbilder

Figur 18. Träffbild vid sökning av "Flicka" i gränssnittet Kringla (<http://www.kringla.nu/kringla/sok?text=flicka&filter=thumbnailExists%3Dj>). Sökningen träffar över 20 000 objekt, bland annat 15 155 fotografier och 4 140 föremål. Skärmbilden är beskuren.

KAPITEL 5. SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION

5.1. INTRODUKTION

I kapitel fem ska vi först sammanfatta resultaten från kapitel tre och fyra och därefter sätta dem i relation till varandra. Alltså hur relaterar det som i kapitel tre framkom angående tillgänglighet och användbarhet till det som kom fram i kapitel fyra om hur systemen ser ut och hur museer arbetar med dem? Finns här en god överensstämmelse eller ett glapp? Om det inte matchar perfekt: hur skulle vi på museerna kunna arbeta med systemen för att förbättra situationen?

Kapitlet avser att främja projektets övergripande syfte att bättre förstå och visa på hur de digitala systemens möjligheter för polysemantisk information, tillgänglighet och användbarhet kan tas tillvara.

5.2. RESULTATEN AV KAPITEL 3 OCH 4

ANVÄNDARSTUDIER

Användarundersökningarna i kapitel tre visar entydigt på den stora betydelsen av historiska teman som ingångar till ett intresse för och ett användande av de enskilda digitala objekten i museers informationssystem. Användarna är ute efter sammanhang och behöver *möta de enskilda objekten genom sammanhang*.

Fokusgruppundersökningen med museiarbetare (kapitel 3.2.) tydliggjorde behovet av sammanhang och teman. Besökarna efterfrågar att kunna söka sig vidare utifrån föremålen till information om exempelvis vardagsliv eller vikingatid mer allmänt, och efterfrågat är också att kunna börja i ett sammanhang för att sedan lokalisera föremål som har med det sammanhanget att göra.

Intresset hos besökare för fyndomständigheter och ett föremåls sammantagna historia (fig. 19) kan vittna om ett behov av att koppla det gamla föremålet till en nutid eller en närtid och på så sätt till sig själv. Behov fanns också hos deltagarna i fokusgruppen att se på ett enskilt föremål ur en mångfald vinklar, att bryta ner informationen om ett föremål i sina beståndsdelar och titta på material, tillverkning, form och ursprung tillsammans med den sociala kontexten kring föremålet, alltså vem tillverkade och använde, varför, när, hur och så vidare. Samma typ av behov fanns hos eleverna (se kapitel 3.3). Den här typen av nyfikenhet är något annat än den som riktar in sig på ett föremåls enskilda historia, värde och äkthet, något som annars också var intressant för besökare. Det är en mer polysemantisk nyfikenhet för olika perspektiv och berättelser.

Under fokusgruppundersökningen med museimedarbetare uppkom förslaget att inte bara föremålsantikvarier utan även pedagogisk personal och andra som arbetar på museet kan vara involverade i att skapa samlingsinformation. Detta är intressant och skulle skapa möjlighet att tillföra flera olika berättelser och perspektiv till föremål i samlingen.

Figur 19. Elisabethrelikvriet bär på många historier. Det består av flera olika delar från olika tider som är hopsatta till en behållare för en relik, närmare bestämt kraniet från Elisabeth av Thüringen. Hon dog 1231, men flera av delarna i relikvriet är betydligt äldre än så. Botten är en bysantinsk bägare som tillverkades på 1000-talet av en äldre dryckesskål, medan foten tillverkades för relikvriet. På foten finns dock halvådelstenar som var flera hundra år redan när de sattes dit. På en av dem finns den romerske guden Mercurius. Runt locket på relikvriet finns en krona som var ungefär samtida med relikvriet, och en annan krona placerades i kors över den. En av halvådelstenarna på den ena kronan har tidigare använts som ett sigill och på den står det, på arabiska: Jusuf ibn Ishak – Josef, Isaks son. Elisabethrelikvriet kom till Sverige 1632, då det togs som krigsbyte under trettioåriga kriget, antagligen från domkyrkan i Marienberg i Tyskland. Foto: Bengt A. Lundberg, Historiska museet.

Just *kopplingen mellan enskilda föremål och sammanhang* framstår här och i andra undersökningar som central. Fokusgruppens försök att utifrån databaserna söka sammanhang misslyckades till stor del. Detta är inte konstigt eftersom systemen inte byggts med avsikten att synliggöra sammanhang, men det understryker samtidigt hur kopplingen saknas. Sammanhang saknas även vid målinriktade försök att hitta dem genom de enskilda föremålen.

Fokusgrupperna av högstadieungdomar (kapitel 3.3.) visade intressant nog att eleverna främst associerade till föremålets funktioner när de fick tänka fritt kring föremål. De funde-

rade på vad det har använts till. I museers samlingssystem är föremål ofta kategoriserade efter sakord, material och fyndplats. För att förstå vad föremålen har använts till måste den som söker veta vilket sakord som hör till en funktion – vilket ofta är långt ifrån självklart. Vissa sakord kan vara lätta att koppla till funktioner, till exempel yxa eller kniv, medan andra är svåra, till exempel fibula. Genom att kategorisera eller tematisera föremål efter vilka funktioner eller aktiviteter de hört till skulle museer potentiellt kunna göra dem mer tillgängliga och sökbara för målgruppen. Eleverna efterfrågar vidare helt tydligt ett sammanhang där de får reda på *varför* ett föremål ser ut som det gör, tillsammans med information om *hur* det har använts. I museers samlingssystem finns vanligen uppgifter om ett föremåls datering, en uppgift som eleverna i Ängskolan efterfrågade. Uppgift om tidsperiod eller årtal är dock inte så meningsfullt om inte sammanhanget kring en tid presenteras samtidigt. Det krävs mycket bakgrundskunskap för att förstå vad en datering innebär för föremålens kontexter. I Historiska museets samlingssystem finns ofta även information om vilket material ett föremål är tillverkat i, men inte med ett vidare sammanhang kring funktion och form på föremålet.

Eleverna i fokusgruppen tolkade gärna sina föremål till att vara vapen och smycken. Flera av föremålen är smycken, men inget av dem är ett vapen. I enkätundersökningarna bland högstadieelever och i undersökningarna av materialet från Berättarministeriet så visar sig kategorin krig vara extra intressant för ett större antal unga och barn (kapitel 3.5). Det vi kan fråga oss är om detta är ett resultat av ett genuint intresse för just krig och konflikt eller om det är ett utslag av det faktum att krig är ett prioriterat tema i historieförmedling, både i skolan och i andra delar av samhället.

En tolkning som eleverna valde i två fall är att föremålet är en leksak. Kanske är barns liv en viktig informationskategori för dem eller så är det en tolkning som var lätt att ta till när gruppen var osäker på föremålets funktion. Tolkningen att föremålet har med magi att göra kan också vara en sådan som eleverna valde när föremålets funktion är svår att se på formen (islägg och sländtrissa), eller så är det något de är genuint intresserade av. Att lyfta leksaker kan vara ett sätt för museer att fånga barns och ungas intresse och en ingång till att diskutera frågor om till exempel barns och ungas olika villkor i olika tider, samhällen och klasser. Även magi kan vara ett sätt att fånga målgruppens intresse, och med en problematisering av begreppet en ingång till att diskutera människors många olika sätt att se på och tolka världen.

Högstadieelevernas associationer till och deras intresse för historia i den här undersökningen visade sig delvis styrt av vad de läser i skolan och det centrala innehållet i läroplanen i historia (kapitel 3.4.). Detta innehåll styr förstås vad unga personer i målgruppen söker efter när de söker information om historia inom ramen för skolans verksamhet, som i detta fall. Det är fullt möjligt att om vi skulle ställa samma frågor till eleverna i ett annat sammanhang än inom skolan och koppla historia som ämne till exempelvis populärkultur istället så skulle vi få helt andra svar gällande deras intresse. Vi kan heller inte genom den här undersökningen bedöma om eleverna alls skulle vara intresserade av historisk kunskap utanför skolans ram.

Däremot så kan vi nog tänkas oss att de ämnen som eleverna uppger att de associerar historia till kan spegla deras världsbild i någon mån. Krig och konflikt är ett ämne som hamnar högt under elevernas associationer och detta kan vara ett utslag av hur elevernas verklighet ser ut; samtida press, litteratur, spel och film/TV fokuserar till stor del på krig och konflikt som ämne.

Som museernas samlingssystem idag vanligen är ordnade med föremål sorterade i material, tidsperiod och fyndort och så vidare, och utan information om sammanhang eller om tiden då föremålet brukades, erbjuder de inte särskilt mycket av intresse för den här målgruppen.

Istället är många av eleverna fokuserade på en epok, tidsperiod, en särskild historisk händelse, eller ett skeende, gärna med fokus på konflikter och konsekvenser av dessa. Många samlingssystem är redan sorterade utifrån tidsperioder, men vanligen inte med hänsyn till händelser eller skeenden. Om vi skulle pröva att tematisera samlingar utifrån de utgångspunkterna är det möjligt att det skulle öka användbarheten för just den här målgruppen.

Eleverna lyfter också fram vikten av att sätta historisk kunskap i ett samtidssammanhang för att den ska vara intressant och användbar. En möjlig väg för museer att gå vore att tematisera sin samlingsinformation med utgångspunkt i effekter och konsekvenser av historien i vår samtid. Flera elever är också intresserade av orsakerna till historiska händelser.

Krig, konflikter och människors handlande kopplat till sådana skeenden är också ett tydligt tema för museer att ta fasta på. Ett historiskt skeende som innebär stor förändring för samtidens människor intresserar. Samma typ av intresse kan vi också se hos de museimedarbetare som ingick i vår fokusgrupp (se kapitel 3.2). Inom ramen för en konflikt ryms många olika ämnen, inte minst hur konflikten påverkar människor i vardagen. På temat kan också med fördel anläggas genus-, makt- och klassperspektiv.

De flesta elever sökte sin kunskap om historia på internet och de vanligaste redskapen vid sökningar där var Googles sökfunktion och Wikipedia. Det är svårt att bedöma hur medvetna eleverna är om behovet av källkritik när de söker information på nätet. För många av dem verkar Wikipedia och Google vara de självklara "källorna" och sökvägarna till kunskap och information. Museer kom väldigt långt ner på listan över källor. Vi kan tolka detta som att den kunskap som museerna erbjuder inte bedöms vara mer värdefull eller mer tillförlitlig av eleverna än den de hittar på Wikipedia eller genom Googles sökfunktion. Vi kan också konstatera att det är en framtida utmaning för museer att nå ut med information och kunskap om sina samlingar på nätet. Detta kan till exempel ske genom att finnas i artiklar på Wikipedia och där synas med länkar till mer information som elever kan klicka vidare på och på så vis nå till museernas platser med djupare information. Även att komma högt upp bland Googleträffar är ett sätt att nå elever som söker kunskap inom museers områden.

De yngre barnens reflektioner om föremål inom ramen för samarbetet med Berättarministeriet (kapitel 3.5.) visade på hur vikingar, rika människor, kung/drottning/prinsessa och flickor/kvinnor stack ut som tänkta personer som kunde ha varit ägare av ett föremål.

En taktik som museer kan använda sig av är att lyfta fram populära teman i samlingssystemens information för att sedan nyansera och problematisera på ett djupare vis inom dessa teman. Ett exempel från utställningsvärlden är utställningen *We Call them Vikings* som Historiska museet just nu turnerar över hela världen.⁵⁰ Där har anslaget varit att fånga in besökare med det populära temat vikingar för att sedan använda utställningen för att förmedla en bild som är baserad på den senaste forskningen som utmanar de ofta stereotypa uppfattningar som finns om vikingar.

Fenomenet att rika människor lyfts fram som ägare till ett föremål ser vi också i fokusgruppen med högstadies elever. Det är svårt att bedöma om detta är ett utslag av intresse just för de välbärgade och mäktiga i ett samhälle, eller om det är ett resultat av en tradition av sagoberättande som kopplas ihop med det förflutna. Oavsett kan det vara givande för museer att använda sig av temana "rik" och "mäktig" som ingångar för att kunna diskutera hur ett samhälle kan vara uppbyggt och vilka sociala relationer som kan existera mellan människor. Viktigt är dock att tyngdpunkten inte ligger kvar på de rika och mäktiga som representanter för ett helt samhälle.

Flickor/kvinnor lyftes också av barnen som ägare till de föremål som betecknades som smycken av barnen. På Historiska museet har det inom ramen för projektet JÄMUS gjorts en översyn av utställningen Vikingar då ett genusperspektiv har applicerats på innehåll och presentationer i utställningen. Då har det konstaterats att kvinnor gärna presenteras genom sitt utseende, medan männen presenteras som aktiva och genom yrken eller handlingar (projektet redovisas i en kommande publikation). I ljuset av detta är det viktigt att samlingsinformation nyanseras så att den typen av stereotypa tolkningar av historien inte blir gängse. Värt att poängtera är även att den information som finns i samlingssystemen om föremålen påverkar hur vi kan berätta om föremålen i utställningar.

50. <http://www.historiska.se/utställningar/Turnerande-utställningar/We-Call-Them-Vikings/> (hämtad 2013-06-27)

I flera fall är krig och flykt ett tema som barnen tar upp i sina berättelser. Krig är ofta ett tema som framhävs inte minst i den populära historieskrivningen, till exempel i tidskrifter, böcker och program på TV. Vi som arbetar med kunskapsförmedling inom ämnet historia är medvetna om detta, men det skulle kunna synas på ett annat sätt i museernas samlingsinformation. Att låta barns intresse för krig i ett historiskt perspektiv påverka vad vi berättar om föremål kan erbjuda oss en chans att berätta om krig och dess konsekvenser på ett mer nyanserat sätt.

Undersökningen av uppsatsämnen (kapitel 3.6.) visade slutligen på ett sätt att få inspiration till vilken sorts teman som är viktiga att fånga upp i eventuella framtida tematiska ingångssikt till digitala databaser: gravskick, djur, plåga & pina, hälsa, genus och social stratifiering, skattfynd, död och begravning. Både inom arkeologi och etnologi är genus i en vid bemärkelse framträdande intressen, och inom etnologi även etnicitet och mångfald, samt identitet och identitetsskapande.

Sammanfattningsvis visade användarstudierna i kapitel tre på:

- Betydelsen av teman som ingångar till intresse och frågeställningar kopplat till museers information
- Betydelsen av ett intresse för funktion när det gäller just föremål (vilket är ett slags sammanhangsintresse)
- Betydelsen av den påverkan som läroplanen i historia har på högstadieelevers historieintresse (och informationsbehov)
- Betydelsen av ett särskilt intresse för teman kopplade till krig och konflikt respektive om välkända historiska personer som drottningar och kungar
- Betydelsen av att ha ett lärande utbyte som skett mellan museimedarbetare och potentiella användare av våra samlingar och samlingsinformation under och genom studierna

UNDERSÖKNING AV SAMLINGSSYSTEM

Undersökningarna av samlingssystemen i kapitel fyra visade generellt att systemen i sig själva är tämligen flexibla och i samtliga fall egentligen har stort utrymme i befintliga strukturer för att arbeta med en rik polysemantisk information. Till exempel med flera olika nyckelord och att föremålen kan hittas på flera sätt. Flera av systemen ger egentligen också möjlighet att utveckla ganska breda teman som skulle kunna kopplas samman med en rad enskilda objekt.

Museerna har emellertid inte valt att arbeta med en särskilt polysemantiskt mångskiftande information utan verkar generellt ha utgått från de gamla kärnämnenas speciella kategorier och klassifikationssystem. Detta är i sig inte förvånande och har på senare tid betonats av andra forskare (Wittgren 2013).

Carlotta (kapitel 4.2.) har som det använts av Etnografiska museet en väldigt detaljerad grad av sökbarhet och möjligheter för avancerade kombinationssökningar kombinerat med en detaljerad grad av information för de enskilda digitaliserade objekten. Men sökandet kräver samtidigt en grundlig förtrogenhet med museets speciella klassifikationstänkande för att bli effektivt. Systemets möjligheter att arbeta med en polysemantisk information verkar i stort sett obegränsade, förutsatt att ytterligare register skulle kunna lägga till. Systemets strikthet är en fördel på vissa sätt men kan kanske vara hämmande ibland, till exempel som i fallet med en sökning på Sven Hedin som ger olika resultat beroende på i vilken ordning för- och efternamn skrivs in.

Västergötlands museums användning av Sofie (kapitel 4.3.) ger möjlighet att söka i föremålsdatabas och bildarkiv genom fält för bland annat sökord, plats och namn. För föremål

finns i sökord en rullista med en stor mängd ord att välja bland, vilket ger möjlighet att hitta just den kategori en söker, särskilt för den som har förkunskaper. Men det är å andra sidan svårt att veta vad en ska välja i och med att inga sammanhang framgår (jämför Östergötlands museums publika version av Sofie). I bildarkivet är sökordsfältet istället blankt och användaren lämnas att utan handledning testa vilka ord som skulle kunna fungera. Utrymme för fria beskrivningar finns under objekt, men innehållet verkar ej vara sökbart publikt. Inom bildarkivet finns en tematisk ingång till Genus, där det förklaras vilka sökord som kan användas. Här har sökord (ämnesord/OCM-koder) lagts till objekt för att göra dem sökbara ur genusperspektiv.

Användning av MuseumPlus hos Livrustkammaren med Skoklosters slott och stiftelsen Hallwylska museet (kapitel 4.4.) innehåller en rik information som är sökbar ur flera olika perspektiv. Kopplingen till användningen av sociala medier och projekt som Google Art Project och Pinterest är också intressant. Här finns kanske den tydligaste början till utvecklingen av tematiserade ingångar till samlingarna tillgängliga från starkt publika platser på nätet.

Sökandet i DigitaltMuseum (kapitel 4.5) kan ske på flera olika vis, men baseras i grunden på traditionella museiuppgifter som det underlättar om den som söker i systemet är förtrogen med. Där finns dock också en mängd platser från olika delar av världen, vilket underlättar för att hitta objekt utifrån geografiska intressen. Vad som finns i DigitaltMuseum beror till stor del på vad museerna lägger in för information i Primus, och den är ganska traditionell. Genom Primus går det bland annat att arbeta med ämnesord och beskrivningar, men DigitaltMuseum ger möjligheter att arbeta polysemantiskt som inte Primus har, särskilt genom mappar och att användare kan lägga till nyckelord.

Vad som finns i K-samsök och Kringla (kapitel 4.6) beror på vad museerna lägger in för information i sina samlingssystem och hur de mappar fälten i sina system mot K-samsök. I Kringla är informationen därmed till stor del traditionell även om sökandet kan ske på flera sätt, till exempel genom att skriva in flera sökord eller att söka via karta. Historiska händelser finns också att arbeta med, vilket ger möjlighet att lägga in information som skiljer sig från den traditionella i museers samlingssystem.

Sammanfattningsvis visar undersökningarna av samlingssystem i kapitel fyra på:

- Informationen i systemen utgörs i huvudsak av traditionella museiuppgifter som till exempel sakord och ämnesord, material, datering, geografiskt ursprung
- Vidare information än traditionella uppgifter kan finnas i samlingssystem, men eftersom informationen i systemen oftast är på objektnivå hittas den inte förrän rätt objekt påträffas
- En vid flora av klassifikationer och begrepp i samlingssystemen är svåra att förstå för dem som inte är insatta i museernas ämnen och terminologi (även för medarbetare inom museerna som ej är specialister), vilket bidrar till svårigheter att hitta information och att förstå den
- Försök har i flera fall inletts för att på olika vis börja arbeta tematiskt i samlings-system och gränssnitt.

GLAPPET

Mellan brukarnas behov och hur museer arbetar med samlingssystemen finns ett glapp, kan vi konstatera utifrån våra användarstudier och undersökningar av samlingssystem.

I korthet består detta glapp i att användare av samlingssystem som inte är specialister vill ha teman som ingångar till samlingarna. Ingången till ett intresse för föremål och samlingar går för dem som inte är specialister genom teman, det börjar generellt inte i ett intresse för

enskilda föremål. Inte minst är ungdomar intresserade av information som har koppling till läroplanen som i högstadiet och gymnasiet fokuserar på tematiskt lärande. I samlingssystemen finns dock främst traditionell, antikvarisk information. Ibland kan det finnas vidare information och till exempel länkar till andra platser på nätet. Sådan information är dock oftast svår att hitta eftersom den finns på föremålsnivå och det är svårt att hitta rätt föremål i systemen. Det krävs ofta ingående förkunskaper för att söka i systemen och terminologin är svår att förstå för icke-specialister. Undersökningen med högstadieelever visade att de är intresserade av funktion, något som sällan framhålls i museernas samlingssystem.

Det är viktigt att påpeka att glappet främst ligger i museernas praktik snarare än i förståelse. På flera museer pågår försök att arbeta tematiskt, med nyckelord, länkar till bland annat Wikipedia, att relatera föremål, personer och händelser, att arbeta på flera plattformar, med mera. Vad som behövs är för museer att ta ett samlat grepp kring problematiken och att utarbeta strategier för hur förändring ska ske mot att arbeta mer polysemantiskt och användarvänligt. Inom samlingssystemen finns möjligheter att utnyttja.

Glappet mellan användares behov och samlingssystemens innehåll

<i>Behov</i>		<i>Systemen</i>
Teman som ingång	---	Ingången är enskilda objekt
En rikedom av sökord som ingång	---	Ingången är svår ämnesspecifik terminologi
Intresse för funktion	---	Fokus på sakord med oklar koppling till funktion

Figur 20. Glappet mellan brukarnas behov och hur museer arbetar med samlingssystemen utgörs enligt undersökningen framför allt av dessa tre punkter. För att informationen i samlingssystemen ska bli användbar för ickeexperter behöver glappet överbryggas.

5.3. POLYSEMANTISKA MÖJLIGHETER

Möjligheterna att arbeta polysemantiskt i samlingssystemen är många. Polysemantiskt innebär att tillerkänna objekten i museernas samlingar många olika betydelser och att de kan bära på olika berättelser (jfr kapitel 1 och 2.1). Att på olika vis synliggöra detta i samlingssystemen och att göra det användarvänligt är högt eftersträvarsvårt eftersom museernas samlingar och kunskaper på så vis blir angelägna även via samlingssystemen och inte enbart via museernas utställningar, som vanligen är uppbyggda utifrån särskilda frågeställningar och teman. Med användarvänligt menar vi att informationen ska kunna hittas och förstås utan att användaren har specialistkunskaper.

Fiona Cameron och Helena Robinson efterfrågade redan 2007 att museernas digitala samlingssystem skulle fånga upp polysemantiken hos objekt i samlingarna och att användarvänligheten i systemen behöver problematiseras (se kapitel 2.1, Cameron & Robinson 2007; Svanberg 2009:68ff). Här kommer vi föreslå flera sätt att överbrygga glappet mellan dagens praktik och användarnas behov (kapitel 5.2). Vi har inga färdiga lösningar att redovisa utan visar på möjligheter vi sett i de system vi undersökt och som dem som vi intervjuat har framhållit. Lösningar måste varje museum hitta själv beroende på sina samlingar, vad för berättelser och teman som vill framhållas, och beroende på samlingssystem och dess publika tillgänglighet. För oss i *Polysemantsikt digitalt samlande* är detta ett avstamp inför projektets nästa fas där polysemantiskt goda exempel ska utvecklas.

Vi har via ett antal museer undersökt systemen Carlotta, Sofie, MuseumPlus och Primus med DigitaltMuseum (se kapitel 4). Dessa har tidigare diskuterats var för sig. Här kommer vi istället försöka att se möjligheter på tvärs genom systemen och diskutera dem alla tillsammans.

För att användare ska hitta information är **tematiska ingångar** ett viktigt alternativ som efterfrågas av anställda vid museer och som även fyller en viktig funktion för externa användare, inte minst skolelever som arbetar med tematisk kunskap inom ämnet historia (kapitel 3.2). Med det menar vi en ingång via söksidan till kurerat material med text som förklarar temat och där föremål finns kopplade till varandra och till temat, till exempel genom särskilda **nyckelord** eller genom att ha relaterats till varandra på andra vis. Genom tematiska ingångar är det möjligt att arbeta med allt från enklare frågeställningar som till exempel vilka verktyg som användes för ett visst slags hantverk till problematiserande perspektivfrågor. Detta ger objekten sammanhang, vilket vi såg i alla användarundersökningar i kapitel 3 att det finns behov av.

Västergötlands museum har ett exempel på tema på söksidan genom sin ingång *Genus*, där sökord har lagts till fotografier och där temat och sökorden introduceras i en text vid sidan av sökformuläret (kapitel 4.3). Att förklara vad som avses med begreppen som lagts till föremål för att knyta dem samman är en betydelsefull ingrediens, liksom att berätta när tematiseringen gjorts eller om den pågår kontinuerligt med nya objekt som läggs till allteftersom. Begrepp förändras med tiden och några år efter att en tematisering har gjorts kan betydelsen i begreppen ha förskjutits. Då är det bra om det finns en definition och tidsmässig anknytning. Även Nordiska museet har i Primus arbetat med att lägga till sökord som binder samman objekt tematiskt, till exempel funktionshinder och funktionsnedsättning (Sjöberg 2013:27). Dessa synliggörs dock inte särskilt i DigitaltMuseum, varför det blir svårt för en extern användare att hitta just detta om hen inte råkar söka på de orden.

Andra möjligheter att arbeta tematiskt kan till exempel vara att arbeta med utställningsmoduler i MuseumPlus (kapitel 4.4) eller mappar i DigitaltMuseum (kapitel 4.5). Hur presentationer av teman sker och hur attraktiva de kan göras med hjälp av bilder och kanske med film eller ljud beror på respektive museums och samlingssystem möjligheter och på hur stor satsningen är.

Ett par internationellt goda exempel att inspireras av är Paul J. Getty Museum i Los Angeles och British Museum i London som på sina hemsidor har ingångar till att utforska samlingarna tematiskt. Genom Paul J. Getty Museums *Explore the Collections* finns teman som How We Live, Religion, Natural World att välja bland.⁵¹ På liknande sätt arbetar British Museum med sidan *Explore* där det finns ingångar som World Cultures och A History of the World in a 100 Objects, eller Themes som bland annat innehåller teman som Animals, Entertainment, Sport och Same-sex desire and gender identity (fig. 21).⁵² Inom båda museernas teman finns kopplingar till urval av föremål i samlingarna, och särskilt på Getty-museet med en innehållsrik beskrivning för varje föremål.

Rijksmuseum i Amsterdam har också en inspirerande och tematiskt upplagd samlingssida, *Explore the collections*,⁵³ där museet lagt upp ett stort antal tematiska ingångar till samlingarna som också länkar till varandra på kreativa sätt (fig. 22).

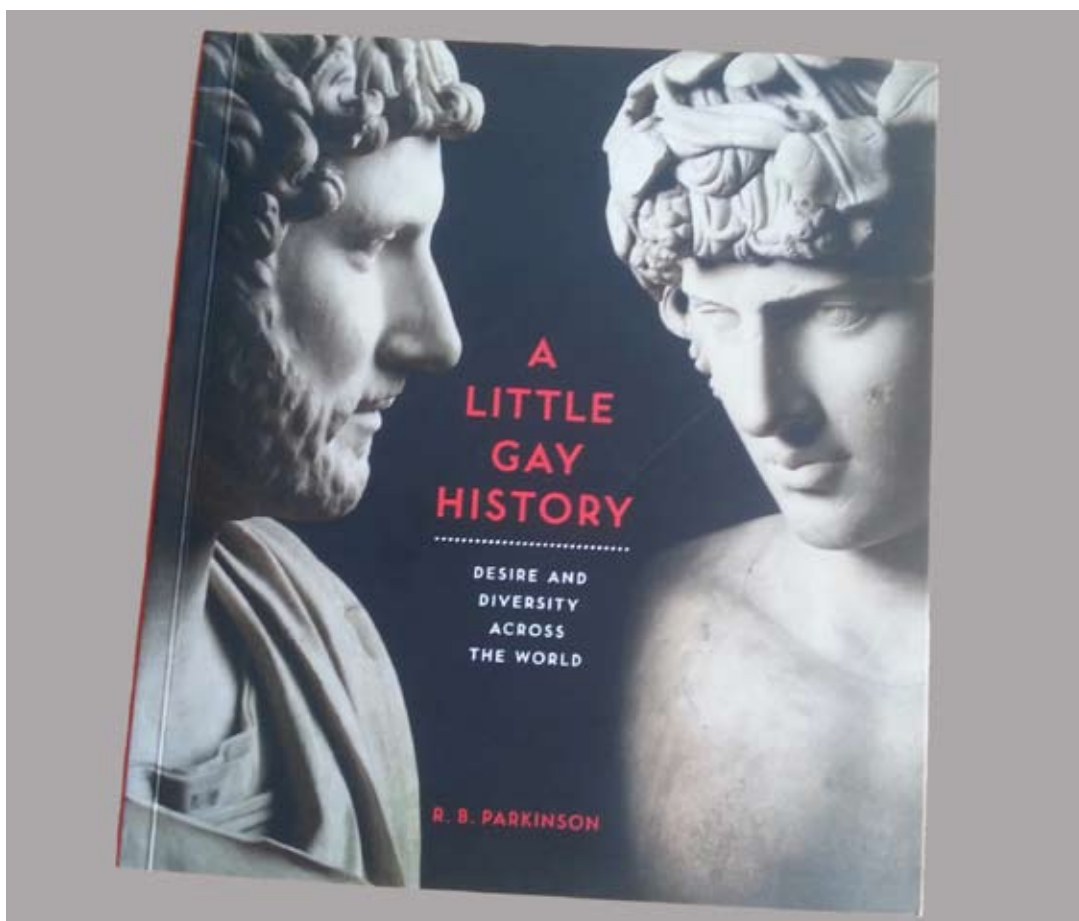
Vi vill här framhålla att det kan vara viktigt att ha i åtanke att det snarare handlar om kvalitet än kvantitet i detta arbete. Om alla objekt i en samling ska tematiseras på olika vis så kan steget troligen vara för stort för att påbörja arbetet. Börja hellre i liten skala och tänk kvalitet och ett gott urval av objekt i förhållande till en spännande tematisering, så är steget lättare att ta. Kanske det kan göras i samband med en utställning eller ett forskningsprojekt där kunskap ändå produceras och ett urval objekt ur samlingarna kontextualiseras. Allt behöver inte heller ske på en gång – arbeta upp flera tematiseringar med tiden. Då blir samlingssystemet dessutom mer spännande på sikt i eftersom något synbart nytt händer då och då.

Att lägga **nyckelord**, **ämnasord**, **sökord**, **OCM-koder etc.** till objekt knyter dem samman tematiskt. Men om sökbarheten inte är så god och begreppen är svåra att förstå i förhållande till vad användaren egentligen vill ha reda på, eller ibland svåra att gissa sig till, förlorar de i

51. <http://www.getty.edu/art/> (hämtad 2013-07-29)

52. <http://www.britishmuseum.org/explore.aspx> (hämtad 2013-07-29)

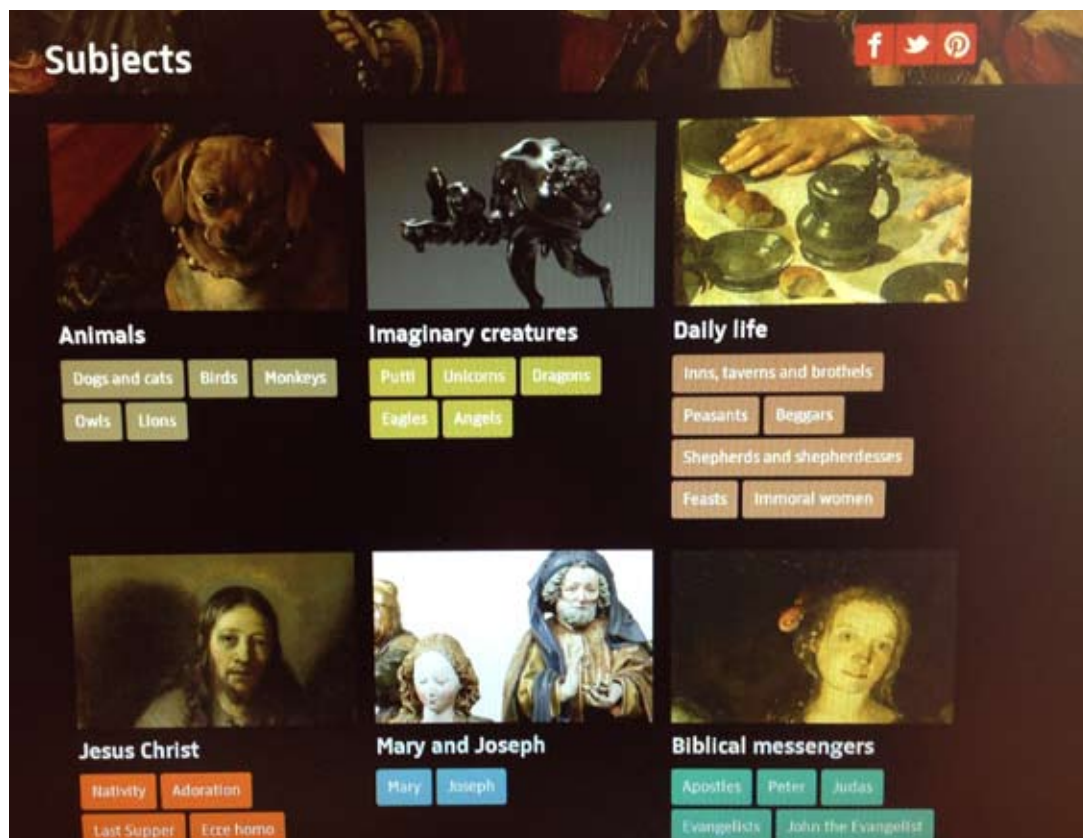
53. <https://www.rijksmuseum.nl/en/explore-the-collection> (hämtad 2014-05-28)

Figur 21 Samlingstemat Same-sex desire and gender identity på British museums hemsida relaterar till historiken/guideboken *A little gay history* (Parkinson 2013) som gavs ut 2013 under stor och positiv medial uppmärksamhet. Foto: Historiska museet.

betydelse ur ett användarperspektiv. Dessutom saknas oftast förklaringar till vad som menas med begreppen. Men med en god sökbarhet är de ändå ett steg på vägen till att synliggöra att objekt i samlingarna kan ha flera betydelser. Museer verkar arbeta både med klassifikationssystem (som i och för sig tolkas och därmed kanske används olika) och med begrepp som läggs till fritt utifrån intresse hos dem som lägger in informationen. För- och nackdelar med de olika tillvägagångssätten är det upp till varje museum att fundera över beroende på sina egna samlingar och verksamhetshistoria. Vi vill dock gärna uppmuntra användandet av moderna nyckelord som är breddade i jämförelse med museers traditionella terminologi och anpassade efter den information som användare är i behov av (se t.ex. kapitel 3.3).

Geografisk information är en ingång till material i museisamlingar som både kan visa på objekts mångfaldiga historia och vara användarvänlig för sökbarheten (kapitel 3.2 och 4.6). I samlingssystem där flera platser kan läggas till objekt, till exempel var det är tillverkat, använt, hittat, insamlat, vill vi gärna uppmuntra till att fylla i så mycket information som möjligt. Många arkeologiska föremål funna inom Sveriges gränser kommer ursprungligen från platser långt borta, och så är det säkert för många andra slags objekt i museisamlingar. Även var föremål har använts inom landet är intressant för att tydliggöra föremåls och människors rörlighet. Om detta kan prickas in och synliggöras på en karta genom koordinater eller på annat vis bidrar det än mer till synbarheten. I DigitaltMuseum är sökbarheten för geografiska platser god och väl inne på ett objekt finns en karta där även externa brukare kan bidra med platser gällande objektet (kapitel 4.5). I Kringla är en av sökingångarna att söka i karta och om koordinater finns inlagda i den information som mappas mot K-samsök så ska materialet finnas med på kartan (kapitel 4.6).

Figur 22. En del av den tematiska undersidan "Subjects" på sidan om att utforska samlingarna på holländska Rijksmuseums webbplats (<https://www.rijksmuseum.nl/en/explore-the-collection/subjects>). Foto: Historiska museet.

Att skapa liv och mångfald i museisamlingar kan inte minst ske genom att lyfta **människor** med anknytning till objekten, till exempel brukare, upphittare, samlare, vilka som avbildas på fotografier och deras relationer till varandra. Detta kan ske på olika vis i olika samlingssystem. I Carlotta är en av sökingångarna Person och hos Etnografiska museet finns information om många olika personer i systemet (kapitel 4.2). Även LSH arbetar med personer i sitt samlingssystem (kapitel 4.4) och en av sökingångarna i MuseumPlus är Sök namn, där det finns en rullista med alla namn som är inlagda. I anslutning till ett valt namn visas föremål kopplade till sammanhanget.

LSH arbetar även med **historiska händelser** i MuseumPlus (kapitel 4.4), och i Kringla finns Historiska händelser med som alternativ i sökfiltret (kapitel 4.6). Genom att arbeta med historiska händelser kan objekt i samlingarna länkas tematiskt, och dessutom kan människors agerande och deltagande i olika situationer synliggöras genom objekt som kopplas samman. Historiska händelser eller skeenden är information som högstadiel elever fokuserar på när de är i behov av information för skolarbeten (kapitel 3.4). Att arbeta mer med händelser i samlingssystemen skulle göra dem mer användbara och angelägna för denna målgrupp, liksom troligen även för andra historieintresserade människor.

Höstadieelever efterfrågade även vad människor har gjort med föremålen; hur de har använts (kapitel 3.3). Föremål har använts i **aktiviteter**, vilket vanligen inte tydliggörs i samlings-system, men inspiration kan tas från den kommande databasen *Gender and Work* (GaW) som utarbetas vid Uppsala universitet inom projektet *Genus och arbete i det tidigmoderna Sverige* (Ågren 2012). Där har de valt att fokusera på arbete i databasen utifrån verbfraser, till exempel förbinda sår, fiska strömming, vakta barn. Därigenom är det möjligt att tydliggöra mäns och kvinnors (eller andra kategoriers) arbete och skapa en ökad förståelse för till exempel genus och möjlighet till försörjning under historisk tid (Ågren 2012). Inom projektet arbetar de med

historiska källor som till exempel rättegångsprotokoll, men att arbeta med göromål och verb borde vara möjligt att applicera även på föremål och bilder i museisamlingar. Därigenom kan människor tydliggöras i samlingarna och större förståelse och intresse för objekten kan skapas om användare ges möjlighet att förstå hur de använts och av vilka.

Ytterligare möjligheter att arbeta polysemantiskt är att utnyttja utrymmen på objektsnivå för till exempel **fria beskrivningar** och **historik** för att skriva om tolkningar och perspektiv, särskilt i kombination med till exempel tematiska ingångar eller en väl fungerande sökbarhet gällande personer. Fria beskrivningar kan dock annars vara svåra att använda för god sökbarhet eftersom det kräver ett visst mått av tur att användaren ska söka på något av de ord som ingår i texten (om de falten alls går att söka på publikt). Men det är ändå en möjlighet och en service då objekt väl hittas.

Av fokusgruppen med museimedarbetare framfördes att inte bara föremålsantikvarier utan även pedagogisk personal och andra som arbetar på museet kan vara involverade i att skapa samlingsinformation som är intressant och skulle skapa möjlighet att **tillföra många olika berättelser och perspektiv till föremål i samlingen**. Museimedarbetare med olika kunskapsbakgrund och olika ingångar till föremålen i samlingarna kan tillsammans bidra med polysemantiska berättelser om föremålen med hjälp av sina skilda perspektiv.

En annan användarservice i polysemantisk anda är att arbeta med **länkar** till andra platser på nätet där mer information finns, till exempel länkar till artiklar i Wikipedia som bearbetas för att matcha innehållet i förhållande till kunskap om objekt i samlingssystemet. Medvetenhet ska dock finnas om att det som står i Wikipedia kan komma att förändras eftersom vem som helst kan redigera texterna där. För att nå användare kan det också vara givande att i artiklar på Wikipedia länka till föremål i museernas samlingar (kapitel 3.4). Länkar kan förslagsvis också läggas in i samlingssystem till bland annat Flickr där fler bilder med text och taggar kan finnas,⁵⁴ eller Platsr så att information och objekt länkas samman med information om platser som de har anknytning till.⁵⁵ Flickr är mer välkänt och där är bilder i fokus, medan Platsr är en svensk webbsida där användare kan arbeta med information kring geografiska platser. Liksom i Wikipedia bör det länkas till material i samlingssystemen även från de webbsidorna, om möjligt. Överhuvudtaget skapar det synlighet för samlingar att arbeta med flera olika plattformar på nätet och korsreferenser dem emellan (se Fernstål i kommande publikation inom JÄMUS-projektet). LSH arbetar till exempel på Google Art Project och med Pinterest (kapitel 4.4).

Litteraturtips för att läsa vidare om objekt eller teman är ytterligare ett sätt att bidra med polysemantiska inslag i samlingssystemet även om den faktiska informationen inte finns i själva systemet. Till exempel kan länkar till titlar i Google Books eller Libris läggas in, där det i Libris också syns på vilka bibliotek i Sverige böckerna finns.⁵⁶ För museer med arkeologiska samlingar kan artiklar i tidskriften *Fornvännen* som finns fritt tillgängliga på nätet vara en god service, även om innehållet i dem är inomvetenskapligt.⁵⁷ Både länkar till andra platser på nätet med information och litteraturtips efterfrågades av de museimedarbetare som ingick i vår användarstudie (kapitel 3.2).

* * *

54. www.flickr.com (hämtad 2013-07-29)

55. www.platsr.se (hämtad 2013-07-29)

56. <http://libris.kb.se/> (hämtad 2013-07-30)

57. <http://samla.raa.se/xmlui/handle/raa/378> (hämtad 2013-07-30)

I informationssamhället med dess enorma mängder tillgänglig information på internet kan andra än museerna skapa söktjänster av museernas digitaliserade samlingar, särskilt genom K-samsök (kapitel 4.6). Men som framhölls i kapitel 2.2 menar vi att det även behövs en utveckling av information och sökmöjligheter från museerna själva baserat på den omfattande och ingående kunskap som i princip bara finns inom museerna om samlingarna och sammanhangen kring dem. Genom att bidra till informationsrikedomen på nätet med kvalitet och urval, hjälp att analysera och tolka, skapas användbarhet och trovärdighet istället för ytterligare mängder av information som är svår för användare att sortera i och ta till sig (jfr Summanen 2011:17).

Att i utvecklingen av ett digitalt kuratorskap arbeta polysemantiskt och med användarvänlighet i museers samlingssystem handlar inte om att ta bort information som redan finns i systemen, utan om att lägga till information, sökvägar och kopplingar som visar på flera betydelser som kan finnas och som också gör den klassiska museala objektinformationen mer förståelig och användbar för icke-specialister.

Hittills har museerna lagt mycket energi och stora resurser på att digitalisera den äldre informationen om sina samlingar, men de digitaliserade samlingarna är inte särskilt tillgängliga för flertalet människor därför att sökbarheten bygger på klassifikationssystem som till stor del byggts upp som interna arbetsredskap. Därför bör prioriteringar och resurser även riktas mot att arbeta med tillgänglighet vid sidan av en fortsatt massdigitalisering. Om museernas digitala samlingar ska bli angelägna för fler än specialisterna bör vi fokusera på urval, kvalitet och begriplig tematisering av det som är digitaliserat som ett komplement till rent kvantitativa målsättningar.

REFERENSER

Barn- och ungdomsstrategi för Statens historiska museer (SHMM) År 2012–2014. <http://www.regeringen.se/content/1/c6/18/46/00/05d8abf4.pdf>

Byrne, S., Clarke, A., Harrison, R. & Torrence, R. (red.). 2011. *Unpacking the Collection. Networks of Material and Social Agency in the Museum*. New York, Dordrecht, Heidelberg & London: Springer.

Cameron, F. & Robinson, H. 2007. Digital Knowledgescapes: Cultural, Theoretical, Practical, and Usage Issues Facing Museum Collection Databases in a Digital Epoch. I: Cameron, F. & Kenderdine, S. (red.), *Theorizing Digital Cultural Heritage: A Critical Discourse*, sid. 165–191. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.

Digit@lt kulturarv – Nationell strategi för arbetet med att digitalisera, digitalt bevara och digitalt tillgängliggöra kulturarvsmaterial och kulturarvsinformation 2012–2015. Ku 11.015, Kulturdepartementet.

Din, H. & Hecht, P. (red.). 2007. *The digital museum: a think guide*. American Association of Museums, Washington DC.

Eliasson, A. 2010. *Kvantitativ metod från början*. Lund: Studentlitteratur.

Fernstål, L. 2011. *Genusperspektiv i museer. En omvärldsbevakning*. JÄMUSprojektet rapport 1. Historiska museet, Stockholm. http://www.historiska.se/upload/jamus/JÄMUS_omvärld.pdf

Gosden, C. & Knowles, C. 2001. *Collecting Colonialism: Material Culture and Colonial Change*. Oxford & New York: Berg.

Gustafsson Reinius, L., Silvé, E. & Svanberg, F. 2012. The Sociomaterial Dynamics of Museum Collections. I: *Nordisk museologi* 2012:2, sid. 97-106.

GY2011. *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011*. Skolverket.

Halkier, B. 2010. *Fokusgrupper*. Malmö: Liber AB.

Henare, A., Holbraad, M. & Wastell, S. (red.). 2007. *Thinking Through Things. Theorising Artefacts Ethnographically*. London and New York: Routledge.

Hooper-Greenhill, E. 1992. *Museums and the Shaping of Knowledge*. London & New York: Routledge.

Jennbert, K. 2011. *Animals and humans. Recurrent symbiosis in archaeology and Old Norse religion*. Vägar till Midgård 14. Lund.

Justesen, L. & Mik-Meyer, N. 2011. *Kvalitativa metoder. Från vetenskapsteori till praktik*. Lund: Studentlitteratur.

Knell, S. (red.). 2004. *Museums and the Future of Collecting*. Aldershot: Ashgate.

Knell, S. (red.). 2007. *Museums in the Material World*. London & New York: Routledge.

Latour, B. 2005. *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network Theory*. Oxford & New York: Oxford University Press.

Lgr11. *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Skolverket.

Muñoz, A. 2011. *From Curiosa to World Culture. The History of the Latin American Collections at the Museum of World Culture in Sweden*. Gotarc 56. Göteborg.

Obert, C. & Forsell, M. 2000. *Fokusgrupp: ett enkelt sätt att mäta kvalitet*. Höganäs: Kommunlitteratur.

Olsen, B. 2010. *In Defense of Things: Archaeology and the Ontology of Objects*. Lanham: AltaMira Press.

Parkinson, R.B 2013. *A Little Gay History. Desire and Diversity across the World*. London: British Museum, New York: Columbia University Press.

Parry, R. 2007. *Recoding the museum: digital heritage and the technologies of change*. London: Routledge.

Parry, R. (red.). 2010. *Museums in a digital age*. London: Routledge.

Pearce, S. 1995. *On Collecting: An Investigation into Collecting in the European Tradition*. London & New York: Routledge.

Sjöberg, M. (red.). 2013. *Allas historia – museer och funktionshinder*. Handikapphistoriska föreningen, Nordiska museet.

Sjöstrand, Y. 2011. *Med älgen i huvudrollen. Om fångstgropar, hållbilder och skärstensvallar i mellersta Norrland*. Stockholm Studies in Archaeology 55. Stockholm.

Stewart, S. 1993. *On Longing: Narratives of the Miniature, the Gigantic, the Souvenir, the Collection*. Durham, North Carolina: Duke University Press.

Summanen, H. 2011. "Nätvaron" i praktiken. En idéskrift kring information och kommunikation i det digitala samhället. Intern rapport från Riksantikvarieämbetet.

- Sunnevång, P. & Wahss, A-K. 2005. *Att hitta rätt – ett utvecklingsprojekt om metoder för att synliggöra genus i bilddatabaser*. Skara: Västergötlands museum.
- Svanberg, F. 2009. *Museer och samlande*. The Museum of National Antiquities in Stockholm, Studies 12.
- Svanberg, F. (In print). The World as Collected. Or Museum Collections as Situated Materialities. I: Message, K. & Witcomb, A (red), *Museum Theory, an Expanded Field*. Oxford & Malden, Massachusetts: Blackwell.
- Svanberg, F. (In print a). Samlarna. I: Hegardt, J., Nordström, P., Grundberg, M. & Svanberg, F. *Fyra röster om ett museum*.
- Svanberg, F. (In print b). The Ethics of Collecting. I: *The Oxford Handbook of Archaeology*. Oxford University Press.
- Säljö, R. 2005. *Lärande och kulturella redskap: Om lärprocesser och det kollektiva minnet*. Stockholm: Norstedts Akademiska förlag.
- Wahss, A-K. 2011, bidraget *Att tydliggöra genus i databaser*, vid JÄMUS seminarium Att genusifiera samlingar, Historiska museet, 2011-11-23. <http://www.historiska.se/misc/Arbetsgruppen-JAMUS/Seminarium-Att-genusifiera-samlingar/>
- Wittgren, B. 2013. *Katalogen – nyckeln till museernas kunskap? Om dokumentation och kunskapskultur i museer*. Papers in Museology 8. Umeå.
- Ågren, M. 2012. Genus och arbete i det tidigmoderna Sverige. I: *Historisk tidskrift*, 132:1, sid. 55-64.